

Almanach

Aktuálne otázky svetovej ekonomiky a politiky

**Vedecký časopis
Ročník XV.
4/2020**

ALMANACH

Actual Issues in World Economics and Politics

Scientific journal

Faculty of International Relations

University of Economics in Bratislava

Volume XV

Almanach

Aktuálne otázky svetovej ekonomiky a politiky

**Vedecký časopis
Ročník XV.
4/2020**

ALMANACH

Actual Issues in World Economics and Politics

Scientific journal

Faculty of International Relations

University of Economics in Bratislava

Volume XV

ALMANACH

Redakcia/Editorial Office

Fakulta medzinárodných vzťahov Ekonomickej univerzity v Bratislave
Dolnozemska cesta 1/b, 852 35 Bratislava, Slovak Republic
phone: +421 2 6729 5456, e-mail: eva.vlkova@euba.sk

Hlavný redaktor/Editor-in-chief

Rudolf KUCHARČÍK University of Economics in Bratislava, Slovak Republic

Redakčná rada/Editorial Board

Katarína BROCKOVÁ	University of Economics in Bratislava, Slovak Republic
Lubomír ČECH	University of Economics in Bratislava, Slovak Republic
Samuel ČELOVSKÝ	University in Novi Sad, Serbia
Lenka FOJTÍKOVÁ	Technical University of Ostrava, Czech Republic
Tomáš GONGOL	Silesian University in Opava, Czech Republic
Jana ILIEVA	University of Tourism and Management in Skopje, Republic of Macedonia
Karol JANAS	Alexander Dubcek University in Trencin, Slovak Republic
Eva JANČIKOVÁ	University of Economics in Bratislava, Slovak Republic
Larisa KAPUSTINA	Ural State University of Economics, Russia
Kiyoshi KASAHARA	Rikkyo University, Japan
Rastislav KAZANSKÝ	Matej Bel University, Slovak Republic
Olyana KINDIBALIK	University of European Studies of Moldova, Republic of Moldova
Helena KOŠCIELNIAK	Technical University in Częstochowa, Poland
Milan KURUCZ	University of Economics in Bratislava, Slovak Republic
Ľudmila LIPKOVÁ	University of Economics in Bratislava, Slovak Republic
Stanislav MRÁZ	University of Economics in Bratislava, Slovak Republic
POGÁTSA Zoltán	University of West Hungary, Hungary
František ŠKVRNDA	University of Economics in Bratislava, Slovak Republic
Dalibor VLČEK	Matej Bel University, Slovak Republic
Tetyana ZUBRO	University of Economics in Bratislava, Slovak Republic

Výkonný redaktor/Managing Editor

Eva VLKOVÁ

Recenzenti/Reviewers

Katarína Brocková, Peter Csányi, Lubomír Čech, Ľubica Harakaľová, Simona Chuguryan, Eva Jančíková, Ľudmila Lipková, Stanislav Mráz, Juraj Ondriaš, František Škvrnda

Jazyková redakcia/Language editing: bez korektúry/no language editing

Vydavateľ/Publisher

Vydavateľstvo EKONÓM, Ekonomická univerzita v Bratislave
© Ekonomická univerzita v Bratislave, Fakulta medzinárodných vzťahov, 2020
IČO 00 399 957
ISSN 1339-3502

Issues in 2020

MARCH

JUNE

SEPTEMBER

DECEMBER

Obsah/Contents

Politické riziká Iránu identifikované kvalitatívnou analýzou <i>Political Risks of Iran Identified by Qualitative Analysis</i> Zuzana Borovská	5
Osobitosti ekonomického rozvoja Uruguaja v 21. storočí <i>Particularities of Uruguay's economic development in the 21st century</i> Ludmila Lipková	15
Bosna a Hercegovina po októbrových voľbách 2018 <i>Bosnia and Herzegovina after October 2018 Elections</i> Ivan Majchút –Tatiana Vaššová	29
Čínsko-indické vzťahy 4. časť: od konca studenej vojny po nástup Módího vlády (máj 2014) <i>Sino-Indian Relations</i> <i>Part 4 Period After the End of Cold War Until the Modi Government (May 2014)</i> Peter Ondris	40
Krátke trvanie Arabského kráľovstva v Sýrii <i>The Short Lived Existence of the Arab Kingdom in Syria</i> Karol Sorby, ml.	61
Hodnotenie efektivity rozvojovej spolupráce Európskej únie <i>Effectiveness of the European Union Development Cooperation</i> Natália Zagoršeková	81

POLITICKÉ RIZIKÁ IRÁNU IDENTIFIKOVANÉ KVALITATÍVNOU ANALÝZOU¹

POLITICAL RISKS OF IRAN IDENTIFIED BY QUALITATIVE ANALYSIS

Zuzana Borovská

Obchodná fakulta, Ekonomická univerzita v Bratislave, Dolnozemska cesta 1,
852 35 Bratislava, Slovenská republika, e-mail: zuzana.borovska@euba.sk

Abstrakt: Súčasná politická a bezpečnostná situácia je v Iráne pomerne nestabilná. V súvislosti s politickou nestabilitou sme sa rozhodli prostredníctvom analýzy vybraných politických faktorov (rizík), skúmať politické prostredie Iránu. Cieľom príspevku je prostredníctvom kvalitatívnej analýzy charakterizovať jednotlivé vybrané politické riziká Iránu, opísať ich vývoj od roku 1995 až do roku 2018 a prostredníctvom komparácie koeficientov vybraných rizík a identifikovať ich váhu. Výsledky nášho výskumu naznačujú, že najväčšie politické riziko predstavuje v Iráne nízka úroveň demokracie, čo signalizuje veľmi nízku zodpovednosť iránskej vlády voči svojim obyvateľom.

Kľúčové slová: Irán, politické riziká, demokracia

JEL klasifikácia: F50, F51

Abstract: The current political and security situation in Iran is relatively unstable. In connection with political instability, we decided to examine the political environment of Iran through the analysis of selected political factors (risks). The aim of the paper is to characterize the individual selected political risks of Iran through a qualitative analysis, to describe their development from 1995 to 2018 and by comparing the coefficients of selected risks, to identify their weight. The results of our research suggest that the greatest political risk in Iran is the democratic accountability, which signals the very low responsibility of the Iranian government towards its population.

Key words: Iran, Political risks, Democracy

JEL Classification: F50, F51

Úvod

Irán je krajinou nachádzajúcou sa v západnej časti Ázie s počtom obyvateľov približne 82 mil. Iránska islamská republika je druhou najväčšou krajinou na Blízkom východe a susedí s Arménskom, Azerbajdžanom, Turkmenistanom, Afganistanom, Pakistanom, Irakom a Tureckom. V súčasnosti je oficiálnym náboženstvom krajiny ší'itska vetva islamu, ktorú vyznáva približne 90 % obyvateľov. Irán čelil do roku 2016 vlně obchodno-politických sankcií zo strany Európskej únie (EÚ) a Spojených štátov amerických (USA), dôvodom ktorých bol vývoj jadrového programu a strach svetových veľmocí z vytvorenia a zneužitia jadrovej zbrane. V roku 2016 vstúpila do platnosti jadrová dohoda (podpísaná v roku 2015), v ktorej sa Irán zaviazal vývoj jadrovej energie obmedziť za výmenu od upustenia dlhotrvajúcich sankcií. V tomto období sa zdalo, že jadrová dohoda zmierni politický a ekonomický tlak, vyvíjaný na Irán a zmierni následky iránskej dlhoročnej izolácie. Nástupom nového amerického prezidenta D. Trumpa sa však USA rozhodli v roku 2018 od dohody odstúpiť a opätovne na Irán uvaliť sankcie. Na začiatku roku 2020 sa od dohody

¹ Príspevok je súčasťou výskumného projektu MŠVVaŠ SR VEGA č. 1/0777/20: *Čínska hodvábna cesta (Belt and Road Initiative) – príležitosť alebo riziko pre konkurencieschopnosť exportu EÚ a SR?*

rozhodol odstúpiť aj samotný Irán, čo opätovne sťažilo podmienky politickej a ekonomickej negociácie európskych krajín s Iránom.

Irán prešiel počas svojej dlhej histórie niekoľkými výraznými míľnikmi, ktoré do veľkej miery ovplyvnili jeho hospodársku situáciu. Do roku 1978 bola hospodárska a politická situácia v Iráne pomerne stabilná. V septembri 1978 vyvolala iránska vládna politika nepokoje, štrajky a masové demonštrácie. Po revolúcii v roku 1979 sa za najvyššieho vodcu Iránu vymenoval Ajatolláh Chomejní. Jeho úlohou bolo po návrate z exilu zostavenie novej formy vlády podľa predstáv islamu. Modernizácia Iránu, ktorá pretrvávala za vlády Rézu Chán Páhlavího, bola zastavená. V krajine sa uskutočnilo referendum o štátnom zriadení Islamskej republiky. Na čele nového vládneho systému bol najvyšší vodca, ktorého predstavoval samotný imám,² ďalej prezident, ktorý bol volený každé 4 roky. Jeho funkcia bola podobná výkonnému riaditeľovi a po najvyššom vodcovi predstavuje najväčšiu autoritu. Prezident mal vymenovávať ministrov, diplomatov, riaditeľov Národnej iránskej banky, Národnej iránskej ropnej spoločnosti a Organizácie plánovania a rozpočtu. Zodpovednosť prezidenta spočívala v ročnom rozpočtovaní a implementácii domácej a zahraničnej politiky.³ Po revolúcii sa liberálny, moderný Irán, ktorý videl spojenca v USA, zmenil na konzervatívny, klerikálny štát s dôrazom na význam náboženstva – velájat-e faqih.

Vzhľadom k vyššie uvedenému historickému vývoju Iránu a zmenám, ktorými krajina počas svojho fungovania prechádzala, sa autorka rozhodla skúmať jeho politické prostredie. Cieľom príspevku je teda prostredníctvom kvalitatívnej analýzy charakterizovať jednotlivé vybrané politické riziká Iránu, opísať ich vývoj od roku 1995 až do roku 2018 a prostredníctvom komparácie koeficientov vybraných rizík a identifikovať ich váhu.

1 Metódy skúmania

Politické faktory Iránu meriame pomocou hodnotenia politického rizika, ktoré každoročne zverejňuje skupina PRS Group prostredníctvom materiálu „The International Country Risk Guide“ (skr. ICRG), v ktorom hodnotí politické, ekonomické a finančné riziká svetových ekonomík. Hodnotenie politického rizika obsahuje 12 vážených premenných pokrývajúcich politické a sociálne atribúty. Cieľom hodnotenia politického rizika je poskytnúť nástroj na posúdenie politickej stability krajín, prostredníctvom priradenia rizikových bodov k vopred určenej skupine faktorov, ktoré sa nazývajú zložky politického rizika. Minimálny počet bodov, ktoré môžu byť pridelené je nula, zatiaľ čo maximálny počet bodov závisí od pevnej váhy tejto zložky, ktorá je daná v celkovom hodnotení politického rizika. V našom výskume sme využili databázu politických rizík s dátami (hodnoteniami rizík) o vzniku interného a externého konfliktu Iránu, ďalej s dátami týkajúcimi sa prítomnosti armády v politike a demokratickej zodpovednosti krajiny. Vzhľadom k dostupnosti údajov indexu ICRG sme sa vo výskume zamerali na obdobie od roku 1995 do roku 2018.

Riziko interného konfliktu je hodnotením politického násillia v krajine a jeho skutočného alebo potenciálneho dopadu na vládu. Najvyššie hodnotenie sa udeľuje krajinám, v ktorých nie je ozbrojená občianska opozícia a vláda nevyužíva prvky svojvoľného násillia (priameho alebo nepriameho) proti vlastnému obyvateľstvu. Najnižšie hodnotenie je pridelené krajine zapojenej do prebiehajúcej občianskej vojny. Pridelené riziko predstavuje súčet troch podložíek: hrozba občianskej vojny, terorizmus/politické násillie a občianske nepokoje.⁴

Externý konflikt je hodnotením rizika, ktoré pre súčasnú vládu krajín predstavujú zahraničné aktivity, súvisiace ako s nenásilným vonkajším tlakom (diplomacie tlaky, zadržiavanie rozvojovej pomoci, obchodné obmedzenia, územné spory atď.), tak aj násilným

² Imám je islamský duchovný vodca, najvyššia náboženská alebo svetská autorita a organizátor spoločných modlitieb v islamskej mešite.

³ ABRAHAMIAN, E. (2008): A History of Modern Iran, s. 122.

⁴ PRS GROUP (2012): ICRG Methodology.

vonkajším tlakom (cezhraničný konflikt s vypovedaním vojny). Vonkajšie konflikty môžu rôznymi spôsobmi nepriaznivo ovplyvniť zahraničné podnikanie. Ide napríklad o obmedzenia operácií týkajúcich sa obchodných a investičných sankcií, narušenie pridelovania ekonomických zdrojov, v krajnom prípade o násilné štruktúrne zmeny v spoločnosti. Priradené ratingové hodnotenie je súčtom troch podložiek: vojna, cezhraničný konflikt a zahraničné napätie.⁵

Zapojenie armády do politiky považujeme za zníženie demokratickej zodpovednosti. Prítomnosť armády v politike má však aj iné významné dôsledky. Armáda by sa mohla zapájať do politiky aj v prípade, že by krajine hrozila vnútorná alebo vonkajšia bezpečnostná hrozba. Takáto situácia by znamenala narušenie vládnej politiky a zvýšenie rozpočtu na obranu na úkor iných rozpočtových položiek. V niektorých krajinách môže hrozba vojenského prevzatia prinútiť zvolenú vládu, aby zmenila svoju politiku alebo prispôbila jej nahradenie inou vládou, ktorá bude viac vyhovovať želaniam armády. Vojenské prevzatie alebo hrozba takéhoto prevzatia môžu tiež predstavovať vysoké riziko, ak to naznačuje, že vláda nie je schopná efektívne fungovať a preto má krajina nepriaznivé prostredie pre zahraničné spoločnosti. Najväčšie riziko predstavuje rozsiahly vojenský režim. Z krátkodobého hľadiska môže vojenský režim fungovať a poskytovať novú stabilitu a tým znižovať obchodné riziká. Z dlhodobého hľadiska však riziko vždy narastie, čiastočne preto, že systém bude skorumpovaný a čiastočne preto, že pokračovanie takejto vlády pravdepodobne vytvorí ozbrojenú opozíciu. Celkovo nižšie hodnotenie rizika naznačuje vyšší stupeň prítomnosti armády v politike a vyššiu úroveň politického rizika.⁶

Riziko demokracie vyjadruje mieru zodpovednosti/citlivosti vlády voči ľuďom. Čím menej bude vláda reagovať, tým je vyššia pravdepodobnosť pokojného padnutia vlády v demokratickej spoločnosti a násilného padnutia vlády v nedemokratickej. V súvislosti s týmto rizikom definuje ICRG spoločnosti na nasledovné typy: striedavá demokracia dominujúca demokracia, de facto vláda jednej strany, jednostranný štát de iure a autarkia. Vo všeobecnosti je najvyšší počet rizikových bodov (najnižšie riziko) pridelený striedavým demokraciám, zatiaľ čo najnižší počet rizikových bodov (najvyššie riziko) je pridelený autarkiam.⁷

Nakoľko môžu vybrané riziká podľa ICRG dosahovať rozdielne maximálne hodnoty, rozhodli sme sa všetkým dosahovaným hodnotám prostredníctvom vypočítaného koeficientu prideliť rovnakú váhu. Použitím jednotlivých koeficientov rizík sme tak uľahčili ich komparáciu v čase ako aj zjednodušili ich celkovú vzájomnú komparáciu ich priemerovaných hodnôt. Čím je hodnota koeficientu vyššia, konkrétny indikátor (interný konflikt, externý konflikt, prítomnosť armády v politike, demokracia) predstavuje v Iráne nižšie riziko. Naopak, riziko je v Iráne tým vyššie, čím nižšia je hodnota jeho koeficientu.

1.1 Kalkulácia koeficientov politických rizík

Vybranú problematiku sme sa rozhodli skúmať prostredníctvom kalkulácie koeficientov selektovaných politických indikátorov (rizík), ktorých hodnota predstavuje podiel dosahovanej hodnoty indexu ICRG a jej maximálnej hodnoty. Prepočítaním hodnôt rizík na koeficienty sme docielili rovnakú váhu každého rizika, nakoľko sa maximálne dosahované hodnoty rizík indexu ICRG odlišovali. Použitím jednotlivých koeficientov rizík sme tak uľahčili ich komparáciu. Čím je hodnota koeficientu vyššia, konkrétny indikátor (interný konflikt, externý konflikt, prítomnosť armády v politike, demokracia) predstavuje v Iráne nižšie riziko. Naopak, riziko je v Iráne tým vyššie, čím nižšia je hodnota jeho koeficientu.

⁵ Ibid.

⁶ Ibid.

⁷ Ibid.

Tabuľka 1: Koeficienty vybraných politických rizík v rokoch 1995 – 2018

Rok	Interný konflikt	Externý konflikt	Prítomnosť armády v politike	Demokracia
1995	0,92	0,75	0,83	0,67
1996	1,00	0,73	0,83	0,46
1997	0,93	0,68	0,83	0,54
1998	0,81	0,72	0,83	0,67
1999	0,72	0,75	0,83	0,67
2000	0,60	0,75	0,83	0,56
2001	0,65	0,66	0,83	0,50
2002	0,67	0,68	0,83	0,50
2003	0,71	0,71	0,83	0,50
2004	0,80	0,70	0,83	0,50
2005	0,77	0,68	0,83	0,61
2006	0,75	0,63	0,83	0,75
2007	0,73	0,52	0,83	0,75
2008	0,71	0,50	0,83	0,75
2009	0,70	0,55	0,83	0,74
2010	0,67	0,50	0,83	0,67
2011	0,67	0,48	0,78	0,60
2012	0,69	0,46	0,75	0,42
2013	0,69	0,47	0,75	0,44
2014	0,71	0,56	0,75	0,50
2015	0,73	0,67	0,75	0,50
2016	0,75	0,70	0,75	0,50
2017	0,79	0,67	0,75	0,50
2018	0,77	0,69	0,75	0,50
Výsledný koeficient/ Váha rizika	0,75	0,63	0,81	0,57

Prameň: Vlastné spracovanie autorom podľa PRS Group (2020)

Výsledný koeficient predstavuje priemer dosahovaných hodnôt indexu ICRG v sledovanom období (1995 – 2018), čo nám v konečnom dôsledku umožnilo priradiť váhu konkrétnemu riziku.

2 Politické riziká Iránu v rokoch 1995 – 2018

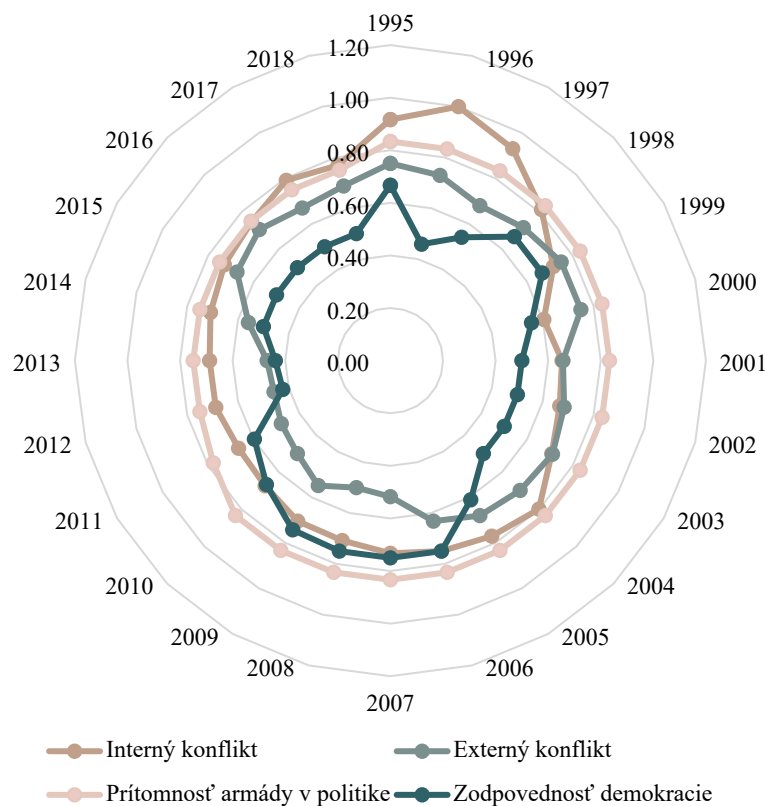
Autori Jamborová, Furdová, Pavelka (2013) zaraďujú politické riziká medzi druh teritoriálnych rizík, ktoré môžu vo všeobecnosti predstavovať riziko straty z medzinárodného podnikania. Môžeme sem zaradiť vonkajšie politické riziká: vojenský konflikt, bojkot, blokády, štrajk, nepokoje, občiansku vojnu a ďalšie. Politické riziko sa prejavuje najmä v krajinách s politickou nestabilitou.⁸ Z pohľadu vývoja politického prostredia, konštatujeme v Iráne zvýšenie politických rizík a ich negatívny vplyv na hospodársko-politické vnímanie pozície Iránu v medzinárodnom prostredí, prameniace z jeho politickej nestability.

V súvislosti s uvedeným, sme sa rozhodli v našom výskume zamerať na vývoj vybraných politických rizík Iránu. Na základe údajov z grafu 1 sledujeme vývoj koeficientov vybraných politických rizík v Iráne v období od roku 1995 až do roku 2018. Čím viac sa spojnice bodov (jednotlivých rokov) rizika nachádza ďalej od stredu grafu, tým predstavuje

⁸ JAMBOROVÁ, E. M. – FURDOVÁ, L. – PAVELKA, E. (2013): Riadenie rizík v medzinárodnom obchode: manažment hodnoty a rizika v globálnom podnikateľskom prostredí, s. 26.

indikátor v Iráne nižšie riziko. Naopak, čím sa spojnice bodov rizika nachádza bližšie k stredu grafu, tým predstavuje indikátor v Iráne vyššie riziko.

Graf 1: Politické riziká Iránu v rokoch 1995 – 2018

Prameň: Vlastné spracovanie autorom podľa PRS Group (2020)

Od začiatku sledovaného obdobia (rok 1995) sledujeme, že hodnoty koeficientu vybraných rizík boli pomerne rovnaké. V roku 1996 však sledujeme odklon najmä zodpovednosti demokracie, ktorej riziko sa v tomto roku výrazne zvýšilo. V rovnakom období sledujeme aj zvýšenie rizika externého konfliktu, jeho fluktuácia je však v porovnaní s rizikom demokracie nižšia. Rok 1996 bolo pre Irán charakteristický sankčným režimom zo strany USA, podporeným americkou dokumentáciou, týkajúcou sa údajnej podpory a financovania terorizmu. V roku 1996 prijal americký kongres zákon o sankciách na Irán a Líbyu, neskôr známy aj ako iránsky zákon o sankciách, týkajúci sa postihovania subjektov, ktoré investovali do iránskeho ropného priemyslu, čo mu mohlo poskytnúť prístup k finančným prostriedkom na vývoj alebo získavanie zbraní hromadného ničenia, prípadne financovanie terorizmu. Sankcie sa však na protest európskych krajín zaviedli až po roku 2010.⁹ Úroveň demokracie predstavovala v Iráne od roku 1995 až do roku 2005 najvyššie riziko. Od roku 2006 sledujeme zvýšenie rizika externého konfliktu. Od roku 2005 bolo vnímanie Iránu ako aj potenciálna hrozba konfliktov so zahraničím determinované vyjadreniami kontroverzného iránskeho prezidenta, M. Ahmadínedžáda, ktorý bol vo svojej funkcii až do roku 2013. Rok 2007 bol poznačený hrozbou potenciálneho konfliktu medzi Iránom a USA, spôsobenou najmä represívnou zahraničnou politikou voči západným krajinám.¹⁰

⁹ ATLANTIC COUNCIL (2018): A Brief History of Sanctions on Iran.

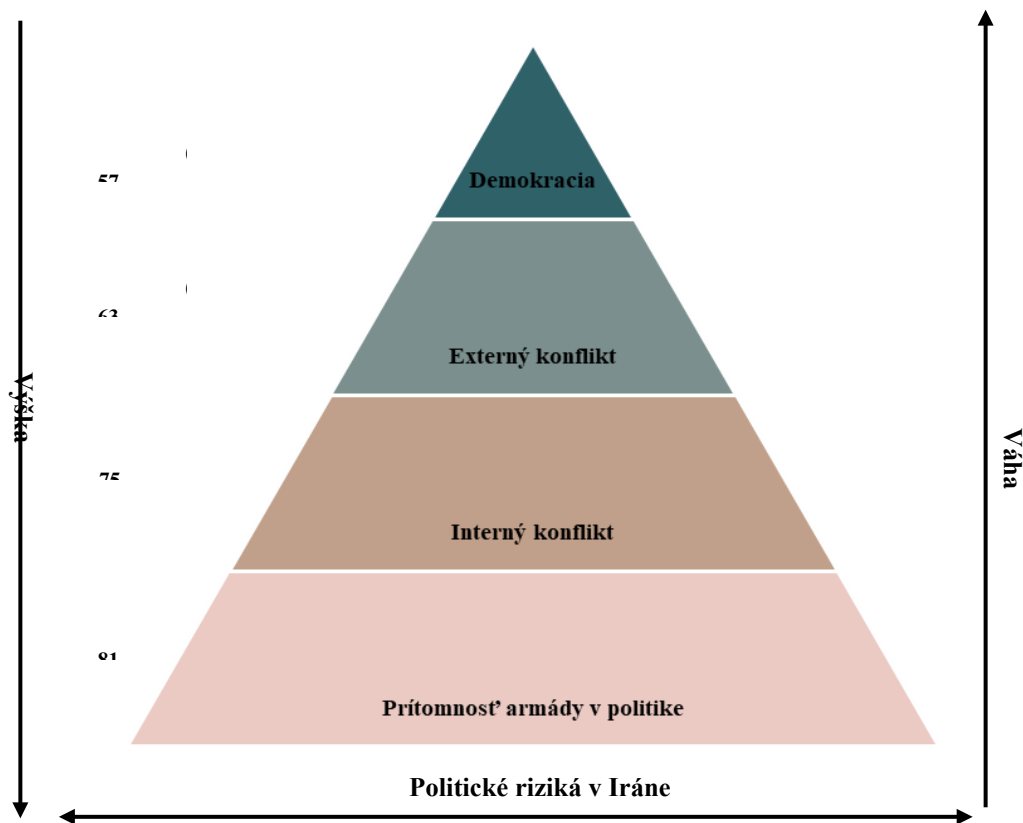
¹⁰ LEYNE, J. (2007): 2007: A strange year for Iran.

V roku 2012 sa riziko demokracie opäť zvýšilo. Tento výsledok opätovne reflektuje skutočnosť, že na konci roku 2011 iránske authority odmietli vládnym kritikom povoliť mierové demonštrácie.¹¹ Zaujatím antidemokratického postoja, častejším využívaním trestu smrti (najmä kvôli narušeniu štátnej bezpečnosti), zákazom zhromažďovania sa, porušovaním ľudských práv, práv žien a práv minorít, ustúpili demokratizačné tendencie v Iráne opäť do úzadia. Takýto vývoj demokracie ako aj rizika zodpovednosti Iránu voči demokracii sledujeme na základe grafu 1 až do roku 2018.

3 Analýza politických rizík v Iráne

Ak budeme jednotlivé riziká sledovať individuálne a vzájomne porovnávať ich hodnoty, na základe údajov z tabuľky 1 si všimneme, že z vybraných indikátorov predstavuje najvyššie politické riziko v Iráne, s najnižšou hodnotou koeficientu (0,57) úroveň demokracie, ďalej externý konflikt (0,63), interný konflikt (0,75) a najnižšie riziko spočíva v prítomnosti armády v iránskej politike (0,81).

Graf 2: Váha politických rizík v Iráne

¹¹ HUMAN RIGHTS WATCH (2012): World Report 2012: Iran.

Prameň: Vlastné spracovanie autorom podľa PRS Group (2020)

Z grafu 2 vyplýva, najvyššie riziko v Iráne predstavuje úroveň demokracie. Konštatujeme, že miera zodpovednosti/citlivosti iránskej vlády je voči svojim obyvateľom veľmi nízka. Obyvatelia Iránu nežijú v demokracii, ale ich politika je jej základnou logikou značne ovplyvňovaná.¹² Demokracia v Iráne nebola cieľom islamskej revolúcie ale nezamýšľaným dôsledkom jej vývoja. Taktiež nebola dovezeným nástrojom, ako ideálna forma politiky zo západu, skôr sa javila ako bežný fenomén. Demokratické myslenie a politické očakávania prevládajú v iránskej spoločnosti aj v súčasnosti a slúžia ako hlavný impulz pokračujúceho boja za demokratické zmeny v krajine. Výzvou, ktorej demokratizácia v rozvojových krajinách čelí, je problém politických reforiem, ktoré často nefungujú, nakoľko spoločnosť ešte neprijala demokratické hodnoty a ich prax.¹³ Demokratická politika nemôže fungovať tam, kde politická kultúra neprijala hodnoty a prax demokracie a kde postoj ľudí k autorite neodráža takéto hodnoty a záväzky. V Iráne však sledujeme demokratický postoj v spoločnosti a nie štátne reformy, zodpovedajúce pokroku smerom k demokracii. Práve takýto vývoj odlišuje Irán od ostatných krajín Blízkeho východu. V súvislosti s našimi výsledkami teda konštatujeme, že demokracia a jej princípy z pohľadu vládnej politiky Iránu predstavujú v krajine najvyššie politické riziko.

Druhým najväčším politickým rizikom v Iráne je na základe našich výsledkov v sledovanom období riziko externého konfliktu. Na základe uvedeného tvrdíme, že iránsku ekonomiku dnes najviac ovplyvňujú práve obchodné reštrikcie a diplomatické tlaky. Protekcionizmus zo strany USA sa po roku 2018 prejavil odchodom z jadrovej dohody, ktorej boli USA signatármi. Od zvolenia D. Trumpa, za amerického prezidenta, sa zahraničnoobchodná politika USA vybrala cestou protekcionizmu s prvkami deglobalizačných tendencií. Obchodné obmedzenia v podobe sankcií ovplyvňujú iránsku ekonomiku ako aj intenzitu jej obchodovania so zahraničnými partnermi. Americké sankcie, ktoré opätovne podmieňujú prosperitu iránskej ekonomiky, sa dotkli aj členov EÚ, ktorí majú s Iránom historicky intenzívnu obchodnú spoluprácu. Z hľadiska potenciálneho vzniku externých konfliktov však musíme mať na zreteli vzájomné napäté vzťahy Iránu s Izraelom a Saudskou Arábiou, ktoré vo veľkej miere determinujú vnímanie medzinárodnej iránskej pozície. V 21. storočí Saudská Arábia, Izrael a Irán získali mocenské zdroje na regionálnej úrovni a aktívnejšie ich premietli do regiónu, čo sa prejavilo aj zvýšeným zapojením ich regionálnych mocenských orgánov v sýrskej občianskej vojne.¹⁴ Irán aktívne zasahoval na

¹² GHEISSARI, A. – NASRI, V. (2006): Democracy in Iran: History and the Quest for Liberty, s. 6.

¹³ Ibid.

všetkých úrovniach najmä v podobe vojenskej a hospodárskej pomoci Assadovmu režimu a podpory Hizballáhu.¹⁵ Práve vyššie uvedené okolnosti spolu s hrozbou zahraničnej politiky USA vytvárajú pre Irán potenciálne riziká vzniku externých konfliktov.

Už nižšie politické riziko predstavuje v Iráne vznik interného konfliktu. Aj napriek porovnaniu však považujeme súčasnú internú politickú situáciu v Iráne za pomerne nestabilnú. Občianske nepokoje, ktoré medzi rokmi 2019 a 2020 sužovali Irán, hodnotíme ako vyvrcholenie nepriaznivej ekonomickej situácie ako aj životnej úrovne obyvateľov Iránu. Aktívne prejavy nespokojnosti iránskeho obyvateľstva však sledujeme aj v minulosti. Od roku 1979, kedy v Iráne vypukla revolúcia sprevádzaná násilnými a ozbrojenými konfliktmi, preukázala iránska verejnosť svoju nespokojnosť a zároveň schopnosť mobilizovať sa proti vládnemu režimu. V roku 1999 determinovala nestabilitu v krajine nespokojnosť študentov s nedemokratickými postupmi iránskej vlády v Teheráne. J. Amuzegar vo svojom výskume tvrdil, že vzhľadom na vtedajšie politické prostredie by bolo naivné predpokladať, že sa boj za slobodu, ľudské práva a demokraciu v Iráne zastavil.¹⁶ Keďže žiadna zo základných príčin počiatkových protestov – sociokultúrne obmedzenia a pokračujúce ekonomické ťažkosti neboli z hľadiska iránskej vlády efektívne vysporiadané, Amuzegar predpokladal, že rôzne frakcie znovu vzplanú a podkopú iránske interné prostredie. Revolta študentov v roku 1999 nebola prvým ani posledným povstaním proti zasahovaniu iránskemu režimu voči každodennému životu obyvateľov Iránu.¹⁷ S Amuzegarovým tvrdením koreluje aj súčasná napätá politická situácia ovplyvňujúca nielen iránske interné prostredie ale aj medzinárodnú pozíciu Iránu vo svetovom hospodárstve, ktorá v roku 2020 podkopáva jeho politickú stabilitu.

Najnižšie politické riziko v rámci porovnávaných rizík predstavuje prítomnosť armády v politike. Iránska armáda plní v krajine veľmi dôležitú úlohu. Vďaka vojenským možnostiam a pobrežnej obrane sa Irán stal v oblasti medzinárodnej energetickej bezpečnosti jedným z hlavným hráčov. Pobrežie Iránu je obzvlášť dôležité, nakoľko blízko iránskej pevniny prechádzajú námorné trasy. Iránska armádna štruktúra je rozdelená na tri vetvy, pričom hlavným veliteľom je ajatolláh, Alí Chámeneí. Prvú vetvu predstavuje Armáda iránskej islamskej republiky, druhú vetvu Islamský revolučný zbor a tretiu časť vojenskej štruktúry dotvárajú Basijské odbojové sily.¹⁸ Úloha najvyššieho vodcu je v iránskej ústave založená na myšlienkach Ajatolláha Chomejního, ktorý v roku 1979 postavil najvyššieho vodcu na popredné miesto iránskej politickej a mocenskej štruktúry. Jednou z jeho funkcií je menovanie veliteľov ozbrojených síl, čo poukazuje na jeho vplyv v súvislosti s pôsobením armády v krajine. Ozbrojené sily tvorí Revolučná garda spolu s regulárnou armádou. Všetci vedúci velitelia armády a Revolučnej gardy sú menovaní najvyšším vodcom a zodpovedajú sa iba jemu. Revolučná garda bola zriadená po iránskej revolúcii s cieľom chrániť nových najvyšších vodcov a bojovať proti tým, ktorí revolúciu nepodporujú. Revolučná garda má silné zastúpenie vo viacerých inštitúciách a riadi dobrovoľnícke milície s pobočkami v každom iránskom meste. Dôležitú úlohu iránskej armády si uvedomujú všetky krajiny sveta. Dôkazom toho je aj fatálny útok USA na najvyššieho generála Revolučných gárd, G. Solejmániho, v roku 2020, ktorý bol považovaný za jedného z najvyšších predstaviteľov Iránu.

Na základe výsledkov nášho výskumu konštatujeme zložitost' iránskeho politického systému. Ako dodáva aj M. Axworthy (2014), iránsky vládnucci systém má mnoho

¹⁴ BECK, M. (2020): The Aggravated Struggle for Regional Power in the Middle East: American Allies Saudi Arabia and Israel versus Iran.

¹⁵ SIMON, S. (2018): Syria's Three Wars.

¹⁶ AMUZEGAR, J. (1999): Iran's Future: Civil Society or Civil Unrest.

¹⁷ Ibid.

¹⁸ STRAUSSCENTER (2008): Iranian military.

nedostatkov, na druhej strane je však s výnimkou Izraela prívetivejší ako iné režimy vo väčšine krajín Blízkeho a Stredného východu. Napriek represívnym opatreniam štátu nepatrí Irán, podľa M. Axworthyho (2014), k totalitným krajinám, typickým pre bývalé krajiny sovietskeho bloku v období studenej vojny. Vo svojej publikácii poukazuje na možnosť politickej premeny Iránu, ktorej základ podmieňujú najmä sociálne a politické zmeny, vzdelanie a uvedomenie.¹⁹ História Iránu naznačuje komplexnosť iránskeho politického prostredia rovnako ako aj diverzita jeho minulých vládnych režimov. Na základe uvedeného tvrdíme, že v prípade zníženia politického rizika, má Irán šancu na politickú premenu a možnosť zapojiť sa do spoločného dialógu so západnými krajinami.

Záver

Cieľom príspevku je prostredníctvom kvalitatívnej analýzy charakterizovať jednotlivé vybrané politické riziká Iránu, opísať ich vývoj od roku 1995 až do roku 2018 a prostredníctvom komparácie koeficientov vybraných rizík a identifikovať ich váhu. Z hľadiska porovnania rizikových faktorov ovplyvňujúcich politické prostredie v Iráne sme prišli k nasledovným záverom. Najvyššie politické riziko v Iráne predstavuje úroveň demokracie s hodnotou koeficientu 0,57 percentuálneho bodu. Druhé najvyššie riziko predstavuje v Iráne riziko externého konfliktu s hodnotou koeficientu 0,63 percentuálneho bodu. Už nižšie, tretie politické riziko predstavuje interný konflikt s hodnotou koeficientu 0,75 percentuálneho bodu. Z vybraných rizík predstavuje najnižšie riziko v Iráne prítomnosť armády v politike s výsledným koeficientom v hodnote 0,81 percentuálneho bodu. Tvrdíme však, že politická situácia je v Iráne značne nestabilná a všetky porovnávané indikátory kumulatívne predstavujú vysoké politické riziko. Z pohľadu vývoja politických rizík v Iráne sme prišli k záveru, že práve výsledky koeficientu zodpovednosti demokracie fluktovali v čase najviac, a to najmä v rokoch 1999 a 2012, 2013. V týchto obdobiach bolo riziko demokracie v Iráne najvyššie, čomu zodpovedá nepriaznivý vládny režim a odklon od demokratického myslenia.

Vzhľadom k súčasnej napätej politickej a bezpečnostnej situácii v súvislosti s vojenským ťažením na Blízkom východe predpokladáme vysokú nepravdepodobnosť zmeny iránskeho politického režimu smerom k demokratizácii. Politické riziká v Iráne tak budú aj v budúcnosti predstavovať determinant jeho medzinárodnej pozície.

Použitá literatúra:

1. ABRAHAMIAN, E. (2008): *A History of Modern Iran*. Cambridge University Press. 2008. ISBN-13 978-0-511-41399-5.
2. AMUZEGAR, J. (1999): Iran's Future: Civil Society or Civil Unrest? In: *Middle East Policy*, 1999, roč. 7, č. 1, s. 86-100.
3. ATLANTIC COUNCIL (2018): A Brief History of Sanctions on Iran. [online]. In: Atlantic Council, 8. 5. 2018. [Citované 20. 5. 2020.] Dostupné na internete: <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/new-atlanticist/a-brief-history-of-sanctions-on-iran/>
4. AXWORTHY, M. (2014): Dějiny Iránu. Nakladatelství Lidové noviny, 2014. ISBN 9788074223525, s. 211-212.
5. BECK, M. (2020): The Aggravated Struggle for Regional Power in the Middle East: American Allies Saudi Arabia and Israel versus Iran. In: *Global Policy*, 2020, roč. 11, č. 1, s. 84-92.
6. GHEISSARI, A. – NASR, V. (2006): *Democracy in Iran: History and the Quest for Liberty*. New York: Oxford University Press, 2006. ISBN 978-0-19-518967-4.

¹⁹ AXWORTHY, M. (2014): Dějiny Iránu, s. 211-212.

7. HUMAN RIGHTS WATCH (2012): World Report 2012: Iran. [online]. In: HRW, [Citované 20. 5. 2020.] Dostupné na internete: <https://www.hrw.org/world-report/2012/country-chapters/iran>
8. JAMBOROVÁ, E. M. – FURDOVÁ, L. – PAVELKA, E. (2013): *Riadenie rizík v medzinárodnom obchode: manažment hodnoty a rizika v globálnom podnikateľskom prostredí*. Vydavateľstvo EKONÓM, 2013. ISBN 978-80-225-3727-8., s. 26.
9. LEYNE, J. (2007): A strange year for Iran. [online]. In: BBC, 24. 12. 2007. [Citované 20. 5. 2020.] Dostupné na internete: http://news.bbc.co.uk/2/hi/middle_east/7149637.stm
10. PRS GROUP (2012): International Country Risk Guide Methodology. [online]. In: PRS Group, [Citované 10. 2. 2020.] Dostupné na internete: <http://www.prsgroup.com/wp-content/uploads/2012/11/icrgmethodology.pdf>
11. PRS GROUP (2020): Products - ICRG. [online]. In: PRS Group, [Citované 10. 2. 2020.] Dostupné na internete: <https://epub.prsgroup.com/products/icrg/countrydata>
12. SIMON, S. (2018): Syria's Three Wars. [online]. 26. 9. 2018. [Citované 10. 2. 2019.] Dostupné na internete: <https://foreignpolicy.com/2018/09/26/syrias-three-wars-idlib-golan-assad/>
13. STRAUSSCENTER (2008): Iranian Military. [online]. In: Strausscenter, [Citované 10. 2. 2020.] Dostupné na internete: <https://www.strausscenter.org/hormuz/iranian-military.html>

Kontakt:

Ing. Zuzana Borovská

Obchodná fakulta

Ekonomická univerzita v Bratislave

Dolnozemska cesta 1

852 35 Bratislava 5

Slovenská republika

zuzana.borovska@euba.sk

OSOBITOSTI EKONOMICKÉHO ROZVOJA URUGUAJA V 21. STOROČÍ

PARTICULARITIES OF URUGUAY'S ECONOMIC DEVELOPMENT IN THE 21ST CENTURY

Ludmila Lipková

Fakulta medzinárodných vzťahov, Ekonomická univerzita v Bratislave, Dolnozemska cesta 1/b,
852 35 Bratislava 5, Slovenská republika, e-mail: ludmila.lipkova@euba.sk

Abstrakt: V uruguajskej ekonomike aj na začiatku 21. storočia zohráva významnú úlohu poľnohospodárstvo a priemyselné odvetvia budované na báze poľnohospodárskych surovín. Podstatná časť poľnohospodárskej produkcie smeruje do zahraničia. Napriek tomu zahraničný obchod meraný podielom na hrubom domácom produkte nemá významné postavenie v ekonomike. Postupne sa mení teritoriálna štruktúra zahraničného obchodu v prospech Číny a v neprospech susedných štátov – Argentíny a Brazílie. Významnú úlohu zohrávajú zahraničné investície. Uruguajská ekonomika vykazuje niektoré disproporcie. Celkovo ju však možno hodnotiť ako úspešnú.

Kľúčové slová: Štruktúra ekonomiky, zahraničný obchod, priame zahraničné investície, disproporcie a úspechy

JEL klasifikácia: G21, K41

Abstract: Uruguay's economy has continued the development since the beginning of the 21st century, which began at the end of the 19th century. Agriculture and industries based on agricultural raw materials continue to play an important role. A substantial part of agricultural production goes abroad. Nevertheless, foreign trade does not have a significant position in the economy, measured by the share in gross domestic product. Gradually, the territorial structure of foreign trade is changing in favor of China and to the detriment of neighboring states - Argentina and Brazil. Foreign investment plays an important role. Uruguay's economy is showing some disparities. Overall, however, it can be assessed as successful.

Key words: The structure of the economy, foreign trade, foreign direct investment, disproportions and successes

JEL Classification: G21, K41

1 Štruktúra ekonomiky

Základ uruguajskej ekonomiky predstavuje tradične **poľnohospodárstvo** s podielom 5,6 % na tvorbe hrubého domáceho produktu. Poľnohospodárska výroba viaže na seba celý rad ďalších ekonomických aktivít. Väčšina priemyselných odvetví krajiny je založená na spracovaní poľnohospodárskych surovín. Poľnohospodárstvo zabezpečuje potravinovú sebestačnosť krajiny. Export poľnohospodárskych výrobkov je rozhodujúcim zdrojom devízových príjmov.

Tabuľka č. 1: Štruktúra tvorby HDP a zamestnanosti¹

Odvetvie	poľnohospodárstvo	priemysel	služby
Podiel na HDP	5,6%	24,6%	69,8%
Podiel na zamestnanosti	8,6%	19,7%	71,7%

Poľnohospodárstvo je orientované na *živočišnu výrobu*, ktorá tvorí 2/3 poľnohospodárskej produkcie. Uruguajské poľnohospodárstvo je zamerané najmä na extenzívny chov hovädzieho dobytku a oviec. Z hovädzieho dobytku prevládajú plemená na produkciu mäsa, menej na produkciu mlieka. Na živočišnú výrobu sa využívajú rozsiahle pasienky. Latifundie o rozlohe 1 000 ha zaberajú 60 % územia. Deväť percent latifundistov vlastní až 60 % pôdy.² Deväťdesiat percent fariem s rozlohu menšou ako 2 hektáre patrí malým vlastníkom.³ Uruguaj patrí k najväčším producentom hovädzích koží a ovčej vlny na svete. Počet kusov chovaného hovädzieho dobytku dosahuje 11 miliónov. V krajine sa chová asi 6,5 miliónov ks oviec. Chov oviec sa v Uruguaji znižuje, pretože vlna je v textilnom priemysle nahrádzaná umelými vláknami. Až 70 % produkcie hovädzieho dobytku – mäsa a mlieka – sa exportuje.⁴ Rozvinutý je tiež chov hydiny. Menší význam má rybolov, napriek tomu, že Uruguaj má 700 km morského pobrežia.⁵ V posledných rokoch sa rybolovu venuje zvýšená pozornosť. Štát investuje do tohto odvetvia významné finančné čiastky.

Rastlinná výroba sa rozvíja na menších farmách (chacras). V poľnohospodárstve možno vyčleniť dve pestovateľské zóny. Jednu tvorí oblasť pestovania obilnín a druhá oblasť je zameraná na pestovanie zeleniny a ovocia. V krajine sú priaznivé podmienky pre rozvoj vinárstva. Európski prisťahovalci začali v minulosti pestovať pšenicu, zeleninu, lucernu. Tiež sa pestuje kukurica, ovos, jačmeň, cukrová repa a arašidy. Z technických kultúr majú význam najmä ľan a slnečnica olejná. Významné je pestovanie ryže a sóji. V posledných rokoch sa v spolupráci s argentínskymi pestovateľmi rozšírili oševné plochy sóje z 9 000 ha na 1,1 mil ha.⁶ Za účasti francúzskej firmy Bioline sa sója ošetruje biologicky a geneticky sa nemodifikuje, ako napríklad v USA. Takmer všetok export sóje (88 %) smeruje do Číny. Pestovanie a export sóje je dôležitým zdrojom ekonomického rastu. V krajine sa pestuje pre medicínske účely marihuana v spolupráci s kanadskou firmou Aurora Cannabis Inc. Marihuana. Používanie marihuany je v Uruguaji legálne.^{7,8,9,10}

Sústredenie polovice populácie v mestskej aglomerácii Montevideo viedlo k rozvoju pestovania zeleniny a ovocinárstva na juhu krajiny.

Ťažobný priemysel je vzhľadom k malým zásobám nerastných surovín málo rozvinutý. Na tvorbe hrubého domáceho produktu sa podieľa iba 0,33 %. Krajina má malé zásoby železnej a mangánovej rudy, striebra, granitu, fosforu, uránu, titánu a zlata. Takmer všetko vyťažené zlato sa exportuje. Na území Uruguaja sa vyskytujú zásoby polodrahokamov – ametystov, achátov, opálov a iných. Niektoré odvetvia ako petrochemický a chemický priemysel sú založené na importe surovín. Rovnako ako hutnícky závod, ktorý spracováva

¹ NORDEA (2020): Country profile Uruguay.

² LARED21 (2012): Censo Agropecuario: 60% de la tierra pertenece al 9% del total de propietarios. .

³ LOWDER S. K. a kol. (2019): *Farms, family farms, farmland distribution and farm labour: What do we know today?*

⁴ WOOL (2020): Wools of Uruguay.

⁵ SOLARI a kol. (2018): Analysis of Coastal Vulnerability along the Uruguayan coasts.

⁶ SANDOVAL, L. (2019): Uruguay: Oilseeds and Products Annual.

⁷ STATISTA (2020a): Leading agricultural products exported from Uruguay to China in 2017.

⁸ NATIONS ENCYCLOPEDIA (2020): Uruguay – Agriculture.

⁹ HUDSON, R. A. – MEDITZ, S. W. (1990): Uruguay: A Country Study.

¹⁰ GLOBAL ECONOMY (2020a): Uruguay: GDP share of agriculture.

železnú rudu importovanú z Brazílie.^{11,12} Na báze domácich nerastných surovín nie sú vybudované takmer žiadne výrobné kapacity.

Priemyselná výroba sa podieľa natvorbe HDP necelou štvrtinou (24,6 %) a zamestnáva iba jednu pätinu (19,7 %) ekonomicky aktívneho obyvateľstva (pozri tabuľku č. 1). Priemyselná výroba je úzko spojená s poľnohospodárstvom. Hlavné priemyselné odvetvia ako je spracovanie mäsa, mlieka, koží, vlny a ľanu sú založené na spracovaní domácich poľnohospodárskych surovín. Najvýznamnejšie exportne orientované priemyselné odvetvia sú mäso spracujúci, mliekarensky, kožiarsky, obuvnícky, vlnársky, textilný, odevný a celulózo-papierensky. Z priemyselnej výroby je v Uruguaji zastúpený automobilový, elektrotechnický, petrochemický, chemický a lodiarsky priemysel. Automobilové firmy Volkswagen de Brasil, Ford, Citroen, Fiat Argentina vybudovali v Uruguaji montážne závody. Farmaceutický priemysel sa rozvíja na báze spracovania odpadu z mäsovýroby.^{13,14,15,16}

Veľká časť priemyselných firiem je v rukách štátu. Štát kontroluje firmy, ktoré pôsobia v petrochemickom, chemickom, cementárskom priemysle, vo výrobe alkoholických nápojov, pri výrobe a distribúcii mliečnych výrobkov a vo výrobe elektrickej energie. Štátne korporácie kontrolujú leteckú, železničnú, medzinárodnú autobusovú dopravu, vplývajú na činnosť bánk a poisťovacích spoločností.^{17,18}

Súkromný sektor je zameraný na textilný priemysel, chemický, farmaceutický, potravinársky a na výrobu nealkoholických nápojov, montáž automobilov, elektronických zariadení z dovážaných komponentov.¹⁹ Až 75 % priemyselnej produkcie sa vyrába v okolí hlavného mesta Montevideo.²⁰

Energetika je založená na využití domácich vodných zdrojov a čiastočne na dovoze energetických surovín (ropy). V krajine sa nachádzajú dve významné vodné elektrárne argentínsko-uruguajská Salto Grande vybudovaná v roku 1979 na rieke Uruguay a menšia brazílsko-uruguajská vodná elektráreň Palmar na Rio Negro. Viac ako polovica vyrobenej elektrickej energie (54 %) sa exportuje. Elektrická energia sa v Uruguaji vyrába takmer výlučne (96 %) z obnoviteľných zdrojov – z vodnej, veternej, slnečnej, termálnej a z biomasy, najmä spaľovaním dreva.^{21,22,23,24}

Služby zohrávajú v ekonomike Uruguaja stále väčšiu úlohu. Na tvorbe HDP sa podieľajú 70 % a na zamestnanosti 72 % (pozri tabuľka č. 1). Ide o bankové služby, obchodné služby a obchod s cennými papiermi, dopravné služby a telekomunikačné služby. Významný je cestovný ruch, ktorý sa rozvíja pod značkou „Uruguay Natural“ a úspešne láka zahraničných turistov k návštevám národných parkov (Arequita, Cabo Polonio, Esteros de Farrapas e Islas des Rio Uruguay, San Miguel) a pobrežných rekreačných oblastí.

¹¹ KIPROP, J. (2019): What Are The Major Natural Resources Of Uruguay?

¹² BOSSI, J. a kol. (2010): Minería en el Uruguay: Potencial y desafíos.

¹³ KIPROP, J. (2018): The Biggest Industries In Uruguay.

¹⁴ NORDEA. (2020): Country profile Uruguay.

¹⁵ DEVEX (2020): Ministry of Industry, Energy and Mining.

¹⁶ MAZÚREK, J. (1998): *Socioekonomická geografia Latinskej Ameriky*.

¹⁷ HUDSON, R. A. – MEDITZ, S. W. (1990):): Uruguay: A Country Study.

¹⁸ ODDONE, G. – MARANDINO, J. (2019): The Monetary and Fiscal History of Uruguay, 1960–2017.

¹⁹ PWC (2018): Doing Business in Uruguay.

²⁰ PWC (2014): Doing Business in Uruguay.

²¹ SOLA, M. (2020): The hydroelectric dam of Salto Grande is the first work of integration in Latin America.

²² GEO (2011): Constitution (Palmer) Hydroelectric Power Plant Uruguay.

²³ REVE (2019): Uruguay exported 54% of the electricity generated on October 30.

²⁴ BERTRAM, R. (2020): Uruguay, Latin America's Renewable Champion.

Cestovný ruch je dôležitým zdrojom devízových príjmov. Služby sa podieľajú 40 % na uruguajskom exporte.^{25,26,27}

1.1 Zahraniečny obchod

Uruguaj sa na svetovom obchode podieľa iba 0,04%,²⁸ to znamená, že ako svetový exportér a importér je takmer bezvýznamný. Na rozdiel od iných malých štátov, napríklad Slovenska, sa zahraničný obchod Uruguaja podieľa malým percentom na tvorbe hrubého domáceho produktu. Export tvorí necelých 15 % a import necelých 13 % na HDP (pozri tabuľka č. 2).

Pre rozvoj zahraničného obchodu je významná modernizácia infraštruktúry, na ktorej sa podieľa aj fínska firma UPM, ktorá buduje hlbokovodný terminál pre skladovanie a prepravu celulózy, chemických výrobkov a materiálov spojených s výrobou celulózy.²⁹ Rekonštruje sa železnica medzi Montevideom a Laso de los Toros. Táto investícia pomôže zvýšiť produktivitu uruguajských exportných firiem, ktoré prepravujú svoj náklad z vnútroštátnych oblastí do medzinárodného prístavu v Montevideo.³⁰ Prístav v Montevideu je jediným hlbokovodným prístavom v Južnej Amerike. Pre realizáciu zahraničnoobchodnej výmeny tovaru sa takmer výlučne používa vodná doprava (90 %), ktorá ide cez prístav Montevideo. Veľké rieky sú takmer všetky splavné a používajú sa ako dopravné tepny.³¹

Tabuľka č. 2: Zahraniečny obchod Uruguaja vo vybraných rokoch v mil USD³²

Zahraniečny obchod									
Rok	štát	export			import			bilancia	podiel ZO na HDP
		objem	podiel na celkovom exporte	podiel na HDP	objem	podiel na celkovom importe	podiel na HDP		
2000	Svet	2 295		10%	3 466		15,2%	-1 170	25,2%
	Argentína	410	17,8%		836	24,0%		-420	
	Brazília	530	23,0%		666	19,2%		-136	
2001	Svet	2 057		9,5%	3 060		14,6%	-1 003	24,1%
	Argentína	316	15,3%		705	23,0%		-389	
	Brazília	440	21,4%		625	20,4%		-185	
2002	Svet	1 801		13,2%	1 966,8		14,5%	-166	27,7%
	Argentína	113	6,3%		540	27,4%		-427	
	Brazília	431	23,9%		389	19,8%		-42	
2003	Svet	2 208		18,2%	2 190		18,2%	+18	36,4%
	Argentína	155	7,0%		571	26,0%		-416	
	Brazília	471	21,3%		459	21,0%		+12	
2004	Svet	2 937		21,6%	3 118		22,9%	+181	44,5%
	Argentína	223	7,6%		691	22,2%		-468	
	Brazília	484	16,5%		676	21,7%		-192	

²⁵ URUGUAY NATURAL (2020): Uruguay, Latin America's Renewable Champion.

²⁶ ORANGE SMILE (2020): Nature of Uruguay - national parks and reserves for active recreation.

²⁷ NORDEA (2020): Country profile Uruguay.

²⁸ WITS (2020c): World.

²⁹ HARRELA, P. (2019): UPM continues its strategic transformation and invests in a world class pulp mill in central Uruguay.

³⁰ RAILWAY TECHNOLOGY. (2020): Uruguay Central Railroad Project.

³¹ KPMG (2015): Investment in Uruguay.

³² WITS (2020a): Uruguay.

2005	Svet	3 422		19,7%	3 878		22,3%	-456	42,0%
	Argentína	276	8,0%		785	20,2%		-509	
	Brazília	460	13,5%		824	21,2%		-364	
2015	Svet	7 669		14,6%	9 489		17,8%	-1 820	32,4%
	Argentína	380	5,0%		1 235	13,0%		-855	
	Brazília	1 134	14,8%		1 626	17,0%		-495	
2016	Svet	6 963		13,1%	8 136		15,5%	-1 173	28,6%
	Argentína	364	5,3%		1 084	13,3%		-720	
	Brazília	1 194	17,1%		1 462	18,0%		-268	
2017	Svet	7 889		14,0%	8 457		14,9%	-568	28,9%
	Argentína	437	5,5%		1 064	12,6%		-627	
	Brazília	1 299	16,5%		1 646	19,5%		-347	
2018	Svet	7 498		12,6%	8 893		14,9%	-1 395	27,5%
	Argentína	409	5,5%		1 102	12,4%		-693	
	Brazília	1 133	15,0%		1 640	18,5%		-507	

Komoditná štruktúra zahraničného obchodu sa odlišuje v exporte aj importe. V exporte prevládajú poľnohospodárske výrobky a výrobky vyrábané na báze poľnohospodárskych surovín. V *dovoze* majú najväčší podiel fosilne palivá a hotové priemyselné výrobky.³³

Hlavné exportné položky predstavujú tradičné položky ako mäso a mäsové výrobky, mliečne výrobky, sójové bôby, ryža, pšenica, slad, drevo, celulóza. Zvyšuje sa podiel spotrebného tovaru ako je obuv, odevy, tkaniny, vyrábané na báze domácich surovín. Tieto výrobky dosahujú takmer 75 %-ný podiel na exporte. Priemyselné výrobky (22,9 %) a nerastné suroviny (1,4 %) sa podieľajú štvrtinou na exporte tovaru. V exporte predstavujú tovary 60 % a služby 40 %. V exporte služieb je najväčšou položkou cestovný ruch s podielom až 72 %, ostatná časť exportu služieb pripadá na obchodné služby 16,7 %, dopravu 8 %, royalties a licenčné poplatky 0,57 %.³⁴ Najdynamickejšie rastie podiel exportu softvéru a informačných služieb.

V komoditnej štruktúre importu sú zastúpené 61 %-ami, najmä priemyselné výrobky ako automobily, chemické výrobky, spotrebná elektrotechnika, nasledujú nerastné suroviny a palivá 27,6 %, potraviny a poľnohospodárske výrobky 11,3 % (pozri tabuľka č. 10 a č. 11). V importe predstavuje hmotný tovar 70 % a služby 30 %. Cestovný ruch dosahuje v importe 47 %, obchodné služby 25 %, doprava 20 %, royalties a licenčné poplatky 2,75 %.³⁵

Tabuľka č. 10: Komoditná štruktúra zahraničného obchodu – hmotný tovar³⁶
(10 najvýznamnejších položiek)

Export			Import		
1.	Hovädzie mäso mrazené	17,1%	1.	Ropa	12,6%
2.	Drevo	10,1%	2.	Dopravné prostriedky	3,7%
3.	Sója	7,0%	3.	Telekomunikačné zariadenia	3,3%
4.	Mlieko a mliečne výrobky	6,1%	4.	Súčiastky na automobily	1,9%
5.	Ryža	5,3%	5.	Prípravky na ničenie škodcov	1,8%
6.	Hovädzie mäso čerstvé	4,6%	6.	Lieky	1,8%
7.	Živý hovädzí dobytok	3,6%	7.	Náhradné súčiastky	1,7%

³³ NORDEA (2020): Country profile Uruguay.

³⁴ SOCIETE GENERALE (2020): Uruguay: Presentation.

³⁵ SOCIETE GENERALE (2020): Uruguay: Presentation

³⁶ SOCIETE GENERALE (2020): Uruguay: Presentation

8.	Slad	2,6%	8.	Stroje na spracovanie dát	1,5%
9.	Ostatné	56,4%		Ostatné	71,1%

Tabuľka č. 11: Komoditná štruktúra zahraničného obchodu (služby)³⁷

Export		Import	
Obchodné služby	44,00%	Cestovný ruch	28,24%
Cestovný ruch	37,00%	Dopravné služby	27,70%
Dopravné služby	7,28%	Obchodné služby	23,47%
Komunikačné služby	3,64%	Informačné technológie	7,17%
Informačné technológie	3,04%	Royalties a licenčné poplatky	3,16%
Kultúrne služby	1,38%	Komunikačné služby	2,48%
Vládne služby	0,89%	Kultúrne služby	2,24%
Royalties a licenčné poplatky	0,53%	Vládne služby	1,07%
Ostatné	2,24%	Ostatné	4,47%

Teritoriálna štruktúra zahraničného obchodu Uruguaja sa mení so zmenami dopytu na svetových trhoch. Uruguaj bol v minulosti závislý na zahraničnoobchodnej výmene s vyspelými západoeurópskymi štátmi, najmä so Spojených kráľovstvom Veľkej Británie a Severného Írska. Neskôr boli najvýznamnejšími obchodnými partnermi dve veľké susedné ekonomiky Argentína a Brazília, s ktorými spolu s Paraguajom vytvoril zoskupenie Mercosur. Postupne došlo k reorientácii zahraničného obchodu kvôli nestabilite trhov v susedných štátoch. S rastom dopytu po potravinách (najmä sóji) v Číne sa táto ekonomika stala najväčším exportným teritóriom. S ekonomickým rozvojom Číny a rastom jej významu vo svetovom obchode sa zvyšuje aj dovoz do Uruguaja. Čína sa stala v posledných najvýznamnejším obchodným partnerom Uruguaja. Čína sa aktívne zapája do rôznych projektov v krajine. V roku 2018 bola uzatvorená Dohoda o strategickom partnerstve s Čínou a Uruguaj sa zapojil do projektu Novej hodvábnej cesty.³⁸ Čína sa podieľa na rekonštrukcii hlbokovodného prístavu v Montevideo. Čínska rybolovná skupina Shandong BaoMa Fisheries Group vybuduje v Montevideu dok a závod na spracovanie a mrazenie rýb.³⁹

Tabuľka č. 9: Teritoriálna štruktúra zahraničného obchodu⁴⁰

Export			Import		
	Štát	Podiel		Štát	podiel
1.	Čína	20,0%	1.	Čína	19,0%
2.	Brazília	15,0%	2.	Brazília	18,5%
3.	Argentína	5,5%	3.	USA	12,5%
4.	USA	6,0%	4.	Argentína	8,0%
5.	<i>Ostatný svet</i>	<i>53,5%</i>	5.	<i>Ostatný svet</i>	<i>42,0%</i>

Uruguaj podpísal spolu s Argentínou, Brazíliou a Paraguajom v roku 1991 Dohodu o založení Mercosuru (Mercado Común del Sur – Spoločný trh Juhu). Sídлом Mercosuru je Montevideo. Mercosur uzatvoril s mnohými štátmi dvojstranné dohody o zóne voľného obchodu ako napríklad s Egyptom, Izraelom, Peru, Bolíviou, Čile, Marokom, Mexikom,

³⁷ NORDEA (2020): Country profile Uruguay.

³⁸ XINHUA (2019): Uruguay, China agree to promote construction of Belt and Road Initiative.

³⁹ KOOP, F. (2019): Chinese Firm Shelves Plan for Fishing Port in Uruguay.

⁴⁰ WITS (2020b): Uruguay.

Indiou ai. V roku 2020 uzatvorila Európska únia a Mercosur dohodu o vytvorení zóny voľného obchodu.^{41,42,43} Všetky výhody z voľného obchodu Mercosuru využíva i Uruguaj.

1.2 Zahraničné investície

Zahraničné investície zohrávajú významnú úlohu v ekonomickom rozvoji Uruguaja ako externý zdroj rastu, preto sú pre zahraničných investorov vytvárané priaznivé podmienky. Za účasti zahraničných investorov sa realizujú všetky veľké projekty v krajine ako je výstavba a modernizácia priemyselných kapacít a infraštruktúrnych objektov. Krajina zabezpečuje neobmedzený vývoz zisku do zahraničia. V sektoroch ekonomiky označených za významné pre národnú bezpečnosť je pôsobenie zahraničných investorov obmedzené. Patria sem štátne monopoly ako napríklad telekomunikačné spoločnosti zabezpečujúce prevádzku pevných telefónnych liniek a internetu, výroba a distribúcia elektrickej energie, čističky vody, dovoz a spracovanie ropy a pod.

K priaznivým podmienkam, ktoré lákajú zahraničných investorov, patrí stabilný právny systém, ktorý je rovnoprávny k domácim i zahraničným investorom. Zahraniční investori sú zvyhodňovaní poskytovaním daňových úľav. Zvyšujúci sa objem absolútneho HDP i HDP per capita vedie k zvyšovaniu spotreby, čo je tiež významným faktorom pre pôsobenie zahraničných investorov. Uruguaj ako členský štát Mercosuru umožňuje bezcolný vývoz na rozsiahle odbytové trhy najmä Argentíny a Brazílie, ale i na trh chudobného Paraguaja. Krajina disponuje modernou infraštruktúrou. Pracovná sila v krajine je kvalifikovaná. Uruguaj venuje osobitnú pozornosť ochrane životného prostredia, čo je pozitívnym fenoménom pre zahraničných investorov najmä z vyspelých štátov (Kanada, Francúzsko a pod).⁴⁴

Tabuľka č. 10: Priame zahraničné investície v Uruguaji⁴⁵

Rok	2017	2018	2019	2020
PZI prílev v mil USD	-837	-487	189	
<i>PZI celkom v mil USD</i>	<i>30 413</i>	<i>29 047</i>	<i>28 273</i>	
PZI na zelenej lúke – počet	13	18	21	
<i>PZI na zelenej lúke v mil USD</i>	<i>4 551</i>	<i>184</i>	<i>3 968</i>	

V Uruguaji pôsobí asi 400 firiem z členských štátov Európskej únie, ako napríklad BASF, Sofitel, Bayer, UPM, Movistar a iné. Ročný prílev priamych zahraničných investícií koliduje, v súčasnosti predstavuje asi 2 % HPD. Maximálny objem PZI bol dosiahnutý v roku 2012 s hodnotou takmer 12 % HDP. V rokoch 2006 až 2016 predstavoval prílev priamych zahraničných investícií do Uruguaja ročne takmer 5 % HDP.^{46,47}

Zahraničný kapitál vlastní 30 % poľnohospodárskej pôdy, kontroluje takmer polovicu bánk, má rozhodujúce pozície v chemickom, elektrotechnickom, textilnom priemysle. Zahraniční investori investujú do stavebníctva (28 %), priemyselných odvetví (25 %), poľnohospodárstva (17 %) a služieb (30 %). Najväčšími investormi v Uruguaji sú Argentína

⁴¹ BRITANNICA (2019): Mercosur.

⁴² SICE (2020): Information on Uruguay.

⁴³ EC (2020): EU-MERCOSUR.

⁴⁴ ADVICE (2020): Investing in Uruguay.

⁴⁵ SANTANDER (2020): Uruguay: Foreign investment.

⁴⁶ GLOBAL ECONOMY (2020b): Uruguay: Pryamyne inostrannyye investitsii, % VVP.

⁴⁷ URUGUAY XXI. (2017): Uruguay is one of the countries in the region that receives the most FDI in relation to the size of its economy.

(29 %), USA, štáty Európskej únie a stále viac investuje v Uruguaji aj Čína. Zahraniční investori reinvestujú v priemere 60 % vyprodukovaného zisku v Uruguaji.^{48,49}

Na podporu podnikania pre domácich i zahraničných investorov bolo v Uruguaji vybudovaných 12 slobodných ekonomických zón: Nueva Palmira, Carrasco, Colonia, Floridasur, Zonamerica a ďalšie. V Uruguaji pôsobia štátne (Colonia, Nueva Palmira) i súkromné slobodné zóny (Libertad, Rivera, Rio Negro, Montevideo, Florida, Švajčiarska kolónia), v ktorých je všetok exportovaný aj importovaný tovar oslobodený od daní. Slobodné ekonomické zóny majú stimulovať obchodné a priemyselné aktivity, rozvoj služieb. Uruguaj podporuje prílev priamych zahraničných investícií v rámci „Projektu Uruguaj XXI.“^{50, 51,52}

2 Osobitosti uruguajskej ekonomiky v 21. storočí ekonomike

Po ekonomickej kríze v rokoch 2001 – 2002 uruguajská ekonomika zaznamenávala stabilný ekonomický rast a úspešne sa rozvíja. V tomto období sa začalo v Uruguaji prvé obdobie rýchleho rastu HDP od začiatku 70. rokov 20. storočia. Hrubý domáci produkt na jedného obyvateľa sa za roky 2006 až 2019 zvýšil trojnásobne (pozri tabuľky č. 3 a 4).

2.1 Disproporcie uruguajskej ekonomiky

Ekonomika Uruguaja je stále silne závislá na ekonomickej situácii v Argentíne a v Brazílii. Ekonomické recesie a krízy v týchto krajinách bezprostredne ovplyvňujú makroekonomické ukazovatele Uruguaja – hospodársky rast, infláciu, spotrebu, výrobu a pod. Hospodársky rast v roku 2019 na úrovni 0,4 % odrážal ekonomickú recesiu v Argentíne a ekonomický pokles v Brazílii a iba v bezvýznamnej miere situáciu na medzinárodných finančných trhoch a domácu fiškálnu situáciu.

Ekonomika Uruguaja napriek mnohým pozitívnym javom vykazuje negatívne javy ako napríklad niektoré štrukturálne disproporcie. Reálny sektor ekonomiky sa takmer výhradne opiera o poľnohospodárstvo a agropotravinárstvo. Ekonomika je orientovaná na živočíšnu výrobu rovnako ako komoditná štruktúra exportu. Je silne závislá na konjunktúre svetového trhu s poľnohospodárskymi výrobkami.

K rezervnému potenciálu patrí kvalifikovaná pracovná sila, úrodná pôda, priaznivé klimatické podmienky, výhodná geografická poloha a bohaté vodné zdroje. Priaznivé podmienky sa nevyužívajú v plnej miere. Krajina má málo rozvinutú priemyselnú základňu. Pre rozvoj priemyselnej výroby absentujú domáce nerastné suroviny. Netradičné priemyselné odvetvia exportnej orientácie sú slabo rozvinuté.

Pre lepšie využitie potenciálu Uruguaja je potrebná diverzifikácia ekonomiky a ďalšia modernizácia infraštruktúry. Výdavky na vedu a výskum dosahujú pomerne nízku úroveň a predstavujú necelých 0,5 % z HDP.⁵³ V dôsledku toho uruguajský výrobný sektor menej využíva výsledky domácej vedy a výskumu.

V ekonomike zohráva okrem súkromného sektora významnú úlohu aj štátny sektor. Štát kontroluje výrobu elektrickej energie (Usinas y Terminales Eléctricas, UTE), distribúciu elektrickej energie, leteckú a mestskú dopravu, pevné telefónne spojenie (Nacional de Telecomunicaciones, ANTEL). Pod kontrolou štátu sú mnohé priemyselné odvetvia ako napríklad výroba mäsa. Štátne podniky produkujú asi 20 % HDP.⁵⁴ Technologické

⁴⁸ URUGUAY XXI. (2017): Uruguay is one of the countries in the region that receives the most FDI in relation to the size of its economy.

⁴⁹ MASLOV, P. (2019): Privlekatel'nost' Urugvaya dlya inostrannykh investorov i biznesa v 2017 godu.

⁵⁰ HCG (2020): Free trade zones in Uruguay.

⁵¹ URUGUAY XXI. (2018): A modern model of free trade zones.

⁵² URUGUAY XXI. (2020).

⁵³ TRADINGECONOMICS. (2020): Uruguay - Research And Development Expenditure (% Of GDP).

⁵⁴ IVANOVSKIY, Z. (2010): Uruguay v kontekste levogo dreyfa: preymstvennost' i peremeny.

zaostávanie mnohých štátnych podnikov viedlo k snahe o ich privatizáciu. V roku 2003 sa uskutočnilo referendum v otázke prijatia zákona o umožnení vstupu zahraničného kapitálu do štátnej firmy na spracovanie ropy ANCAP za účelom modernizácie odvetvia. Výsledkom referenda bolo odmietnutie navrhovanej privatizácie (62 %).⁵⁵ V 90. rokoch 20. storočia bol prijatý program privatizácie, avšak sprivatizované bolo iba medzinárodné letisko Carrasco v Motevideu.⁵⁶

2.2 Inflácia

Vysoká inflácia je sprievodným javom ekonomického vývoja Uruguaja niekoľko desaťročí.

Tabuľka č. 11: Inflácia vo vybraných rokoch⁵⁷

Rok	1960	1962	1968	1969	1973	1982
Miera inflácie	40%	12%	125%	20%	97%	19%
Rok	1990	1999	2003	2005	2019	
Miera inflácie	112%	6%	20%	5%	8%	

Uruguaj dlhodobo bojuje s vysokou mierou inflácie. Ako je zrejmé z údajov tabuľky č. 11 miera inflácie zaznamenáva silné výkyvy. Infláciu v krajine spôsobujú rôzne faktory: napríklad zhoršovanie ekonomickej situácie v susedných štátoch, zvyšovanie zadlženosti vlády, pokles kurzu uruguajského pesa voči americkému doláru, rast cien na svetových trhoch alebo prírodné katastrofy ako napríklad povodne, ktoré ohrozujú zber úrody a vedú k zvyšovaniu cien na domácom trhu.⁵⁸

Uruguajská vláda prijímala v minulosti rôzne opatrenia, ktoré krátkodobo viedli k zníženiu inflácie. Pre zabezpečenie stabilizácie cien bola napríklad zrušená daň z pridanej hodnoty na niektoré druhy tovarov, zmrazenie cien na elektru a telekomunikačné služby, po dohode s veľkými predajcami boli napríklad fixované ceny na mnohé tovary.⁵⁹ Tieto krátkodobé opatrenia však neriešili zásadné ekonomické nerovnováhy, ktoré viedli k inflácii. V 90. rokoch bol prijatý program finančnej stabilizácie založený na kontrole inflácie a ustanovením fluktuálneho pásma uruguajského pesa voči americkému doláru. Po kríze začiatkom 21. storočia prešiel Uruguaj k plávajúcemu kurzu meny. Vysoká inflácia vedie periodicky okrem iných negatívnych javov v ekonomike i k odlevu kapitálu do zahraničia.

Ďalším faktorom vedúcim k inflácii je zahraničná zadlženosť. Už v 90. rokoch 20. storočia musel Uruguaj žiadať o ďalšie úvery v MMF a pristúpiť na podmienky MMF, ktoré viedli k neoliberalným reformám. Zahraničný dlh Uruguaja narastá od roku 2000, kedy v absolútnej hodnote dosiahol 8 mld USD, čo bolo 35 % HDP na 28 mld USD v roku 2019, čo je 46 % HDP.⁶⁰

⁵⁵ TOBAR, H. (2010): Uruguay Likely to Vote Down Privatizing Oil Firm.

⁵⁶ ICAO. (1999): Privatization of airports – The economic effect on airlines.

⁵⁷ MACROTRENDS. (2020a): Uruguay Inflation Rate 1960-2020.

⁵⁸ GONZÁLEZ-ROZADA, M. – SOLA, M. (2014): Towards a “New” Inflation Targeting Framework: The Case of Uruguay.

⁵⁹ FOMINYKH, D. (2014): Vlasti Urugvaya v popytke snizit' infljatsiyu otmenyayut NDS na tovary pervoy neobkhodimosti

⁶⁰ KNOEMA. (2019): Uruguay - Gross domestic product in current prices.

3. Úspechy uruguajskej ekonomiky

3.1 Faktory úspechu uruguajskej ekonomiky

„K faktorom úspechu uruguajskej ekonomiky možno zaradiť:

1. Investičné prostredie – priaznivé, nízka úroveň korupcie. V roku 2018 Transparency International ocenil Uruguaj ako najtransparentnejšiu krajinu v Latinskej Amerike. Ďalším momentom je systém investičných stimulov poskytovaný zahraničným investorom.
2. Komplexný rozvoj obchodu – Uruguaj sa úspešne integruje na nových odbytových trhoch, rozširuje sa uzatváranie dohôd o zónach voľného obchodu. Ako člen Mercosuru využíva výhody z dohôd o zónach voľného obchodu napríklad s Čínou, Európskou úniou, Európskym združením voľného obchodu a pod.⁶¹
3. Rozvíjajú sa slobodné ekonomické zóny. Zatiaľ pôsobí 11 slobodných ekonomických zón, tri z nich sú špecializované, jedna na výrobu farmaceutických výrobkov a dve na výrobu a spracovanie drevnej hmoty. V slobodných ekonomických zónach sú firmy oslobodené od všetkých národných daní – dane z príjmu, dane z pridanej hodnoty, dane z dividend, dane z majetku a pod. Mzdy zahraničných pracovníkov sa tiež nezdaňujú. Tovar dovážaný aj vyvážený zo/do slobodných ekonomických zón nepodlieha zdaneniu.
4. Podpora bankového sektora.
5. Podpora cestovného ruchu aj v rámci programu „Uruguay Natural“ viedla k tomu, že v súčasnosti je v službách zamestnaných 76 % pracovníkov.“⁶²

3.2 Boj s chudobou

Uruguaj je štát s nízkymi príjmovými nerovnosťami. Je označovaný za egalitárnu spoločnosť. Príjmy sa rozdeľujú najrovnomernejšie zo všetkých štátov Latinskej Ameriky. V roku 1990 podiel obyvateľov, ktorí žili pod hranicou chudoby, dosiahol 7 %. Situácia sa zásadne zhoršila po kríze začiatkom 21. storočia, keď narástol počet obyvateľov, ktorí žili pod hranicou chudoby, na 19 %. V súčasnosti žije pod hranicou chudoby, ktorá je determinovaná príjmom 5,5 USD per capita na deň, necelé 3 % obyvateľov štátu.⁶³ Podiel rodín žijúcich v extrémnej chudobe sa znížil z 2 % na 0,4 %.⁶⁴ Existujú však regionálne rozdiely v príjmoch najmä medzi hlavným mestom Montevideo a rurálnymi oblasťami. Postupne sa však vyrovnávajú.

Uruguaj sa často označuje ako **Švajčiarsko Južnej Ameriky**. Do krízy začiatkom storočia bol bankový systém veľmi stabilný a aj preto bol Uruguaj nazývaný latinskoamerické Švajčiarsko. Bankovému systému dôverujú vkladatelia najmä zo susedných štátov Argentíny a Brazílie, ale i mnohí zahraniční klienti z USA a Európy. Druhým dôvodom sú relatívne rovnomerné príjmy. Dlhé obdobie bol Uruguaj offshorovou zónou, najúspešnejšou krajinou Latinskej Ameriky, so stabilnou jurisdikciou – bezpečnou pre podnikanie.

Záver

Aj v 21. storočí zostáva Uruguaj pozoruhodnou ekonomikou vo svetovom hospodárstve. Osobitne sa vyčleňuje v regióne Južnej Ameriky. Patrí stále k rozvinutým štátom s rovnomernými príjmami, vysokou mierou demokracie a nízkou mierou korupcie. Napriek mnohým úspechom, ktoré ekonomika Uruguaja dosiahla, zaznamenáva aj mnohé štrukturálne disproporcie. Mnohé z nich majú endogénny

⁶¹ MERCOSUR (2020): MERCOSUR.

⁶² CHERKASHIN, V. (2019): Urugvayskaya ekonomika mogla by stat' primerom dlya Ukrainy.

⁶³ MACROTRENDS (2020b): Uruguay Poverty Rate 1992-2020.

⁶⁴ STATISTA (2020b): Share of population living on less than 3.20 U.S. dollars per day in Uruguay from 2006 to 2017.

charakter. Mnohé sú ovplyvňované exogénnymi faktormi, najmä ekonomickou situáciou v Argentíne a v Brazílii. Pre uruguajskú ekonomiku má stále kľúčový význam živočíšna výroba a export jej produktov. Postupe sa mení ekonomická štruktúra pod vplyvom ekonomickej politiky vlády, ale aj pod vplyvom mocenských zmien vo svetovej ekonomike.

Použitá literatúra:

1. ADVICE (2020): Investing in Uruguay. [online]. [Citované 28. 7. 2020.] Dostupné na internete: https://www.advice.com.uy/investing-in-uruguay/ct_141/en/.
2. BERTRAM, R. (2020): Uruguay, Latin America's Renewable Champion. [online]. [Citované 28. 7. 2020.] Dostupné na internete: <https://energytransition.org/2020/01/uruguay-latin-americas-renewable-champion/>.
3. BOSSI, J. a kol. (2010): Minería en el Uruguay: Potencial y desafíos. In: *Revista de la Sociedad Uruguaya de Geología*, 2010, č. 17, s. 1-9.
4. BRITANNICA (2019): Mercosur. [online]. [Citované 28. 7. 2020.] Dostupné na internete: <https://www.britannica.com/topic/Mercosur>.
5. DEVEX (2020): Ministry of Industry, Energy and Mining. [online]. [Citované 28. 7. 2020.] Dostupné na internete: <https://www.devex.com/organizations/ministry-of-industry-energy-and-mining-uruguay-132130>.
6. EC (2020): EU-MERCOSUR. [online]. [Citované 28. 7. 2020.] Dostupné na internete: <https://ec.europa.eu/trade/policy/in-focus/eu-mercosur-association-agreement/>.
7. FOMINYKH, D. (2014): Vlasti Urugvaya v popytke snizit' inflyatsiyu otmenyayut NDS na tovary pervoy neobkhodimosti. [online]. [Citované 28. 7. 2020.] Dostupné na internete: <https://tass.ru/mezhdunarodnaya-panorama/1038421>.
8. GEO (2011): Constitution (Palmer) Hydroelectric Power Plant Uruguay. [online]. [Citované 28. 7. 2020.] Dostupné na internete: <http://globalenergyobservatory.org/geoid/42284>.
9. GLOBAL ECONOMY (2020a): Uruguay: GDP share of agriculture. [online]. [Citované 28. 7. 2020.] Dostupné na internete: https://www.theglobaleconomy.com/Uruguay/share_of_agriculture/.
10. GLOBAL ECONOMY (2020b): Uruguay: Pryamyie inostrannyye investitsii, % VVP. [online]. [Citované 28. 7. 2020.] Dostupné na internete: https://ru.theglobaleconomy.com/Uruguay/Foreign_Direct_Investment/.
11. GONZÁLEZ-ROZADA, M. – SOLA, M. (2014): Towards a “New” Inflation Targeting Framework: The Case of Uruguay. [online]. [Citované 28. 7. 2020.] Dostupné na internete: <https://publications.iadb.org/publications/english/document/Towards-a-New-Inflation-Targeting-Framework-The-Case-of-Uruguay.pdf>.
12. HARRELA, P. (2019): UPM continues its strategic transformation and invests in a world class pulp mill in central Uruguay. [online]. [Citované 28. 7. 2020.] Dostupné na internete: <https://www.upm.com/about-us/for-media/releases/2019/07/upm-continues-its-strategic-transformation-and-invests-in-a-world-class-pulp-mill-in-central-uruguay/>.
13. HCG (2020): Free trade zones in Uruguay. [online]. [Citované 28. 7. 2020.] Dostupné na internete: <https://www.healyconsultants.com/uruguay-company-registration/free-zones/>.
14. HUDSON, R. A. – MEDITZ, S. W. (1990): Uruguay: A Country Study. [online]. [Citované 28. 7. 2020.] Dostupné na internete: <http://countrystudies.us/uruguay/>.
15. CHERKASHIN, V. (2019): Urugvayskaya ekonomika mogla by stat' primerom dlya Ukrainy. [online]. [Citované 28. 7. 2020.] Dostupné na internete:

- <https://112.ua/mnenie/urugvayskaya-ekonomika-mogla-by-stat-primerom-dlya-ukrainy-503828.html>.
16. ICAO (1999): Privatization of airports – The economic effect on airlines. [online]. [Citované 28. 7. 2020.] Dostupné na internete: https://www.icao.int/Meetings/AMC/MA/1999/aps/07_pp_escobar_e.pdf.
 17. IVANOVSKIY, Z. (2010): Uruguay v kontekste levogo dreyfa: preymstvennost' i peremeny. [online]. [Citované 28. 7. 2020.] Dostupné na internete: <http://beta.ilaran.ru/articles/005208.html>.
 18. KIPROP, J. (2018): The Biggest Industries In Uruguay [online]. [Citované 28. 7. 2020.] Dostupné na internete: <https://www.worldatlas.com/articles/the-biggest-industries-in-uruguay.html>.
 19. KIPROP, J. (2019): What Are The Major Natural Resources Of Uruguay? [online]. [Citované 28. 7. 2020.] Dostupné na internete: <https://www.worldatlas.com/articles/what-are-the-major-natural-resources-of-uruguay.html>.
 20. KNOEMA (2019): Uruguay - Gross domestic product in current prices. [online]. [Citované 28. 7. 2020.] Dostupné na internete: <https://knoema.com/atlas/Uruguay/topics/Economy/National-Accounts-Gross-Domestic-Product/GDP>.
 21. KOOP, F. (2019): Chinese Firm Shelves Plan for Fishing Port in Uruguay. [online]. [Citované 28. 7. 2020.] Dostupné na internete: <https://www.maritime-executive.com/features/chinese-firm-shelves-plan-for-fishing-port-in-uruguay>.
 22. KPMG (2015): Investment in Uruguay. [online]. [Citované 28. 7. 2020.] Dostupné na internete: <https://assets.kpmg/content/dam/kpmg/uy/pdf/Investing-2015-new.pdf>.
 23. LARED21 (2012): Censo Agropecuario: 60% de la tierra pertenece al 9% del total de propietarios. [online]. [Citované 28. 7. 2020.] Dostupné na internete: <https://www.lr21.com.uy/comunidad/1077579-censo-agropecuario-60-de-la-tierra-pertenece-al-9-del-total-de-propietarios>.
 24. LOWDER, S.K. a kol. (2019): *Farms, family farms, farmland distribution and farm labour: What do we know today?* Rím: FAO. ISBN 978-92-5-131970-3. Dostupné na internete: <http://www.fao.org/3/ca7036en/ca7036en.pdf>.
 25. MACROTRENDS. (2020a): Uruguay Inflation Rate 1960-2020. [online]. [Citované 28. 7. 2020.] Dostupné na internete: <https://www.macrotrends.net/countries/URY/uruguay/inflation-rate-cpi>.
 26. MACROTRENDS (2020b): Uruguay Poverty Rate 1992-2020. [online]. [Citované 28. 7. 2020.] Dostupné na internete: <https://www.macrotrends.net/countries/URY/uruguay/poverty-rate>.
 27. MASLOV, P. (2019): Privlekatel'nost' Urugvaya dlya inostrannykh investorov i biznesa v 2017 godu. [online]. [Citované 28. 7. 2020.] Dostupné na internete: <https://internationalwealth.info/offshore-jurisdictions/attractiveness-of-uruguay-for-foreign-investors-and-business-in-2017/>.
 28. MAZÚREK, J. (1998): *Socioekonomická geografia Latinskej Ameriky*. Banská Bystrica : Univerzita Mateja Bela, 1998. ISBN 8080551219.
 29. MERCOSUR (2020): MERCOSUR. [online]. [Citované 28. 7. 2020.] Dostupné na internete: <https://www.mercosur.int/en/>.
 30. NATIONS ENCYCLOPEDIA (2020): Uruguay – Agriculture. [online]. [Citované 28. 7. 2020.] Dostupné na internete: <https://www.nationsencyclopedia.com/economies/Americas/Uruguay-AGRICULTURE.html>.
 31. NORDEA (2020): Country profile Uruguay. [online]. [Citované 28. 7. 2020.] Dostupné na internete: <https://www.nordeatrade.com/en/explore-new-market/uruguay/economical-context>.

32. ODDONE, G. – MARANDINO, J. (2019): The Monetary and Fiscal History of Uruguay, 1960–2017. [online]. [Citované 28. 7. 2020.] Dostupné na internete: <https://bfi.uchicago.edu/wp-content/uploads/The-Case-of-Uruguay.pdf>.
33. ORANGE SMILE (2020): Nature of Uruguay - national parks and reserves for active recreation. [online]. [Citované 28. 7. 2020.] Dostupné na internete: <http://www.orangesmile.com/travelguide/uruguay/nature-parks.htm>.
34. PWC (2014): Doing Business in Uruguay. [online]. [Citované 28. 7. 2020.] Dostupné na internete: <https://www.pwc.de/de/internationale-maerkte/assets/doing-business-in-uruguay.pdf>.
35. PWC (2018): Doing Business in Uruguay. [online]. [Citované 28. 7. 2020.] Dostupné na internete: <https://www.pwc.com.uy/es/acerca-de-nosotros/publicaciones/doing-business/doing-business-in-uruguay-2018.pdf>.
36. RAILWAY TECHNOLOGY. (2020): Uruguay Central Railroad Project. [online]. [Citované 28. 7. 2020.] Dostupné na internete: <https://www.railway-technology.com/projects/uruguay-central-railroad-project/>.
37. REVE (2019): Uruguay exported 54% of the electricity generated on October 30. [online]. [Citované 28. 7. 2020.] Dostupné na internete: <https://www.evwind.es/2019/11/02/uruguay-exported-54-of-the-electricity-generated-on-october-30/71618>.
38. SANDOVAL, L. (2019): Uruguay: Oilseeds and Products Annual. [online]. [Citované 28. 7. 2020.] Dostupné na internete: https://apps.fas.usda.gov/newgainapi/api/report/downloadreportbyfilename?filename=Oilseeds%20and%20Products%20Annual_Buenos%20Aires_Uruguay_3-21-2019.pdf
39. SANTANDER (2020): Uruguay: Foreign investment. [online]. [Citované 28. 7. 2020.] Dostupné na internete: <https://santandertrade.com/en/portal/establish-overseas/uruguay/investing>.
40. SICE (2020): Information on Uruguay. [online]. [Citované 28. 7. 2020.] Dostupné na internete: http://www.sice.oas.org/ctyindex/URY/URYagreements_e.asp.
41. SOCIETE GENERALE (2020): Uruguay: Presentation. [online]. [Citované 28. 7. 2020.] Dostupné na internete: <https://import-export.societegenerale.fr/en/country/uruguay/presentation-trade>.
42. SOLA, M. (2020): The hydroelectric dam of Salto Grande is the first work of integration in Latin America. [online]. [Citované 28. 7. 2020.] Dostupné na internete: <https://www.welcomeuruguay.com/salto/salto-grande-hydroelectric-dam.html>.
43. SOLARI, S. a kol. (2018): Analysis of Coastal Vulnerability along the Uruguayan coasts. In: *Journal of Coastal Research*, 2018, roč. 34, č. 85, s. 1536–1540.
44. STATISTA (2020a): Leading agricultural products exported from Uruguay to China in 2017. [online]. [Citované 28. 7. 2020.] Dostupné na internete: <https://www.statista.com/statistics/895745/uruguay-agricultural-export-volume-product-china/>.
45. STATISTA (2020b): Share of population living on less than 3.20 U.S. dollars per day in Uruguay from 2006 to 2017. [online]. [Citované 28. 7. 2020.] Dostupné na internete: <https://www.statista.com/statistics/788952/poverty-rate-uruguay/>.
46. TOBAR, H. (2010): Uruguay Likely to Vote Down Privatizing Oil Firm. [online]. [Citované 28. 7. 2020.] Dostupné na internete: <https://www.latimes.com/archives/la-xpm-2003-dec-07-fg-uruguay7-story.html>.
47. TRADING ECONOMICS (2020): Uruguay - Research And Development Expenditure (% Of GDP). [online]. [Citované 28. 7. 2020.] Dostupné na internete: <https://tradingeconomics.com/uruguay/research-and-development-expenditure-percent-of-gdp-wb-data.html>.
48. URUGUAY NATURAL (2020): Enjoy Uruguay all year. [online]. [Citované 28. 7. 2020.] Dostupné na internete: <https://turismo.gub.uy/index.php/en/>.

49. URUGUAY XXI. (2017): Uruguay is one of the countries in the region that receives the most FDI in relation to the size of its economy. [online]. [Citované 28. 7. 2020.] Dostupné na internete: <https://www.uruguayxxi.gub.uy/en/news/article/uruguay-is-one-of-the-countries-in-the-region-that-receives-the-most-fdi-in-relation-to-the-size-of-its-economy/>.
50. URUGUAY XXI. (2018): A modern model of free trade zones. [online]. [Citované 28. 7. 2020.] Dostupné na internete: <https://www.uruguayxxi.gub.uy/en/news/article/a-modern-model-of-free-trade-zones/>.
51. URUGUAY XXI. (2020): [online]. [Citované 28. 7. 2020.] Dostupné na internete: <https://www.uruguayxxi.gub.uy/en/>.
52. WITS (2020a): Uruguay. [online]. [Citované 28. 7. 2020.] Dostupné na internete: https://wits.worldbank.org/CountryProfile/en/Country/URY/Year/2018/TradeFlow/EX_PIMP.
53. WITS (2020b): Uruguay. [online]. [Citované 28. 7. 2020.] Dostupné na internete: <https://wits.worldbank.org/CountryProfile/en/Country/URY/Year/2018/Summary>.
54. WITS (2020c): World [online]. [Citované 28. 7. 2020.] Dostupné na internete: <https://wits.worldbank.org/CountryProfile/en/Country/WLD/Year/2018/Summary>.
55. WOOL (2020): Wools of Uruguay. [online]. [Citované 28. 7. 2020.] Dostupné na internete: <http://www.wool.com.uy/uruguay.htm>.
56. XINHUA (2019): Uruguay, China agree to promote construction of Belt and Road Initiative. [online]. [Citované 28. 7. 2020.] Dostupné na internete: http://www.xinhuanet.com/english/2019-09/03/c_138362555.htm.

Kontakt:

Dr. h. c. prof. Ing. Ľudmila Lipková, CSc.

Fakulta medzinárodných vzťahov
Ekonomická univerzita v Bratislave
Dolnozemska cesta 1/b
852 35 Bratislava 5
Slovenská republika
e mail: lipkova@euba.sk

BOSNA A HERCEGOVINA PO OKTÓBROVÝCH VOĽBÁCH 2018

BOSNIA AND HERZEGOVINA AFTER OCTOBER 2018 ELECTIONS

Ivan Majchút^a – Tatiana Vaššová^b

^a Katedra bezpečnosti a obrany, Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika, Demänová 393, 031 01 Liptovský Mikuláš, Slovenská republika, email: ivan.majchut@aos.sk

^b Katedra bezpečnosti a obrany, Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika, Demänová 393, 031 01 Liptovský Mikuláš, Slovenská republika, email: vassova.tatiana@gmail.com

Abstrakt: Cieľom článku je na základe analýzy udalostí v nedávnej minulosti Bosny a Hercegoviny, analýzy jej vládneho systému ako aj analýzy situácie v krajine pred voľbami, posúdiť celkové výsledky všeobecných volieb v Bosne a Hercegovine, ktoré sa konali 7. októbra 2018. Tieto voľby boli pravdepodobne najsledovanejšími voľbami v roku 2018, a to najmä z dôvodu očakávaných prístupových rokovaní s Európskou úniou. Výsledky mali ukázať, či sa Bosna a Hercegovina stala fungujúcim multietnickým štátom alebo je stále rozdrobenou krajinou, ktorej politika je založená na národnosti a náboženstve. Dalo by sa očakávať, že viac ako dvadsať rokov po skončení vojny sa politická scéna v krajine zmení, opak je však pravdou - otázka národnosti je v Bosne a Hercegovine stále rozhodujúcim prvkom pri tvorbe politiky. V závere poukážeme na to, aký dopad majú výsledky volieb s odstupom času na priblíženie sa BaH k členstvu v EÚ a NATO. Napriek očakávaným zmenám dopadli volebné výsledky v roku 2018 v podstate rovnako ako tie predtým.

Kľúčové slová: Bosna a Hercegovina, všeobecné voľby, euro integrácia, nacionalizmus

JEL klasifikácia: F51, F53

Abstract: The aim of this article is to assess the overall results of the general elections in Bosnia and Herzegovina, which took place on 7 October 2018, on the basis of an analysis of Bosnia and Herzegovina's recent past, an analysis of its system of government and an analysis of the situation in the country before the elections. These elections, mainly due to the expected accession negotiations with the European Union were probably monitored the most in the year 2018. The results should to show whether Bosnia and Herzegovina has become a functioning multi-ethnic state or is still a fragmented country whose policy is based on nationality and religion. More than twenty years after the end of the war, the country's political scene could be expected to change, but the opposite is true - the issue of nationality is still a crucial element in Bosnia and Herzegovina's policy-making. Finally, we will point out the impact of the election results over time on the approach of Bosnia and Herzegovina to EU and NATO membership. Despite the expected changes, the election results in 2018 turned out essentially the same as before.

Key words: Bosnia and Herzegovina, general elections, euro integration, nationalism

JEL classification: F51, F53

Úvod

Bosna a Hercegovina, malá európska krajina s pestrou etnickou štruktúrou, je už dlhodobo vystavená problémom ako korupcia, vysoká miera chudoby, emigrácia či zložitá a nestabilná politická situácia. V súčasnosti je jednou z najchudobnejších krajín v Európe, no aj napriek tomu má snahu stať sa súčasťou Európskej únie (EÚ), o členstvo v ktorej formálne požiadala v roku 2016. Práve výsledky volieb z roku 2018 mali ukázať, či sa Bosna

a Hercegovina (BaH) po viac ako dvadsiatich rokoch od skončenia krvavého vojenského konfliktu stala fungujúcim multietnickým štátom, alebo je ešte vždy rozdelenou krajinou pozdĺž etnických línií. Nakoľko stále nespĺňa požiadavky EÚ na členstvo a je iba potenciálnou kandidátskou krajinou, je zrejmé, že BaH je štátom, ktorý sa iba veľmi pomaly približuje k EÚ.

Navyše v posledných rokoch je možné pozorovať postupnú rezignáciu EÚ a takisto Severoatlantickej aliancie (NATO) v snahách o konsolidáciu situácie v krajine, čo je pravdepodobne spôsobené neúspechom v presadzovaní mierotvorného procesu a stagnáciou demokratizácie. Oslabená prítomnosť západných štruktúr vytvára príležitosti pre iných aktérov (Rusko, Čína, krajiny Perzského zálivu či Turecko) na posilňovanie svojho vplyvu. To však vyvoláva otázku, či by zmienené organizácie nemali svoj pasívny prístup prehodnotiť.

Cieľom tohto článku je na základe analýzy udalostí v nedávnej minulosti Bosny a Hercegoviny, analýzy jej vládneho systému ako aj analýzy situácie v krajine pred voľbami posúdiť celkové výsledky všeobecných volieb v Bosne a Hercegovine. V závere poukážeme na to, aký dopad majú výsledky volieb s odstupom času na priblíženie sa BaH k členstvu v EÚ a NATO.

1 Stručne o vývoji Bosny a Hercegoviny po osamostatnení

Vojnové tragédie, ktoré sa v rokoch 1992 – 1995 odohrali na území západného Balkánu, poznačili BaH asi navždy. Politická situácia v tejto krajine je presýtená historickými udalosťami a je pre ňu charakteristické, že politické vedomie je budované na subjektívnom pocity historickej krivdy. Konflikty, ktoré sa na tomto území odohrali pred viac ako dvadsiatimi rokmi, mali za následok rozpad bývalej Juhoslávie. Etnická skladba obyvateľstva zohrala kľúčovú úlohu pri následnom vytváraní administratívnych či politických systémov jednotlivých republík, pričom najvýraznejšie bola etnická heterogénna práve BaH.

Začiatkom 20. storočia bola bosensko-hercegovinská spoločnosť rozdelená na základe náboženstva. Miestne etniká, teda Srbi (pravoslávni), Chorváti (katolíci) aj Bosniaci¹ (moslimovia) postupne začali zakladať politické strany a hnutia, ktoré čoraz viac prispievali k šíreniu nacionalizmu v krajine. Politické strany v tomto období vznikali na etnickom princípe, pričom medzi prvými vznikla v máji 1990 Strana demokratickej akcie (SDA), na čele ktorej stál uznávaný moslimský politik Alija Izetbegović. Táto politická strana mala od začiatku v programových cieľoch spojenectvo moslimských občanov. V súčasnosti možno za jeden z hlavných cieľov tejto strany považovať zachovanie územnej celistvosti krajiny. Srbi a Chorváti takisto založili silné politické strany – Srbská demokratická strana (SDS) na čele s Radovanom Karadžićom vznikla v júni 1990 a Chorvátske demokratické spoločenstvo (HDZ) vzniklo v auguste toho istého roku. Všetky tri zmienené politické strany obsadili v prvých demokratických voľbách, ktoré sa konali v novembri 1990, prvé tri miesta. V parlamente vtedy získala SDA 35,85 % hlasov, SDS 30 % a HDZ 18,35 % hlasov (Tomić – Herceg, 1999). Na základe porovnania výsledkov volieb s percentuálnym zložením obyvateľstva krajiny bolo zrejmé, že väčšina obyvateľov BaH hlasovala vo voľbách na základe etnickej príslušnosti.

V BaH sa začiatkom marca 1992 situácia výrazne zhoršila a prepukol ozbrojený konflikt. Následná vojna výrazne zasiahla do diania v krajine i celom regióne. V roku 1995 sa po nekonečných rokovaniach podarilo Daytonskou mierovou zmluvou nastoliť

¹ Obyvatelia Bosny a Hercegoviny sú Bosňania a Hercegovinci, od toho je odvodené prídavné meno bosniacky, zatiaľ čo Bosniaci sú obyvatelia štátu hlásiaci sa k bosniackemu národu, teda k tým, ktorí sa v čase Juhoslávie nazývali ako národ Moslimovia, prídavné meno bosniacky je teda odvodené od pomenovania moslimskej časti obyvateľstva (Mojžita, 2010). S pojmom Bosňania a Hercegovinci sa stretávame veľmi zriedkavo a obvykle sa na označenie obyvateľov Bosny a Hercegoviny používa iba pojem Bosňania.

mier²a ustanoviť tzv. konsociačný model demokracie – striktné rozdelenie moci medzi tri konštitutívne národy – Bosniakov, Srbov a Chorvátov. Týmto modelom sa medzinárodné spoločenstvo pokúsilo nájsť kompromis, ktorý umožnil každému etniku participovať na moci. V praxi však vznikol mimoriadne komplikovaný politický systém, ktorý je strnulý a komplikuje schopnosť štátu prijímať reformy.³

Necelý rok od podpísania mierovej zmluvy sa politický život v BaH obnovil.⁴ V jeseni roku 1996 sa konali prvé povojnové parlamentné voľby a voľby do Predsedníctva, ktoré priniesli takmer identické výsledky ako voľby z roku 1990. Trojica nacionalistických strán (SDA, SDS a HDZ) opäť jednoznačne zvíťazila a prispela tak k prežitiu táborovej mentality bosniansko-hercegovinskej spoločnosti aj v povojnovom období. K moci sa tak dostali tí istí politickí predstavitelia, ktorí krajinu priviedli do vojny.

Aj viac ako dvadsať rokov po ukončení vojenského konfliktu je otázka národnosti v BaH stále rozhodujúcim elementom pri tvorení politiky. Aj keď sa predstavitelia západných mocností snažili prostredníctvom Daytonskej mierovej zmluvy transformovať vojnu a etnickými čistkami poznačenú krajinu a utvoriť nadetnickú bosniansku spoločnosť, podarilo sa im to iba čiastočne. Završením transformačného procesu mal byť vstup BaH do EÚ a NATO. Vzhľadom na stagnáciu v oblasti demokratizácie, vysokú mieru nezamestnanosti a korupcie môžeme hodnotiť snahy o mierotvorný proces za pomerne neúspešné. V stanovisku Komisie EÚ k žiadosti BaH o členstvo sa uvádza, že „korupcia je rozšírená a všetky úrovne verejnej správy vykazujú znaky politického ovplyvňovania, čo sa priamo dotýka každodenného života občanov, najmä pokiaľ ide o záležitosti týkajúce sa zdravia, vzdelávania, zamestnanosti a verejného obstarávania. Politický, inštitucionálny a právny rámec na predchádzanie korupcii je roztrieštený a má značné medzery. Orgány presadzovania práva sú rozdrobené a môžu byť ohrozené neprimeraným politickým zasahovaním.“⁵ Rozvoj krajiny brzdí aj nedostatok spolupráce a koordinácie medzi tromi členmi Predsedníctva, ktorí nenachádzajú kompromis ani pri dôležitých rozhodnutiach o smerovaní krajiny. Veľkým problémom sú takisto nedostatočne odstrašujúce sankcie v prípadoch korupcie na vysokej úrovni štátnej správy.

2 (Stručne) o politickom systéme v štáte

Aj keď BaH vznikla 3. mája 1992 ako republika a je definovaná ako krajina s parlamentnou demokraciou, znaky republiky ako takej v súčasnosti nevykazuje. Zložitosť politického systému a vysoká úroveň autonómie na úrovni administratívnych jednotiek skôr evokuje vlastnosti federatívneho usporiadania. BaH má unikátnu vnútornú štruktúru, nakoľko

² K nastoleniu mieru výraznou mierou prispela multinárodná vojenská operácia IFOR (Implementation Force) pod vedením NATO na základe rezolúcie Bezpečnostnej rady OSN č. 1031. Implementačné sily boli nasadené v decembri 1995 na vykonávanie vojenských aspektov Daytonskej mierovej dohody. O rok neskôr ich na základe rezolúcie Bezpečnostnej rady OSN č. 1088 nahradili Stabilizačné sily v rámci ďalšej multinárodnej operácie SFOR (Stabilization Force) taktiež pod vedením NATO. Stabilizačné sily pomáhali udržiavať bezpečné prostredie a uľahčovať obnovu krajiny po vojne v rokoch 1992 – 1995 (IVANČÍK, R. – JURČÁK, V. (2013): *Mierové operácie vybraných organizácií medzi-národného krízového manažmentu*, s. 82-83).

³ ŽÍLA, O. (2018): *Polčas rozpadu? Dvojí štěpení daytonské Bosny a Hercegoviny*, s. 6.

⁴ K upokojeniu situácie a obnove (nielen) politického života výraznou mierou prispela operácia EUFOR ALTHEA vedená Európskou úniou na základe rezolúcií Bezpečnostnej rady OSN č. 1551 a 1575. Operácia vznikla transformáciou stabilizačnej operácie NATO SFOR na základe dohody Berlín Plus o spolupráci medzi NATO a EÚ. Medzi hlavné úlohy operácie ALTHEA patrí zabezpečiť vojenskú „odstrašujúcu“ prítomnosť a bezpečné prostredie s cieľom zabrániť opätovnému vypuknutiu násillia. Ďalej podporuje Úrad vysokého predstaviteľa medzinárodného spoločenstva, ktorý bol vyrobený Daytonskou mierovou dohodou z roku 1995 a okrem toho zároveň poskytuje podporu Ozbromým silám Bosny a Hercegoviny pri ich odmlnovacom opatrení a pri likvidácii a správe nadbytočných zbraní a munície, ktoré zostávajú v krajine po vojne (Ivančík, 2020, s. 91).

⁵ EURÓPSKA KOMISIA, (2019): *Oznámenie Komisie Európskemu Parlamentu a Rade. Stanovisko Komisie k žiadosti Bosny a Hercegoviny o členstvo v EÚ*. Brusel, s. 8.

ju tvorí jedna republika (Republika srbská – 49 %, ktorá sa administratívne člení na občiny), jedna federácia (Federácia BaH – 51 %, ktorá sa administratívne člení na kantóny) a jeden dištrikt so zvláštnym štatútom (Dištrikt Brčko⁶– 493 km²). Ani Federácia BaH ani Republika srbská nemajú integrálne teritórium a občiny ako aj kantóny majú vysokú úroveň kompetencií. V politickom systéme BaH možno rozlíšiť štyri inštitucionálne systémy, a to konkrétne celoštátne inštitúcie, inštitúcie Federácie BaH, Republiky srbskej a Dištriktu Brčko.⁷

Na celoštátnej úrovni je priamo volené tripartitné Predsedníctvo BaH, ktoré predstavuje výkonnú moc v krajine. Vždy jeden z trojice sa stáva na osem mesiacov Predsedom predsedníctva a v príslušnom čase navonok vystupuje ako hlava štátu. Spravuje zahraničné, diplomatické a vojenské záležitosti a rozpočet inštitúcií na štátnej úrovni. Členmi sú traja predstavitelia z konštitučných národov, tzn. jeden Bosniak, jeden Srb, jeden Chorvát, pričom kandidáti musia zastupovať iba jednu identitu. Nie je možné zastupovať (alebo hlasovať za) napríklad Bosniakov a Chorvátov súčasne. Taktiež nie je možné identifikovať sa mimo troch vopred stanovených skupín, pritom členovia menšín nemôžu byť zvolení za člena Predsedníctva. Každý člen Predsedníctva je osobitne volený plurálnym hlasovaním voličmi vo Federácii BaH, ktorí si vyberajú buď Bosniaka alebo Chorváta a v Republike srbskej je zas volený srbský člen Predsedníctva.⁸

Funkciu vlády v BaH vykonáva Rada ministrov BaH,⁹ ktorá je 10-členná a na jej čele stojí predsedajúci rady. Zodpovedná za bezpečnosť a obranu (prostredníctvom prijatej legislatívy zasahuje do rozhodnutí Predsedníctva), clá a prisťahovalectvo, fiškálnu a menovú politiku a napomáha medzi etnickej koordinácii a regulácii. Predsedu Rady ministrov nominuje Predsedníctvo a schvaľuje Snemovňa reprezentantov.¹⁰ Zákonodarným orgánom BaH na celoštátnej úrovni je dvojkomorový parlament, ktorý tvorí Snemovňa reprezentantov¹¹ (42-členná) a Snemovňa národov¹² (15-členná). Členovia Snemovne reprezentantov sú volení priamo prostredníctvom systému pomerného zastúpenia, pričom 28 členov je volených vo Federácii BaH a 14 členov v Republike srbskej (jedna tretina Bosniakov, jedna tretina Chorvátov, jedna tretina Srbov). Členovia Snemovne národov sú volení nepriamo parlamentnými entitami, pričom dve tretiny z členov Federácie BiH (5 Chorvátov a 5 Bosniakov) a jedna tretina z Republiky srbskej (5 Srbov).¹³

Obe entity majú vlastných prezidentov, viceprezidentov, parlamenty, premiéra a ministrov. Republika srbská má jednokomorový parlament (Národné zhromaždenie) a Federácia BaH má dvojkomorový parlament (Snemovňu národov a Snemovňu reprezentantov). Obe entity majú na úrovni etník značnú autonómiu a dokonca vlastnú tripartitnú moc. V rámci výkonnej moci majú premiéra a 16 ministerstiev. Entity majú aj vlastný súdny systém, v rámci ktorého majú vlastné ústavne aj trestné sudy.

Federácia BaH sa člení na 10 kantónov (v niektorých majú majoritu Bosniaci a naopak v niektorých sú to Chorváti), z ktorých každý má svoj parlament, premiéra a ministrov volených občanmi príslušného kantónu. Kantón má relatívnu autonómiu v miestnych záležitostiach, ako je vzdelanie a zdravotná starostlivosť. Týchto desať kantónov sa ešte ďalej

⁶ Samosprávna územná jednotka štátu BaH. Dištrikt spravujú spoločne obidve časti štátu BaH a je formálne územnou súčasťou aj Republiky srbskej aj Federácie BaH.

⁷ MZVaEZ. (2020): Bosna a Hercegovina. Informácie o krajine.

⁸ NARDELLI, A. – DZIDIĆ, D. – JUKIĆ, E. (2014): Bosnia and Herzegovina: the world's most complicated system of government?

⁹ Vijeće ministara Bosne i Hercegovine (Angl.: Council of Ministers of Bosnia and Herzegovina).

¹⁰ ŠILJAK, D. (2018): Bosnia and Herzegovina After the 2018 Election: What to Expect?, s. 4.

¹¹ Predstavnički dom/Zastupnički dom. (Angl.: House of Representatives).

¹² Dom Naroda. (Angl.: House of Peoples).

¹³ NARDELLI, A. – DZIDIĆ, D. – JUKIĆ, E. (2014): Bosnia and Herzegovina: the world's most complicated system of government?

člení na 79 okresov. Republika srbská je naproti tomu unitárnou entitou, ktorú tvorí sedem regiónov a je v nej 62 občin. Voľby sú organizované každé štyri roky, pričom voľby do miestnej samosprávy sú dva roky po všeobecných voľbách.¹⁴

Je evidentné, že tento systém spravovania krajiny je veľmi komplikovaný. Jedna krajina má päť prezidentov, štrnásť vlád a parlamentov, stotridsať šesť ministrov a stovky poslancov na rôznych úrovniach. Takto koncipovaný systém je určite okrem komplikovaných organizačných väzieb aj finančne náročný.

Dôležitú rolu v rámci politického systému BaH zohráva Úrad vysokého predstaviteľa (The Office of the High Representative – OHR), kde pozíciu Vysokého predstaviteľa v súčasnosti zastáva rakúsky diplomat Valentin Inzko.¹⁵ Dôvodom zriadenia tohto úradu bola najmä civilná implementácia Daytonskej mierovej dohody. Za kontroverzný možno považovať fakt, že existencia Úradu vysokého predstaviteľa nie je zakotvená v Ústave BaH, iba v Daytonskej mierovej zmluve, čo v podstate vyvoláva dojem, že mierová zmluva má väčší význam než ústava nezávislej krajiny. Aj z toho dôvodu sa objavujú vyjadrenia, že BaH nie je plne suverénny štát a že ide o medzinárodný protektorát moderujúci mierovú koexistenciu dvoch entít a troch etník na základe mierových dohôd z Daytonu z roku 1995.¹⁶

V prvom desaťročí po skončení vojny bolo možné zo strany Vysokého predstaviteľa sledovať razantné autoritatívne zásahy do politického diania v krajine, kedy napríklad v roku 1998 bol novozvolený prezident Republiky srbskej Nikola Poplašen odvolaný z funkcie z dôvodu nespolupráce s medzinárodným spoločenstvom.¹⁷

Napriek tomu, že Úrad vysokého predstaviteľa disponuje veľkými právomocami, za posledné desaťročie ich Vysoký predstaviteľ nevyužil. V poslednom období vyvíja len minimálnu aktivitu v oblasti zasahovania do politického diania v krajine. Predtým direktívnu úlohu Vysokého predstaviteľa vystriedala výrazná pasivita. Dôvody je možné hľadať v rezignácii EÚ a USA vo vzťahu k politickej scéne v BaH. Medzinárodní predstavitelia si evidentne nevedia rady a pravdepodobne už nechcú niesť spoluzodpovednosť za situáciu v krajine. Je evidentné, že dozorovanie medzinárodným spoločenstvom je iba formálne.¹⁸

3 Situácia pred voľbami

Postoj obyvateľov krajiny voči politickým reprezentantom i smerovaniu krajiny je dlhodobo reflektovaný v počte odovzdaných hlasovacích lístkov. Štatistiky ukazujú, že účasť oprávnených voličov vždy len tesne presiahla 50 %. Podľa údajov Ústrednej volebnej komisie BaH¹⁹ bola volebná účasť najvyššia v roku 2010 (56 %),²⁰ zatiaľ čo najnižšia v roku 2018 (53,3 %), kedy svoj hlas odovzdalo takmer 3,6 milióna oprávnených voličov.²¹ Politická i ekonomická stagnácia krajiny spôsobuje sklamanie najmä medzi mladým obyvateľstvom, čo sa odráža v účasti na politickom živote BaH. Predvolebná kampaň v roku 2018 sa opätovne niesla v duchu prázdnych sľubov, vyhrážok a separatistických nacionalistických hesiel. Naopak chýbali ekonomické či sociálne vízie ako reálne zlepšiť život občanov BaH. Prekvapením nie je ani to, že najvyššie priečky znova jednoznačne obsadili nacionalisti a krajina sa aj vo svojej novodobej histórii stále točí v bludnom kruhu nacionalizmu.

¹⁴ ŠILJAK, D. (2018): Bosnia and Herzegovina After the 2018 Election: What to Expect?, s. 5.

¹⁵ Valentin Inzko je vo funkcii od roku 2009 a je najdlhšie pôsobiacim Vysokým predstaviteľom v celom v období existencie úradu v Bosne a Hercegoviny. V rokoch 2007 – 2009 funkciu zastával slovenský diplomat Miroslav Lajčák.

¹⁶ STOJAR, R. (2011): Současná bezpečnostní situace na západním Balkáně.

¹⁷ HLADKÝ, L. (2005): Bosenská otázka v 19. a 20. století.

¹⁸ ŽÍLA, O. (2018): Počas rozpadu? Dvojí štěpení daytonské Bosny a Hercegoviny, s. 7.

¹⁹ Centralna izborna komisija Bosne i Hercegovine – CIK BiH.

²⁰ DORAZÍN, M. (2010): Volby v Bosně měly slušnou účast.

²¹ URBANOVÁ, K. (2018): Ak nezvolíte nás, kto ochráni váš národ? Všeobecné voľby v Bosne a Hercegovine 2018.

Odpoveď na kľúčovú otázku, prečo sa BaH aj po dvadsiatich piatich rokoch od skončenia vojnového konfliktu nachádza v stave vnútropolitického rozkladu, je nevyhnutné hľadať v spôsobe administratívneho usporiadania a fungovania spoločnosti. Daytonská mierová dohoda síce ukončila krvavú vojnu, avšak nevyriešila hlavnú príčinu konfliktov, a to protikladné postoje hlavných predstaviteľov troch konštitutívnych národov k otázke vyhlásenia nezávislosti.²² Nevyriešené spory tak naďalej pokračujú politickými prostriedkami a jediní Bosniaci podporujú zachovanie celistvosti krajiny. Naopak predstavitelia srbskej a chorvátskej entity čoraz viac presadzujú dezintegráciu krajiny. V povojnovom usporiadaní krajiny chýba zjednocujúca sila, ktorá by dokázala vytvoriť všeobecne akceptovanú bosniansku štátnu identitu.

V krajine je princíp etnicity pomerne hlboko zakorenený vo veľkej časti obyvateľstva, čo možno hodnotiť aj na základe faktu, že v krajine, kde je nezamestnanosť na úrovni neveriteľných 43 % a spoločnosťou hýbe klientelizmus i korupcia, sa predvolebná kampaň v prvom rade sústredila na národnostnú otázku. Probosniansky orientované strany sa v predvolebnej kampani výrazne prejavovali najmä proti srbskému predstaviteľovi Miloradovi Dodikovi a jeho politickému partnerovi, chorvátskemu nacionalistovi Draganovi Čovićovi. Obaja totiž v poslednej dobe vo veľkej miere otvorene inklinovali k Rusku. Bosniansky mediálny priestor bol v predvolebnom roku zaplavený početnými dezinformačnými kampaňami o vytváraní paramilitantných jednotiek a výcvikových centier v Republike srbskej, o ilegálnom vyzbrojovaní policajných zložiek ruskými spojencami a tiež sa výrazne poukazovalo na spanilé jazdy Nočných vlkov²³ v oblastiach, kde vo väčšine žije srbské obyvateľstvo. Zásadným problémom týchto mediálnych správ bolo, že sa všetky pohybujú v rovine špekulácií, domniek a úvah, ktoré sú postavené na veľmi slabých a nepodložených empirických poznatkoch.²⁴

4 Voľby 2018

V októbri 2018 sa konali v poradí už ôsme všeobecné voľby v BaH, v ktorých si voliči zvolili členov Predsedníctva BaH, Parlamentného zhromaždenia BaH, Parlamentu Federácie BaH, Národného zhromaždenia Republiky srbskej, Zhromaždenia kantónov Federácie BaH a prezidenta Republiky srbskej. Práve tieto voľby boli z viacerých strán označované za prelomové a očakávalo sa, či budú zvolené tie politické strany, ktoré presadzujú celistvosť krajiny a podporujú vznik tzv. nadednickej občianskej spoločnosti, alebo naopak opäť zvíťazia nacionalisti, ktorí vládnu krajine prakticky od roku 1990, kedy sa konali prvé pluralitné voľby. Hlavným dôvodom prečo možno tieto voľby označiť za prelomové, je postupne sa meniacia geopolitická situácia v regióne. Viditeľné oslabenie prítomnosti západných štruktúr v tejto oblasti poskytuje príležitosť na posilnenie vplyvu Ruskej federácie, Číny a taktiež Turecka.²⁵ Zjavná je najmä spriaznenosť politickej reprezentácie bosnianskych Srbov s vládou Ruskej federácie, ktorá už dlhší čas otvorene podporuje jedného z najvyšších politických predstaviteľov Milorada Dodika.²⁶ Vzhľadom na očakávané prístupové rokovania s EÚ, ktorých súčasťou je aj posudzovanie splnenia kritérií členstva (vrátane politických kritérií), boli voľby v Bosne a Hercegovine sledované aj zo strany tejto medzinárodnej organizácie.

²² BOUGAREL, X. (2004): Bosna. Anatomija Rata.

²³ Ruský motorkársky klub, ktorý ma asi 5 000 členov a riadi sa prísnyimi vojenskými pravidlami. Aj keď sa klub prezentuje ako apolitický, vo výraznej miere vyzdvihuje ruské vlastenectvo, pravoslávne náboženstvo a oslavu osobnosti Stalina (Pomerantsev, 2013).

²⁴ ŽÍLA, O. (2018): Počas rozpadu? Dvojí štěpení daytonské Bosny a Hercegoviny, s. 8.

²⁵ PETROVIĆ, Ž. – RELJIĆ, D. (2011): Turkish Interests and Involvement in the Western Balkans: A Score-Card.

²⁶ BECHEV, D. (2017): The Reach and Limits of Russian Influence.

V období rokov 1996 – 2002 sa voľby konali každé dva roky a od roku 2002 boli už kandidáti volení na štvorročný mandát.²⁷ Výsledky volieb v roku 2018 v konečnom dôsledku neprinesli žiadne výrazné zmeny na politickej scéne oproti tým v roku 2014. Obyvateľstvo vo všeobecnosti hlasovalo najmä na základe náboženskej či etnickej príslušnosti. Za srbskú entitu bol do čela Predsedníctva zvolený Milorad Dodik, líder Strany demokratického zväzu Srbov (SNSD), ktorý sa netají svojimi pro-ruskými názormi, otvorene vystupuje proti členstvu BaH v NATO a v Predsedníctve je odhodlaný hájiť výhradne srbské záujmy. Za Bosniakov bol zvolený Šefik Džaferović (SDA) s 36,89% z odovzdaných hlasov, ktorý nahradí Bekira Izetbegovića. Chorvátsku entitu bude v Predsedníctve reprezentovať Željko Komšić (Demokratický front, DF), ktorý získal 52,83% odovzdaných hlasov a ktorý bol hlavným vyzývateľom dovtedy úradujúceho Dragana Čovića, kandidáta najväčšej chorvátskej strany HDZ BiH.

Víťazstvo Komšića pritom nebolo v súlade s očakávaniami bosnianských Chorvátov, nakoľko tí tvrdia, že nebude hájiť ich záujmy.²⁸ Zatiaľ čo v Republike srbskej môžu občania voliť iba srbského zástupcu Predsedníctva, vo Federácii BaH hlasujú občania za bosniackeho a chorvátskeho člena. Ústava krajiny však voličom nenariaďuje aby Chorváti volili výlučne chorvátskeho a Bosniaci bosniackeho kandidáta. Probosniansky orientovaný kandidát Željko Komšić, ktorý zastupuje chorvátsku entitu jednoznačne porazil chorvátskeho nacionalistu Dragana Čovića. Problém nastal v tom, že Komšić ako chorvátsky kandidát získal až 90 % hlasov od Bosniakov.²⁹ Čovića síce volilo až 82 % Chorvátov, početná prevaha Bosniakov však zaručila víťazstvo Komšićovi. Je teda pochopiteľné, že chorvátske obyvateľstvo sa cíti podvedené a i keď množstvo autorov tvrdí, že takto zvíťazili reformné sily a potvrdili skutočnosť, že nadetnická BaH bez národnostného princípu je možná, v skutočnosti však Komšićovo víťazstvo zaistil bosniacky nacionalizmus ukrytý pod rúškom „pseudo-občianstva“.³⁰

Po voľbách je vedúcou stranou na úrovni štátu a subjektov Strana demokratickej akcie (SDA), ktorá získala najviac hlasov v siedmich z dvanástich volebných jednotiek pre Parlament Federácie BaH a v štyroch z piatich jednotiek pre Parlamentné zhromaždenie BaH. V Republike srbskej zostala vedúcou stranou Strana nezávislých sociálnych demokratov (SNSD), ktorá zvíťazila vo všetkých troch volebných jednotkách pre Parlamentné zhromaždenie BaH a v siedmich z ôsmich jednotiek pre Národné zhromaždenie Republiky srbskej (Vishinova, 2018). Medzi ďalšie významné politické strany v krajine patria – Únia za lepšiu budúcnosť BaH (SBB), na čele ktorej je v súčasnosti Fahrudin Radončić, strana Demokratický front (DF), ktorej predsedom je Željko Komšić, ale aj Demokratický národný zväz (DNS), ktorému predsedá Marko Pavić. K zostaveniu vlády došlo až v decembri 2019, teda 14 mesiacov po potvrdení oficiálnych výsledkov volieb. Predsedníctvo BaH dalo mandát na zostavenie novej vlády Zoranovi Tegeltijovi zo srbskej Strany nezávislých sociálnych demokratov (SNSD).³¹

Tabuľka 1: **Zloženie Rady ministrov BaH po voľbách 2018**

RADA MINISTROV BaH	
Predseda rady ministrov	Zoran TEGELTIJA (SNSD)

²⁷ ŠILJAK, D. (2018): Bosnia and Herzegovina After the 2018 Election: What to Expect?, s. 5.

²⁸ URBANOVÁ, K. (2018): Ak nezvolíte nás, kto ochráni váš národ? Všeobecné voľby v Bosne a Hercegovine 2018.

²⁹ MISETIC, L. (2018): What Are Croats in Bosnia and Herzegovina Complaining About Now? A Rebuttal to Jasmin Mujanović.

³⁰ ŠILJAK, D. (2018): Bosnia and Herzegovina After the 2018 Election: What to Expect?, s. 12.

³¹ OZTURK, T. (2019): Bosnia forms government 14 months after elections.

	Ministri	Viceministri
Ministerstvo financií	Vjekoslav BEVANDA (HDZ)	Hazim RANČIĆ (SDA)
Ministerstvo pre zahraničný obchod a ekonomické vzťahy	Staša KOŠARAC (SNSD)	Ljiljana LOVRIĆ (HSS)
Ministerstvo vnútra	Fahrudin RADONČIĆ (SBB)	Vladimir MIJATOVIĆ (SPRS)
Ministerstvo spravodlivosti	Josip GRUBEŠA (HDZ)	Nezir PIVIĆ (SDA)
Ministerstvo zahraničných vecí	Bisera TURKOVIĆ (SDA)	Josip BRKIĆ (HDZ)
Ministerstvo obrany	Sifet PODŽIĆ (DF)	Mijo KREŠIĆ (HDZ)
Ministerstvo dopravy	Vojin MITROVIĆ (SNSD)	Nedžad BRANKOVIĆ (SDA)
Ministerstvo pre ľudské práva a utečencov	Mladen BOŽOVIĆ (DNS)	Dževad MAHMUTOVIĆ (SDA)
Ministerstvo pre občianske záležitosti	Ankica GUDELJEVIĆ (HDZ)	Siniša ILIĆ (US)

Tabuľka 2: Parlamentné zhromaždenie BaH po voľbách 2018

Snemovňa reprezentantov				Snemovňa národov			
Predseda	Denis ZVIZDIĆ (SDA)			Predseda	Dragan ČOVIĆ (HDZ)		
1.zástupca	Nebojša RADMANOVIĆ (SNSD)			1.zástupca	Nikola ŠPIRIĆ (SDS)		
2.zástupca	Borjana KRIŠTO (HDZ)			2.zástupca	Bakir IZETBEGOVIĆ (SDA)		
42 členov				15 členov			
SDA	9	DF	3	SDA	3	HSS	1
HDZ	5	SBB	2	HDZ	3	HDZ90	1
SNSD	6	PDP	2	SDS	2		
SDP	5	NS	2	SNSD	2		
SDS	3	DNS	1	SBB	1		
PDA	1	SPRS	1	DF	1		
NB	1	A-SDA	1	DNS	1		

Tabuľka 3: Parlament Federácie BaH po voľbách 2018

Snemovňa reprezentantov				Snemovňa národov			
Predseda	Elvir KARABAJIĆ (SDA)			Predseda	Lidija BRADARA (HDZ)		
1.zástupca	Mladen BOŠKOVIĆ (HDZ)			1.zástupca	Jasenko TUFEKČIĆ (SDA)		
2.zástupca	Vesna ŠVANCER (SBB)			2.zástupca	Drago PUZIGAČA (SNSD)		
98 členov				58 členov			
SDA	27	NB	4	17 Bosniakov			
HDZ BiH	16	PDA	4	17 Chorvátov			
SDP	16	A-SDA	2	17 Srbov			

DF	10	NIP	2	7 ostatných
SBB	8	HDZ	2	
Naša Stranka	6	LSBiH	1	

Pozn.: 98 členov Snemovne reprezentantov je zvolených na základe výsledkov volieb systémom pomerného zastúpenia, pričom v Snemovni národov má každé etnikum pevne stanovený počet členov.

Tabuľka 4: Národné zhromaždenie Republiky srbskej po voľbách 2018

Predseda	Nedeljko ČUBRILOVIĆ (DNS)			
1.zástupca	Milan PETKOVIĆ (US)			
2.zástupca	Senad BRATIĆ (SDA)			
3.zástupca	Željka STOJIČIĆ (SNSD)			
4.zástupca	Sonja KARADŽIĆ (SDS)			
83 členov				
	SNSD	28	SPRS	7
	SDS	16	TBiH	4
	DNS	12	NDP	4
	PDP	9	US	3

Záver

Je evidentné, že očakávania vkladané do volieb neboli naplnené. Tri konštitutívne národy zostávajú naďalej pevnou a určujúcou súčasťou BaH. Bosniacka, srbská a chorvátska identita hrá dominantnú rolu v povedomí obyvateľstva krajiny a snaha o vytváranie spoločnej bosnianskej identity ostáva iba zbožným priáním západných mocností. V BaH hrá náboženstvo, etnicita a najmä krivdy z obdobia poslednej vojny stále významnú úlohu pri tvorení politiky. Ani tieto voľby nemali reálny predpoklad tento stav zmeniť.

Aj keď by niekto zostavenie vlády mohol považovať za pozitívny krok, už čas na to potrebný (14 mesiacov) napovedá, že v BaH sú niektoré politické procesy veľmi náročné. Je otáznne nakoľko dokáže súčasná vláda ponúknuť konštruktívne riešenia pri otázkach riešenia tak závažných tém akými i naďalej zostávajú korupcia, obrovská nezamestnanosť, emigrácia či vysoká miera chudoby. Situáciu v krajine naďalej komplikuje zložitá inštitucionálna usporiadanie, a teda nie je vylúčené, že v budúcnosti bude potrebné posilniť celoštátne inštitúcie na úkor jednotlivých entít s cieľom dosiahnuť efektívnejšiu správu krajiny.

Z rozloženia politických síl je možné dospieť k záverom, že rozpory v politickej rovine budú naďalej pokračovať. Trojica zvolených členov Predsedníctva (Komšić, Džaferović, Dodik) neinklinuje k spolupráci a koordinácii pri riadení krajiny. BaH musí v prvom rade posilniť prevenciu a boj proti korupcii a organizovanej trestnej činnosti a takisto posilniť inštitúcie v záujme zaručenia demokracie, právneho štátu, ľudských práv a rešpektovania a ochrany menšín. Očakávania, že BaH čoskoro vstúpi do EÚ je možné považovať za stávanie vzdušných zámkov. Napĺňanie integračných požiadaviek, ktoré okrem iného zahŕňajú aj reformu v oblasti súdnictva – nezávislosť, autonómiu a efektívnosť súdov, postupuje veľmi pomaly. Je otáznne nakoľko bude schopná zmienená trojica prekonať vzájomné rozpory a spoločne sa pokúšať naplniť predvstupové požiadavky EÚ. Obdobne je to s ambíciami BaH na vstup do NATO. Na uvedený proces je potrebná spoločná snaha zástupcov všetkých troch konštitutívnych národov a doterajšie Dodikovo politické pôsobenie má skôr opačný charakter.

Situáciu veľmi výstižne definuje obsah Oznámenia Komisie Európskemu Parlamentu a Rade: „Politické prostredie zatiaľ nenapomáha zmiereniu a prekonaniu dedičstva minulosti. Preukázané skutočnosti o vojnových udalostiach sú často napádané zo strany politických lídrov na vysokej úrovni, ktorí spochybňujú nezávislosť a nestrannosť medzinárodných tribunálov. Všetci aktéri v Bosne a Hercegovine musia preukázať, že plne spolupracujú s medzinárodnými tribunálmi tak, že uznajú a budú rešpektovať ich rozhodnutia.“³² Staronové trojstranné politické vedenie krajiny opäť naznačuje komplikácie pri zavádzaní potrebných reforiem a krokov pri približovaní sa k bránam EÚ či NATO. Či sa to podarí ostáva naďalej otvorenou otázkou a na jej zodpovedanie si budeme musieť ešte nejaký čas počkať.

Použitá literatúra:

1. BECHEV, D. (2017): The Reach and Limits of Russian Influence. [online]. 2017. [cit. 2020-12-12]. Dostupné na internete: <https://www.the-american-interest.com/2017/10/23/reach-limit-russian-influence-balkans/>
2. BOUGAREL, X. (2004): Bosna. Anatomija Rata. Beograd: Fabrika knjiga, 2004. ISBN 86-7718-011-7
3. DORAZÍN, M. (2020): Volby v Bosně měly slušnou účast. [online]. 2010. [cit. 2020-09-18]. Dostupné na internete: <https://www.irozhlas.cz/zpravy-svet/volby-v-bosne-mely-slusnou-ucast_201010041014_mkopp>
4. EURÓPSKA KOMISIA, (2019): Oznámenie Komisie Európskemu Parlamentu a Rade. Stanovisko Komisie k žiadosti Bosny a Hercegoviny o členstvo v EÚ. Brusel, COM. 2019. 261 Final.
5. HLADKÝ, L. (2005): Bosenská otázka v 19. a 20. století. Brno: Masarykova univerzita v Brně, Mezinárodní politologický ústav, 2005. ISBN 80-210-3674-5.
6. IVANČÍK, R. – JURČÁK, V. (2013): *Mierové operácie vybraných organizácií medzinárodného krízového manažmentu*. Liptovský Mikuláš: Akadémia ozbrojených síl generála M. R. Štefánika, 2013. 230 s. ISBN 978-80-8040-469-7.
7. IVANČÍK, R. (2020): Manažment bezpečnosti Európskej únie z pohľadu budovania spôsobilostí a kapacít pre vedenie civilných a vojenských operácií v rámci Spoločnej bezpečnostnej a obrannej politiky. In *Medzinárodné vzťahy*, 2020, roč. 18, č. 2, s. 182-199. ISSN 1336-1562.
8. MISETIC, L. (2018): What Are Croats in Bosnia and Herzegovina Complaining About Now? A Rebuttal to Jasmin Mujanović. [online]. In: *Miseti Law*, 26. 10. 2018. [Citované 5. 10. 2020]. Dostupné na internete: <http://miseticlaws.blogspot.com/2018/10/what-are-croats-in-bosnia-and.html>
9. MOJŽITA, M. (2010): Sarajevo, čakanie na lastovičky. Bratislava: Kalligram, spol. s r.o. 2010. ISBN 978-80-8101-339-3.
10. MZVaEZ. (2020): Bosna a Hercegovina. Informácie o krajine. [online]. 2020. [cit. 2020-09-28]. Dostupné na internete: https://www.mzv.sk/web/sarajevo/cestovanie/informacie_o_krajine
11. NARDELLI, A. – DZIDIĆ, D. – JUKIĆ, E. (2014): Bosnia and Herzegovina: the world's most complicated system of government?[online]. 2014. [cit. 2020-09-28]. Dostupné na internete: <http://www.theguardian.com/news/datablog/2014/oct/08/bosnia-herzegovina-elections-the-worlds-most-complicated-system-of-government>

³² EURÓPSKA KOMISIA (2019): Oznámenie Komisie Európskemu Parlamentu a Rade. Stanovisko Komisie k žiadosti Bosny a Hercegoviny o členstvo v EÚ. Brusel, s. 9.

12. OZTURK, T. (2019): Bosnia forms government 14 months after elections. [online]. 2019. [cit. 2020-09-29]. Dostupné na internete: <<https://www.aa.com.tr/en/politics/bosnia-forms-government-14-months-after-elections/1682093>>
13. PETROVIĆ, Ž. – RELJIĆ, D. (2011): Turkish Interests and Involvement in the Western Balkans: A Score-Card. [online]. 2011. [cit. 2020-12-13]. Dostupné na internete: https://www.researchgate.net/publication/267950289_Turkish_Interests_and_Involvement_in_the_Western_Balkans_A_Score-Card_Turkish_Interests_and_Involvement_in_the_Western_Balkans_A_Score-Card
14. POMERANTSEV, P. (2013): Forms of Delirium. In: London Review of Books. roč. 35, čís. 19, s. 5-7. ISSN 0260-9592
15. STOJAR, R. (2011): Současná bezpečnostní situace na západním Balkáně. In: Bezpečnost v oblasti západního Balkánu z pohledu ČR. Brno : Masarykova univerzita. s. 15-28. ISBN 978-80-210-5593-3
16. ŠILJAK, D. (2018): Bosnia and Herzegovina After the 2018 Election: What to Expect? In: KKI Policy Brief: E-2018/40. Institute for Foreign Affairs and Trade, Budapest, 2018. ISSN 2416-0148.
17. TOMIĆ, Z – HERCEG, N. (1999): Izbori u Bosni i Hercegovini. Mostar: Sveučilište u Mostaru. Centar za studije novinarstva.
18. URBANOVÁ, K. (2018): Ak nezvolíte nás, kto ochráni váš národ? Všeobecné voľby v Bosne a Hercegovine 2018. [online]. 2018. [cit. 2020-09-19]. Dostupné na internete: <<https://www.securityoutlines.cz/ak-nezvolite-nas-kto-ochrani-vas-narod-vseobecne-volby-v-bosne-a-hercegovine-2018/>>
19. VISHINOVA, M. (2018): Bosnia and Herzegovina after the General Elections 2018. [online]. 2018. [cit. 2020-09-28]. Dostupné na internete: <<https://www.fomoso.org/en/opinions/commentaries/bosnia-and-herzegovina-after-the-general-elections-2018/>>
20. ŽÍLA, O. (2018): Polčas rozpadu? Dvojí štěpení daytonské Bosny a Hercegoviny. In: Porta Balkanica. roč. 10, č. 1 – 2. ISSN 1804-2449.

Kontakty:

doc. Ing. Ivan Majchút, PhD.

Katedra bezpečnosti a obrany
Akadémia ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika
Demänová 393
031 01 Liptovský Mikuláš
email: ivan.majchut@aos.sk

Mgr. Tatiana Vaššová

Katedra bezpečnosti a obrany
Akadémia ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika
Demänová 393
031 01 Liptovský Mikuláš
email: vassova.tatiana@gmail.com

ČÍNSKO-INDICKÉ VZŤAHY

4. ČASŤ: OD KONCA STUDENEJ VOJNY PO NÁSTUP MÓDÍHO VLÁDY (MÁJ 2014)

SINO-INDIAN RELATIONS

PART 4 PERIOD AFTER THE END OF COLD WAR UNTIL THE MODI GOVERNMENT (MAY 2014)

Peter Ondris

Fakulta managementu, Univerzita Komenského v Bratislave, Odbojárov 10, 820 05 Bratislava 25,
e-mail: peter.ondris@fm.uniba.sk

Abstrakt: Štvrtá časť tejto štúdie analyzuje vzťahy Číny a Indie po skončení studenej vojny, keď bolo pre obidve krajiny výhodné zachovať moment normalizácie vzájomných vzťahov. Tento proces dramaticky prerušili indické jadrové testy z mája 1998. Avšak pozitívny vývoj v čínsko-indických vzťahoch pretrval aj v 21. storočí. V roku 2003 Čína de facto uznala Sikkim ako súčasť Indie a v roku 2008 obidve krajiny podpísali dokument „Spoločná vízia Indickej republiky a Čínskej ľudovej republiky pre 21. storočie“, ktorý predstavoval veľmi dôležitý krok pre spoločné pôsobenie oboch krajín na medzinárodnej scéne a pripravoval ich bilaterálne vzťahy pre založenie skupiny krajín BRIC. Ani po založení zoskupenia BRIC v júni 2009 neboli čínsko-indické vzťahy bezproblémové, predovšetkým z dôvodu nevyriešeného sporu o hranicu. Hlavným pilierom vzájomného zblížovania oboch krajín bol bilaterálny obchod.

Kľúčové slová: Čína, India, čínsko-indické vzťahy, geopolitika Ázie

JEL klasifikácia: F50, F53, F54

Abstract: The Part 4 of this study analyzes Sino-Indian relations after the end of Cold War, which made it suitable for both countries to preserve the process of normalization of mutual relations. This process was dramatically interrupted by Indian nuclear tests in May 1998. However positive atmosphere in Sino-Indian relation continued even in the 21st Century. In 2003 China de facto recognized Sikkim as part of India. In 2008 both countries signed A Shared Vision for the 21st Century of the People's Republic of China and the Republic of India, which represents an important step towards common approach to international politics, and was a preparation for foundation of BRIC group. However even after the foundation of BRIC in June 2009, Sino-Indian relation were not smooth. In large part due to unresolved border dispute. Major pillar of bilateral relations is possible to consider mutual trade.

Key words: China, India, Sino-Indian Relations, Asian Geopolitics

JEL Classification: F50, F53, F54

1 Proces normalizácie čínsko-indických vzťahov od konca Studenej vojny po jadrové testy v roku 1998

Po skončení Studenej vojny a rozpade ZSSR, India stratila dôležitého strategického spojenca a bola nútená čiastočne prehodnotiť svoju zahraničnú politiku a hľadať nových partnerov. Vzťahy Číny a Západu sa po udalostiach na Námestí Tiananmen v roku 1989 zhoršili. Pre obidve krajiny bolo preto výhodné zachovať moment normalizácie vzájomných vzťahov, ktorý pretrval aj v nasledujúcich rokoch, aj keď bol poznačený či brzdený rôznymi udalosťami. V decembri 1991 navštívil Indiu čínsky premiér Li Peng. Išlo o prvú návštevu

čínskeho premiéra v Indii po viac ako 30 rokoch. Hlavnou starosťou Indie boli tradične blízke vzťahy Číny a Pakistanu. Konkrétne sa India pokúsila získať od čínskej strany ubezpečenia, že Pakistanu neposkytne technológie na vývoj rakiet typu zem-zem.¹ Ako ukázal nasledujúci vývoj, Čína pokračovala v transfere raketových technológií do Pakistanu aj v nasledujúcich rokoch (viď podkapitola 3.3). V máji 1992 sa uskutočnila návšteva indického prezidenta Ramasvámího Venkataramána v Číne, ktorú negatívne poznačil čínsky jadrový test.²

V období decembra 1988 až júna 1993 sa uskutočnilo šesť kôl rokovaní pracovnej skupiny pre vyriešenie otázky spornej hranice. Došlo tiež k zníženiu napätia na spoločnej hranici, vďaka zníženiu počtu jednotiek, pravidelným stretnutiam vojenských veliteľov a včasnému upozorňovaniu na vojenské cvičenia.³ V júli 1992 došlo po viac ako 30 rokoch k obnoveniu cezhraničného obchodu a v decembri 1992 k otvoreniu konzulátov v Bombaji a Shanghaji.⁴ V júli 1992 sa uskutočnila vôbec prvá návšteva indického ministra obrany v Číne, keď Sharad Pawar navštívil Peking a obe krajiny sa dohodli na výmenných návštevách vojenského personálu a na návšteve čínskej vojenskej lode v indickom prístave.⁵ K významnejšiemu posunu v otázke spornej hranice došlo počas návštevy indického premiéra Narasimhu Raa v Číne v septembri 1993. Obe krajiny podpísali dohodu o udržiavaní mieru a pokoja pozdĺž LAC.⁶ Touto dohodou sa obidve krajiny zaviazali zrieknuť sa použitia sily a uznať a rešpektovať LAC. Taktiež sa dohodli na ďalšom znížení jednotiek pozdĺž LAC.⁷ Okrem toho počas návštevy premiéra Raa v Pekingu došlo k podpisu ďalších troch bilaterálnych dohôd týkajúcich sa cezhraničného obchodu, spolupráce v oblasti životného prostredia a rádiového a televízneho vysielania.⁸

V rámci opatrení na budovanie vzájomnej dôvery navštívila v decembri 1993 Indiu delegácia čínskych vojenských dôstojníkov. K zvýšeniu dôvery však nedošlo, pretože práve v tom čase došlo k zverejneniu správ o čínskom predaji zbraní Mjanmarsku, o prítomnosti čínskych technikov v danej krajine a o prítomnosti čínskych radarových technikov na mjanmarských Kokosových ostrovoch v Bengálskom zálive.⁹ Napriek tomu normalizácia čínsko-indických vzťahov pokračovala, keď v roku 1994 došlo k ďalšiemu zníženiu počtu vojakov pozdĺž LAC. V januári 1994 Peking posunul svoj postoj ku Kašmíru bližšie k indickému, keď vyhlásil, že v otázke Kašmíru uprednostňoval riešenie dosiahnuté rokovaním a bol proti akejkoľvek forme nezávislosti v regióne.¹⁰

V júli 1994 odcestoval vrchný veliteľ generálneho štábu indickej armády generál Joši do Pekingu a rokovoal o riešení sporu o hranicu.¹¹ K ďalším rokovaniam o hranici došlo v septembri 1994 počas návštevy čínskeho ministra obrany Chi Haotiana 迟浩田 v Indii a v marci 1995 počas stretnutia expertnej skupiny, ktorá schválila vytvorenie dodatočných dvoch kontaktných bodov na hranici slúžiacich pre kontakt vojakov oboch krajín.¹²

¹ GARGAN, E. (1991): China's Prime Minister Arrives in India. [Online.] In: *The New York Times*, 12. 12. 1991. [Citované 7.12. 2016.] Dostupné na internete: <http://www.nytimes.com/1991/12/12/world/china-s-prime-minister-arrives-in-india.html>

² SIDHU, 2003, s. 23.

³ International Business Publications, 2011, s. 70.

⁴ COMMURI, 2010, s. 255.

⁵ RASGOTRA, 2007, s. 150.

⁶ Agreement on the Maintenance of Peace and Tranquility along the Line of Actual Control in the India-China Border Areas. [Online.] In: *Peacemaker. United Nations*, [Citované 11. 12. 2016.] Dostupné na internete: http://peacemaker.un.org/sites/peacemaker.un.org/files/CN%20IN_930907_Agreement%20on%20India-China%20Border%20Areas.pdf

⁷ SIDHU, 2003, s. 24.

⁸ International Business Publications, 2011, s. 71.

⁹ Ibid.

¹⁰ SIDHU, 2003, s. 25.

¹¹ COMMURI, 2010, s. 256.

Rokovania o hranici pokračovali v júli 1995 v Pekingu s cieľom zníženia cezhraničnej kriminality a v auguste 1995 v Naí Dillí, ktoré sa týkali ďalšieho zníženia počtu vojakov rozmiestnených pozdĺž LAC.¹³

V roku 1995, teda rok pred návštevou prezidenta Jiang Zemina v Pakistane, došlo ku kríze v Taiwanskej úžine, počas ktorej USA uskutočnili najväčšiu ukážku sily v regióne východnej Ázie od Vietnamskej vojny. USA umiestnili do Taiwanskej úžiny dve lietadlové lode so sprievodnými vojenskými plavidlami ako odpoveď na skúšobné lety čínskych rakiet v blízkosti Taiwanu.¹⁴ Čínsko-americké vzťahy boli v tom čase už poznačené v dôsledku udalostí na námestí Tiananmen z roku 1989. Počas tzv. Tretej Taiwanskej krízy (1995 – 1996) boli Čína a USA veľmi blízko ku konfrontácii. Naposledy medzi oboma krajinami existovalo takéto napätie na začiatku 60. rokov. Koncepty antihegemonizmu a multipolarity boli v pre čínsku politiku charakteristické už v tejto dobe. Čína preto vnímala hlavné rozvojové krajiny, napr. Indiu, ako potenciálnych podporovateľov týchto zahraničnopolitických cieľov.¹⁵

V decembri 1996 sa uskutočnila štátna návšteva čínskeho prezidenta Jiang Zemina v Pakistane.¹⁶ Išlo o významnú udalosť v čínsko-pakistanských vzťahoch. Aj keď hlavy čínskeho štátu v minulosti navštívili Pakistan, ani jeden z mužov, ktorí mali rozhodujúcu moc (Mao Zedong, Deng Xiaping), nikdy Pakistan nenavštívili. Pre Pakistan to bola výnimočná príležitosť hostiť čínskeho prezidenta, ktorý bol najvyšším a najmocnejším predstaviteľom Číny. Najbližšia príležitosť podobného charakteru sa Pakistanu naskytila až v ďalšom desaťročí.¹⁷ Napriek tomu Pakistanci vnímali návštevu Jiang Zemina so znepokojením. Do Islámábádu totiž letel z Naí Dillí kde v novembri uskutočnil štátnu návštevu, ktorá predchádzala jeho ceste do Pakistanu. V prípade Indie išlo o vôbec prvú návštevu čínskej hlavy štátu. Jiangova návšteva Indie znepokojovala Pakistan, pretože znamenala realizáciu novej politiky Pekingu voči regiónu južnej Ázie, ktorú Čína opisovala ako kvalitatívne „rovnovážnu“.¹⁸ Počas Jiangovej návštevy Indie obe krajiny podpísali niekoľko bilaterálnych dohôd v oblasti obchodu, technológií, kultúrnych výmen a vzťahov medzi armádami. Okrem toho obe krajiny posunuli svoje vzťahy na úroveň konštruktívneho a kooperatívneho partnerstva.¹⁹

Pakistan pozorne sledoval návštevu Jiang Zemina v Indii. Objavil sa aj vážny dôvod na znepokojenie, pretože hovorca čínskeho ministerstva zahraničných vecí vyhlásil v Indii, že nie je v záujme Číny predávať vyspelú vojenskú techniku susedným krajinám.²⁰ Islámábád si mohol dovoliť neprikladať váhu takýmto vyhláseniam čínskych predstaviteľov, pretože tí pravidelne prezentovali podobné sľuby, ktoré Čína neskôr nedodržala. Bolo tomu tak aj

¹² RASGOTRA, 2007, s. 151.

¹³ Ibid.

¹⁴ ROSS, R. (2000): The 1995-1996 Taiwan Strait Confrontation: Coercion, Credibility, and Use of Force. [Online.] In: *WikiLeaks*, 2000. [Citované 8. 12. 2016.] Dostupné na internete: <http://ppe.wiki.hci.edu.sg/file/view/ross3.pdf>

¹⁵ SCOTT, 2007, s. 86.

¹⁶ Zhongguo tong Bajisitan de guanxi 中国同巴基斯坦的关系 [Vzťahy Číny a Pakistanu]. [Online.] In: *Ministry of Foreign Affairs of People's Republic of China*. [Citované 15. 12. 2016.] Dostupné na internete: http://www.fmprc.gov.cn/chn/gxh/cgb/zcgmzysx/yz/1206_3/1206x1/t5491.htm

¹⁷ KHALID, M. (2013): Pakistan-China Relations An exemplary friendship. [Online.] In: *CSS Forum*, 22. 5. 2013. [Citované 8. 12. 2016.] Dostupné na internete: <http://www.cssforum.com.pk/general/news-articles/79697-pakistan-china-relations-exemplary-friendship.html>

¹⁸ TANNER, M. S. (2011): Distracted Antagonists, Wary Partners: China and India Assess their Security Relations. [Online.] In: *CNA China Studies*, september 2011. [Citované 8. 12. 2016.] Dostupné na internete: <http://www.dtic.mil/dtic/tr/fulltext/u2/a552567.pdf>

¹⁹ GE Jingjing, 2012, s. 133, RASGOTRA, 2007, s. 151.

²⁰ China seeks to reassure India on nuclear exports as India halts missile project. [Online.] In: *The Acronym Institute*, 11. 12. 1996. [Citované 9. 12. 2016.] Dostupné na internete: <http://www.acronym.org.uk/old/archive/11china.htm>

v tomto prípade. Z pohľadu Pakistanu skutočne nepríjemná situácia nastala počas prejavu Jiang Zemina pred pakistanským národným zhromaždením. Čínsky prezident sa vo svojom príhovore nezmenil o Kašmíre. Namiesto toho sa vyjadril o snahe hľadať spravodlivé a rozumné riešenie prostredníctvom konzultácií a rokovaní a o ukončení rozporov.²¹ Táto zmena postoja Číny oslabilu pozíciu Pakistanu, že otázka Kašmíru by mala byť vyriešená prostredníctvom medzinárodného sprostredkovania a nie prostredníctvom bilaterálnych rokovaní. K zmene pozície Číny došlo práve v čase, keď Pakistan začínal novú diplomatickú kampaň za internacionalizáciu otázky Kašmíru.²² Z pohľadu Pakistanu bola ešte horšou skutočnosť, že Čína bola ochotná zmeniť svoj postoj k pre Pakistan kľúčovej téme, v rámci snahy o zlepšenie vzťahov s Indiou.

Čínsko-indické zblížovanie sa najviac prejavilo v oblasti obchodu. V roku 1987 dosahoval bilaterálny obchod hodnotu 117,4 mil. USD, v roku 1994 dosiahol hodnotu 700 mil. USD a v roku 1998 došlo k nárastu na hodnotu 1,922 miliardy USD.²³ Aj keď vzájomný obchod nebol pre ani jednu krajinu kvantitatívne významný, pretože ich najväčšími obchodnými partnermi boli vyspelé ekonomiky ako USA či Japonsko, jasne ukazoval veľký potenciál rastu v budúcnosti.

2 Vzťahy v trojuholníku Čína – India – Pakistan od jadrových testov v roku 1998 do nástupu Módího vlády v máji 2014

2.1 Jadrové testy Indie a Pakistanu v roku 1998

Proces normalizácie a postupného zlepšovania čínsko-indických vzťahov dramaticky prerušili indické jadrové testy z mája 1998.²⁴ Pritom na začiatku mája sa indický premiér Vádžpej štretol s vrchným veliteľom generálneho štábu ČĽOA generálom Fu Quanyouom 傅全有 a došlo aj k podpisu memoranda o porozumení medzi indickým štátom Kérala a ČĽR o výstavbe vodnej elektrárne.²⁵ Dokonca aj slovné útoky indického ministra obrany na Čínu ako „potenciálnej hrozby číslo jedna“, boli odsunuté do úzadia prostredníctvom súkromných ubezpečení Pekingu.²⁶ Nakoniec sa však zdalo, že Pekingu sa vysvetľovanie vyhlásení o čínskej hrozbe od indického premiéra Vádžpejho nepáčilo oveľa viac, ako samotné jadrové testy.

Prvá reakcia Číny po uskutočnení jadrových testov zo strany Indie a Pakistanu bola relatívne zdržanlivá.²⁷ Čína ubezpečila Pakistan, že v dôsledku jadrových testov naň neuvalí sankcie a nad testami obidvoch krajín vyjadrila ľútosť. Na druhej strane Čína podporila rezolúciu BR OSN č. 1172, ktorá odsudzovala jadrové testy Indie aj Pakistanu.²⁸ Následne sa v tlači objavil list indického premiéra Vádžpejho americkému prezidentovi Clintonovi, v ktorom sa uvádzalo, že hrozba z Číny a jej pomoc Pakistanu motivovali Indiu k testom. V liste sa uvádzalo, že India susedí so štátom vlastniacim jadrové zbrane, ktorý uskutočnil ozbrojenú agresiu voči Indii v roku 1962. Vádžpej argumentoval, že aj keď v uplynulom desaťročí došlo k zlepšeniu vzťahov s Čínou, atmosféra nedôvery pretrváva predovšetkým

²¹ MISHRA, 2004, s. 251.

²² GARVER, 2001, s. 231.

²³ SIDHU, 2003, s. 25.

²⁴ ZHANG Guihong, 2010, s. 37.

²⁵ COMMURI, 2010, s. 256.

²⁶ China is threat No.1, says Fernando. [Online.] In: *Hindustan Times*, 3. 5. 1998. [Citované 9. 12. 2016.] Dostupné na internete: <http://www.burmalibrary.org/reg.burma/archives/199805/msg00059.html>

²⁷ PERKOVICH, 1999, s. 419.

²⁸ RASGOTRA, 2007, s. 152.

z dôvodu nevyriešeného problému vytýčenia hranice. Nedôveru Indie zvyšovala aj pomoc Číny Pakistanu v tom, aby sa stal štátom vlastníacim jadrové zbrane.²⁹

Dôsledkom toho Čína posunula svoj postoj ohľadom indických testov z „vážneho znepokojenia“³⁰ k vyhláseniam, že India svojimi jadrovými testami preukázala veľkú neúctu k spoločnej vôli medzinárodného spoločenstva a Peking tiež vyjadril „hlboký šok a odsúdenie“ indických testov.³¹ Čína však nebola ochotná dlhodobo pokračovať v tomto tvrdom postoji. Peking rozumel veľmi dobre dôvodom indického jadrového programu³² a nemal záujem, aby jadrové testy spôsobili dlhodobé zhoršenie čínsko-indických vzťahov. V januári 1999 obidve krajiny obnovili oficiálny dialóg.³³ Návšteva indického prezidenta Narayanana v Číne v máji 2000 znamenala obnovenie návštev najvyššej úrovni. Tento trend vo vzájomných vzťahoch potvrdila aj návšteva čínskeho premiéra Zhu Rongjiho v Indii v januári 2002.³⁴

Rozšírenie jadrových zbraní do južnej Ázie malo silný vplyv na prístup Číny ku konfliktom či krízovým situáciám v tomto regióne. Čína pokračovala v podpore Pakistanu prostredníctvom dodávok zbraní a technológií, aby mal vojenské schopnosti čeliť Indii. Zároveň Peking čiastočne koordinoval svoju politiku k danému regiónu s USA. V júni 1998 vydali prezidenti USA a Číny (Clinton a Jiang Zemin) spoločné vyhlásenie k južnej Ázii, ktoré nastavilo parametre budúceho prístupu Číny k tomuto regiónu.³⁵ Aj keď postoje Číny a USA neboli totožné, obidve krajiny sa zhodovali v snahe predísť a zabrániť otvorenému vojenskému konfliktu medzi Indiou a Pakistanom, ktorý by mohol eskalovať do jadrovej vojny majúcej za následok stovky miliónov obetí. V takejto situácii sa Pakistan nemohol spoliehať na podporu Číny, hlavne v prípade ak by krízu vedúcu k vojne vyvolal on sám. Túto skutočnosť si pakistanské vedenie uvedomilo ani nie rok po jadrových testoch.

2.2 Kargilská vojna

Každý rok v zime sa vojaci každej strany sťahovali z LoC v oblasti severne od mesta Kargil z dôvodu extrémneho počasia. Avšak v zime rokov 1998/1999 Pakistan prijal plán tzv. operáciu Badr,³⁶ a síce nestiahnuť svojich vojakov a obsadiť aj indické pozície vrátane časti strategickej cesty spájajúcej Srinagar a Leh, ktorú indická armáda používala na zásobovanie jednotiek na ľadovci Siachen.³⁷ Na začiatku roku 1999 sa viac ako tisíc vojakov pakistanských paramilitantných jednotiek infiltrovalo do indickej časti Kašmíru nachádzajúcej sa severne od mesta Kargil.³⁸ Zámerom bolo, aby jednotky, ktoré vytvárali

²⁹ Nuclear Anxiety; Indian's Letter to Clinton On the Nuclear Testing. [Online.] In: *The New York Times*, 13. 5. 1998. [Citované 9. 12. 2016.] Dostupné na internete: <http://www.nytimes.com/1998/05/13/world/nuclear-anxiety-indian-s-letter-to-clinton-on-the-nuclear-testing.html>

³⁰ ECKHOLM, E. (1998): Nuclear Anxiety: The Reaction; China Is 'Seriously Concerned' But Restrained in Its Criticism. [Online.] In: *The New York Times*, 13. 5. 1998. [Citované 8. 12. 2016.] Dostupné na internete: <http://www.nytimes.com/1998/05/13/world/nuclear-anxiety-reaction-china-seriously-concerned-but-restrained-its-criticism.html>

³¹ WORTZEL, L. (1999): The Chinese Armed Forces in the 21st Century. [Online.] In: *Strategic Studies Institute*, december 1999. [Citované 11. 12. 2016.] Dostupné na internete: <http://www.strategicstudiesinstitute.army.mil/pdffiles/pub73.pdf>

³² ZHANG Guihong, 2010, s. 42.

³³ COMMURI, 2010, s. 257.

³⁴ India-China Bilateral Relations. [Online.] In: *Ministry of External Affairs, Government of India*, január 2012. [Citované 8. 12. 2016.] Dostupné na internete: <https://mea.gov.in/Portal/ForeignRelation/China-January-2012.pdf>, s. 1.

³⁵ US-China Joint Statement On South Asia, June 1998. [Online.] In: *The Acronym Institute*, 21. 6. 1998. [Citované 9. 12. 2016.] Dostupné na internete: <http://www.acronym.org.uk/old/proliferation-challenges/nuclear-weapons-possessors/china/us-china-joint-statement-south-asia-june-1998>

³⁶ KAPUR, V. – NARANG, V. (2006): The Fate of Kashmir. [Online.] In: *Stanford Journal of International Relations*, 3. 1. 2006. [Citované 10. 12. 2016.] Dostupné na internete: http://web.stanford.edu/group/sjir/3.1.06_kapur-narang.html

³⁷ KHAN, 2009, s. 74-75.

zдание kašmírskych militantov, nepozorovane postupovali na určené pozície, kde by vytvorili oporné body. To malo prinútiť Indiu akceptovať pakistanské obsadenie sporného územia a zmeniť líniu kontroly (LoC) v prospech Pakistanu. Zdôvodnenie tejto snahy o územný zisk na úkor Indie bolo v duchu logiky tit for tat, a síce že Pakistan mal Indii vrátiť stratu územia za indické obsadenie ľadovca Siachen v roku 1984.³⁹

Navzdory pakistanským plánom, India objavila prebiehajúce narušenie LoC veľmi skoro. Na začiatku sa zdalo, že situácia sa vyvíjala v prospech Pakistanu. Indická armáda utrpela vysoké straty a nedokázala zastaviť postup pakistanských jednotiek. Letecké operácie indického letectva dopadli neúspešne a došlo k strate dvoch lietadiel.⁴⁰ Napriek skutočnosti, že indická armáda zadržala pakistanského vojaka s dokumentáciou a dokladmi totožnosti, Pakistan stále trval na tom, že ide o operáciu kašmírskych mudžahedínov a nie pakistanskej armády.⁴¹ V tomto momente Čína odrádzala Pakistan od konfrontácie, ktorá niesla riziko, že mohla prerásť do otvorenej vojny s Indiou.⁴² Avšak Pakistan dúfal, že urovanie konfliktu prostredníctvom rokovaní s Indiou mu pomôže zabezpečiť jeho územné zisky. Následne sa situácia v teréne začala vyvíjať v neprospech Pakistanu, pretože indická armáda obnovila kontrolu nad časťou strateného územia.⁴³ Riziko eskalácie konfliktu do jadrovej vojny bolo relatívne malé. Existujú dôkazy, že obidve strany pripravili jadrové hlavice na možné použitie, aj keď India aj Pakistan to popreli.⁴⁴ Hrozba jadrovej vojny bola hlavnou obavou USA a Číny, teda krajín, ktoré sa snažili krízu zmierniť a urovnať.

Ako sa situácia v Kašmíre začala vyvíjať v neprospech Pakistanu, Islámábád sa začal snažiť o získanie medzinárodnej podpory a nesnažil sa konflikt ďalej eskalovať. Pakistan dúfal, že minimálne sa mu podarí opätovne zaradiť otázku Kašmíru do agendy medzinárodného spoločenstva, a že do nej zapojí nejakú tretiu stranu.⁴⁵ Lenže Čína aj USA zaujali zhodný postoj. Peking radil Islámábádu, aby stiahol jednotky z danej oblasti.⁴⁶ Pakistanský minister zahraničných vecí Aziz sa 11. júna v Pekingu stretol s Li Pengom,⁴⁷ ktorý mu jasne oznámil čínsky postoj, že Pakistan by sa mal chovať zdržanlivo a konflikty riešiť mierovými prostriedkami a taktiež vyhnúť sa zhoršovaniu situácie.⁴⁸ Aj USA v rovnakom duchu tlačili na Pakistan, aby situáciu neeskaloval a z obsadeného územia sa stiahol.⁴⁹ Následne 14. júna navštívil Čínu indický minister zahraničných vecí Singh a Peking zaujal neutrálne stanovisko ku Kargilskej vojne.⁵⁰ Rozhodujúcim momentom bola návšteva

³⁸ Kashmir: How I Started A War. [Online.] In: *Time*, 12. 7. 1999. [Citované 6. 12. 2016.] Dostupné na internete: <http://content.time.com/time/magazine/article/0,9171,991457,00.html>

³⁹ WIRSING, 2003, s. 38.

⁴⁰ Indian Air Force in Kargil Operations. [Online.] In: *Defence Journal*, január 2000. [Citované 7. 12. 2016.] Dostupné na internete: <http://www.defencejournal.com/2000/Jan/Indian-Airforce.Htm>

⁴¹ ZEHRÁ, S. (2016): Kargil War – Pakistan’s Military Victory. [Online.] In: *Pakistan Kakhudahafiz Institute*, 4. 5. 2016. [Citované 11. 12. 2016.] Dostupné na internete: <http://www.pakistankakhudahafiz.com/blogs/kargil-war-pakistans-military-victory/>, PARVEEN, R. (2015): Kargil war was not India’s victory: Congress. [Online.] In: *Defence Pakistan*, 31. 8. 2015. [Citované 8. 12. 2016.] Dostupné na internete: <http://defence.pk/threads/pakistan-army-victory-in-kargil-war-1999.394993/>

⁴² LAVOY, 2009, s. 344.

⁴³ LAWSON, A. (1999): World: South Asia. Tiger Hill - how important is it? [Online.] In: *BBC*, 4. 7. 1999. [Citované 8. 12. 2016.] Dostupné na internete: http://news.bbc.co.uk/2/hi/south_asia/385826.stm

⁴⁴ MILLER, J. – RISEN, J. (2000): United States Is Worried About an Increased Threat of Nuclear Conflict Over Kashmir. [Online.] In: *The New York Times*, 8. 8. 2000. [Citované 6. 12. 2016.] Dostupné na internete: <http://www.nytimes.com/2000/08/08/world/united-states-worried-about-increased-threat-nuclear-conflict-over-kashmir.html?pagewanted=all&src=pm>

⁴⁵ TELLIS, 2001, s. 30.

⁴⁶ Ibid. s. 11.

⁴⁷ Li Peng bol v tom čase predseda stálej komisie Zhromaždenia ľudových zástupcov.

⁴⁸ TELLIS, 2001, s. 10-11.

⁴⁹ RIEDEL, 2002, s. 6.

⁵⁰ RASGOTRA, 2007, s. 152, GE Jingjing, 2012, s. 140.

premiéra Sharifa v Pekingu dňa 28. júna 1999 a následne vo Washingtone. Čínske vedenie mu dalo jasne najavo, že Čína bude pokračovať v podpore dlhodobých záujmov Pakistanu v oblasti bezpečnosti a ekonomiky, ale Islámábád mal deeskalovať situáciu a stiahnuť vojakov za LoC.⁵¹

Následne dňa 1. júla 1999 ministerstvo zahraničných vecí ČLR verejne vyzvalo Indiu a Pakistan, aby rešpektovali LoC v Kašmíre a obnovili rokovania v duchu deklarácie z Lahore.⁵² Bol to jasný odklon od pozície Pakistanu.⁵³ Z toho dôvodu stál Islámábád pred voľbou, buď ďalej pokračovať vo vojne s Indiou a to aj bez podpory iných krajín a hlavne Číny, alebo konflikt ukončiť a stiahnuť jednotky za LoC. Pod medzinárodným tlakom Pakistan nakoniec svoje jednotky stiahol.⁵⁴

Na rozdiel od predchádzajúcich kríz na subkontinente, keď Peking podporil Pakistan, Kargilská vojna ukázala jasné limity čínskej podpory Pakistanu, ktoré sú charakteristické pre obdobie po skončení Studenej vojny, ale predovšetkým po jadrových testoch v roku 1998. Čína síce bola stále ochotná podporovať Pakistan, avšak v situácii potenciálnej hrozby eskalácie konfliktu na jadrovú vojnu, Peking nebol ochotný podporovať otvorený vojenský avanturizmus Islámábádu. Pakistan dostal od Číny jasne najavo, že zatiaľ čo vlastníctvo jadrových zbraní prinášalo radu výhod, jednou z nevýhod bolo, že v čase krízy mala Čína tendenciu preferovať vyhnutie sa konfliktu pred podporou Pakistanu. Kargilská vojna nastavila schému správania sa Pekingu aj v ďalších krízach na subkontinente, ako bol útok na indický parlament v roku 2001 a teroristické útoky v Bombaji v roku 2008.

2.3 Kríza „dvoch vrcholov“ 2001 – 2002 (útok na indický parlament)

Dňa 13. decembra 2001 preniklo päť ozbrojených mužov do indického parlamentu v Naí Dillí. Kým bezpečnosť mužov zastrelila podarilo sa im zabiť sedem ľudí. Indická vláda z útoku obvinila teroristické, militantné hnutia Lashkar-e-Taiba a Jaish-e-Mohammed,⁵⁵ ktoré majú svoje základne v Pakistane a nepriamo aj pakistanskú vládu.⁵⁶ India požadovala, aby Pakistan zatkol vedúcich predstaviteľov daných hnutí, zastavil činnosť týchto hnutí a zmrazil ich účty.⁵⁷ Pakistanská vláda poprela účasť na útoku a uviedla ozbrojené zložky do stavu pohotovosti.⁵⁸ India odpovedala najväčšou mobilizáciou od roku 1971 a rozmiestnením jednotiek pozdĺž hranice s Pakistanom a v Kašmíre.⁵⁹ Koncom roka obidve krajiny presunuli balistické rakety k hraniciam.⁶⁰ Obdobie po útoku ozbrojencov na indický parlament

⁵¹ LAVOY, 2009, s. 344.

⁵² Respect LoC, says China. [Online.] In: *The Tribune India*, 7. 7. 1999. [Citované 8. 12. 2016.] Dostupné na internete: <http://www.tribuneindia.com/1999/99jul07/world.htm#5>

⁵³ The Lahore Declaration. [Online.] In: *United States Institute of Peace, Peace Agreements Digital Collection*, 21. 2. 1999. [Citované 11. 12. 2016.] Dostupné na internete: http://www.usip.org/sites/default/files/file/resources/collections/peace_agreements/ip_lahore19990221.pdf Deklarácia z Lahore je dohoda, ktorú podpísali indický a pakistanský premiér na historickom summite vo februári 1999. Zmienka o tejto deklarácii vo vyhlásení čínskeho ministerstva zahraničných vecí svedčala o koordinácii postojov Číny a USA.

⁵⁴ CHENGAPPA, R. – HUSSAIN, Z. – SHENOY, S. (1999): *Uniting India*. [Online.] In: *India Today*, 26. 7. 1999. [Citované 10. 12. 2016.] Dostupné na internete: <http://www.india-today.com/itoday/26071999/cover.html>

⁵⁵ Govt blames LeT for Parliament attack, asks Pak to restrain terrorist outfits. [Online.] In: *Rediff*, 14. 12. 2001. [Citované 7. 12. 2016.] Dostupné na internete: <http://www.rediff.com/news/2001/dec/14parl12.htm>

⁵⁶ Parliament attack: Advani points towards neighbouring country. [Online.] In: *Rediff*, 14. 12. 2001. [Citované 8. 12. 2016.] Dostupné na internete: <http://www.rediff.com/news/2001/dec/14parl21.htm>

⁵⁷ Govt blames LeT for Parliament attack, asks Pak to restrain terrorist outfits. [Online.] In: *Rediff*, 14. 12. 2001. [Citované 7. 12. 2016.] Dostupné na internete: <http://www.rediff.com/news/2001/dec/14parl12.htm>

⁵⁸ Pakistan forces put on high alert: Storming of parliament. [Online.] In: *Dawn*, 15. 12. 2001. [Citované 11. 12. 2016.] Dostupné na internete: <http://www.dawn.com/news/10821/pakistan-forces-put-on-high-alert-storming-of-parliament>

⁵⁹ Musharraf vows to stop terror activity in Pakistan. [Online.] In: *USA Today*, 22. 6. 2002. [Citované 11. 12. 2016.] Dostupné na internete: <http://usatoday30.usatoday.com/news/world/2002/06/22/india.htm>

v decembri 2001, teda „prvý vrchol“, možno považovať za dobu, keď južná Ázia bola najbližšie k jadrovej vojne a toto obdobie je označované ako juhoázijská Kubánska kríza.⁶¹ Pokiaľ by bol tento teroristický útok úspešný, tak by zahynula väčšina indických zákonodarcov.⁶² Masívne presuny vojakov a rakiet k spoločným hraniciam vyvolali obavy z možnej eskalácie vedúcej až k jadrovej vojne.⁶³

Dňa 14. mája 2002 došlo k „druhému vrcholu“, keď traja ozbrojenci zabili 34 ľudí v tábore indickej armády v Indiiu kontrolovanej časti Kašmíru.⁶⁴ 18. mája India vyhostila vysokého komisára Pakistanu a v ten istý deň pakistanská armáda ostrelovala indické pozície v Kašmíre.⁶⁵ Následne situácia eskalovala prestrelkami pozdĺž LoC a vyvrcholila 7. júna, keď Pakistan zostrelil indické bezpilotné lietadlo.⁶⁶ Následne došlo k zníženiu napätia, keď dňa 10. júna obidve strany stiahli svoje vojnové lode do svojich vôd.⁶⁷ Od októbra 2002 začali obidve strany s demobilizáciou a v novembri 2003 podpísali prímerie.⁶⁸

Úloha Číny bola v prípade krízy „dvoch vrcholov“ obmedzenejšia ako v prípade Kargilskej vojny, pretože diplomatické úsilie nebolo jednostranne zamerané na vyvinutie tlaku na Pakistan, ktorý sa tiež snažil znížiť napätie. Washington sa snažil zorganizovať sériu návštev vysokopostavených predstaviteľov v Indii a Pakistane a Čína v tomto smere podporila USA. Čínsky premiér Zhu Rongji odcestoval na návštevu Indie.⁶⁹ Čína spolu s Ruskom podporili americkú iniciatívu a vyzývali obidve krajiny k umiernenosti. To sa týkalo predovšetkým Indie. Ako povedal istý americký diplomat, jediné čo museli USA urobiť, bolo neustále informovať čínsku a ruskú stranu o vývoji. Čína tak prenechala diplomatickú iniciatívu urovnania krízy USA.⁷⁰

2.4 Vzťahy v trojuholníku Čína – India – Pakistan v rokoch 2003 – 2008

V júni 2003 sa uskutočnila oficiálna návšteva indického premiéra Vádžpejého v Číne.⁷¹ Ako výsledok tejto návštevy obe krajiny podpísali 11 bilaterálnych dohôd v oblasti obchodu, vzdelania, obnoviteľných zdrojov a kultúry. Okrem toho podpísali deklaráciu o princípoch pre vzťahy a komplexnú spoluprácu,⁷² na ktorej texte obidve krajiny pracovali od návštevy čínskeho premiéra Zhu Rongjiho v Indii v roku 2002. Najdôležitejším výsledkom

⁶⁰ Pakistan, India 'move missiles' to border. [Online.] In: *CNN*, 26. 12. 2001. [Citované 9. 12. 2016.] Dostupné na internete: <http://edition.cnn.com/2001/WORLD/asiapcf/south/12/25/india.pakistan.kashmir.missiles/index.html?related>

⁶¹ BOSTROM, 2008, s. 392, GE Jingjing, 2012, s. 138.

⁶² COLL, S. (2006): The Stand-off. [Online.] In: *The New Yorker*, 13. 2. 2006. [Citované 8. 12. 2016.] Dostupné na internete: <http://www.newyorker.com/magazine/2006/02/13/the-stand-off>

⁶³ Ibid.

⁶⁴ Ibid.

⁶⁵ India expels Pakistan's ambassador. [Online.] In: *CBC News*, 18. 5. 2002. [Citované 7. 12. 2016.] Dostupné na internete: <http://www.cbc.ca/news/world/india-expels-pakistan-s-ambassador-1.325671>

⁶⁶ IAF's Searcher-II Loss on June 07, 2002. [Online.] In: *Vayu Sena*, 3. 1. 2010. [Citované 13. 12. 2016.] Dostupné na internete: <http://vayu-sena-aux.tripod.com/other-Parakram-IAF-UAV-Wreckage.html>

⁶⁷ India-Pakistan Conflict. [Online.] In: *Global Security*. [Citované 9. 12. 2016.] Dostupné na internete: <http://www.globalsecurity.org/military/world/war/indo-pak.htm>

⁶⁸ MALIK, S. (2012): Ceasefire violation: Pak continues firing for seventh day. [Online.] In: *NDTV*, 19. 6. 2012. [Citované 6. 12. 2016.] Dostupné na internete: <http://www.ndtv.com/india-news/ceasefire-violation-pak-continues-firing-for-seventh-day-488949>

⁶⁹ NAYAK, 2006, s. 27-28.

⁷⁰ Ibid.

⁷¹ CHEN Jixiang, 2014, s. 123.

⁷² Declaration on Principles for Relations and Comprehensive Cooperation Between the Republic of India and the People's Republic of China. [Online.] In: *Ministry of External Affairs, Government of India*, 23. 6. 2003. [Citované 14. 12. 2016.] Dostupné na internete: <http://www.mea.gov.in/in-focus-article.htm?7679/Declaration+on+Principles+for+Relations+and+Comprehensive+Cooperation+Between+the+Republic+of+India+and+the+Peoples+Republic+of+China>

bolo, že podpisom protokolu o cezhraničnom obchode Čína de facto uznala Sikkim ako súčasť Indie. Výmenou za to India uznala Autonómny región Tibet ako súčasť ČĽR.⁷³ V roku 2004 vzájomný obchod medzi Čínou a Indiou dosiahol historickú hodnotu 10 miliárd USD⁷⁴ a obidve krajiny začali rokovania o vytvorení zóny voľného obchodu.⁷⁵ V roku 2004 sa uskutočnila návšteva indického premiéra Vádžpejhiho v Pakistane na 12. summite krajín SAARC, v rámci ktorého India a Pakistan pokračovali v komplexnom dialógu o vzájomných vzťahoch. Tento pozitívny moment vo vzájomných vzťahoch trval až do teroristických útokov v Bombaji v roku 2008.⁷⁶ Zároveň to bola posledná návšteva indického premiéra v Pakistane na najbližších 11 rokov.⁷⁷

V apríli 2005 odcestoval čínsky premiér Wen Jiabao na juhoázijské turné, v rámci ktorého navštívil Pakistan, Bangladéš, Srí Lanku a Indiu.⁷⁸ Výsledkom jeho návštevy Pakistanu bolo, že Čína a Pakistan podpísali dohodu o priateľstve, spolupráci a dobrých susedských vzťahoch.⁷⁹ V Bangladéši sa Wen Jiabao zúčastnil 13. summitu krajín SAARC, na ktorom Čína získala štatút pozorovateľa.⁸⁰ Čína sa dlhodobo usiluje o členstvo v tejto organizácii, ktorú India vníma ako čisto juhoázijskú záležitosť. Pakistan nechce, aby India dominovala SAARC a dlhodobo podporuje členstvo Číny.⁸¹ Trinásty summit SAARC možno vnímať ako dočasný kompromis, keď Čína sa dočasne uspokojila so štatútom pozorovateľa, s čím India súhlasila výmenou za súhlas Pakistanu s pridelením štatútu pozorovateľa aj Japonsku. Na koniec svojho turné Wen Jiabao navštívil Indiu. Výsledkom jeho návštevy v Naí Dillí bolo, že obe krajiny posunuli vzájomné vzťahy do roviny strategického a kooperatívneho partnerstva pre mier a prosperitu.⁸²

Pozitívny vývoj v čínsko-indických vzťahoch opäť narušila skutočnosť nevyriešeného sporu o hranicu. V novembri 2006 pred návštevou čínskeho prezidenta Hu Jintaa v Indii,

⁷³ CHAWLA, P. (2003): Dancing with the dragon. [Online.] In: *India Today*, 7. 7. 2003. [Citované 10. 12. 2016.] Dostupné na internete: <http://indiatoday.intoday.in/story/historic-visit-to-china-by-prime-minister-vajpayee-brings-beijing-and-delhi-closer/1/206119.html> V roku 1954 India a Čína podpísali dohodu založenú na piatich zásadách mierového spoluzitia (paňčašila), v rámci ktorej India uznala Tibet ako autonómny región v rámci ČĽR. Dohoda mala časovo obmedzenú platnosť na 8 rokov a skončila sa v apríli roku 1962. Po zhoršení čínsko-indických vzťahov po vojne v roku 1962, nedošlo k obnoveniu zmienenej dohody. Dohoda z roku 2003 formalizovala indické uznanie Tibetu ako autonómneho regiónu v rámci ČĽR a čínske uznanie Sikkimu ako zväzového štátu Indie. Agreement (with exchange of notes) on trade and intercourse between Tibet Region of China and India. [Online.] In: *Treaties and international agreements registered or filed and recorded with the Secretariat of the United Nations, VOLUME 299*. New York: United Nations, 1958, s. 57-82. [Citované 7. 1. 2017.] Dostupné na internete: <https://treaties.un.org/doc/publication/unts/volume%20299/v299.pdf>

⁷⁴ India-China trade to touch 10 bln USD mark: Indian official. [Online.] In: *People's Daily*, 4. 8. 2004. [Citované 12. 12. 2016.] Dostupné na internete: http://en.people.cn/200408/04/eng20040804_151753.html

⁷⁵ BHATTACHARYA, 2006, s. 8-10. Do súčasnosti dohodu o zóne voľného obchodu Čína a India nepodpísali.

⁷⁶ MOHAN, A. (2015): Visits to Pakistan by Indian Prime Ministers. [Online.] In: *Business Standard*, 11. 7. 2015. [Citované 11. 12. 2016.] Dostupné na internete: http://www.business-standard.com/article/current-affairs/visits-to-pakistan-by-indian-prime-ministers-115071100853_1.html

⁷⁷ Indian prime minister makes surprise stopover in Pakistan. [Online.] In: *The Guardian*, 25. 12. 2015. [Citované 12. 12. 2016.] Dostupné na internete: <https://www.theguardian.com/world/2015/dec/25/indian-prime-minister-makes-surprise-stopover-in-pakistan>

⁷⁸ China, India to Build Strategic Partnership. [Online.] In: *China.org*, 12. 4. 2005. [Citované 12. 12. 2016.] Dostupné na internete: <http://www.china.org.cn/english/2005/Apr/125627.htm>

⁷⁹ Pakistani President Meets with Wen Jiabao, Emphasizing Bilateral Coordination and Cooperation. [Online.] In: *Embassy of the People's Republic of China in the Islamic Republic of Pakistan*. [Citované 12. 12. 2016.] Dostupné na internete: <http://pk.chineseembassy.org/eng/zbqx/t191416.htm>

⁸⁰ Dhaka Declaration. [Online.] In: *SAARC Secretariat*, 20. 11. 2005. [Citované 12. 12. 2016.] Dostupné na internete: <http://www.saarc-sec.org/userfiles/Summit%20Declarations/13%20-%20Dhaka%20-%202013th%20Summit%2012-13%20Nov%202005.pdf>

⁸¹ CHEN Jidong, 2005, s. 122.

⁸² YU Longyu, 2006, s. 14. China, India to Build Strategic Partnership. [Online.] In: *China.org*, 12. 4. 2005. [Citované 12. 12. 2016.] Dostupné na internete: <http://www.china.org.cn/english/2005/Apr/125627.htm>. GE Jingjing, 2012, s. 146.

došlo v médiách k slovnej prestrelke medzi oboma krajinami týkajúcej sa územných nárokov.⁸³ Návštevu to neohrozilo a jej výsledkom bol podpis spoločnej deklarácie o zintenzívnení spolupráce v rámci strategického a kooperatívneho partnerstva pre mier a prosperitu.⁸⁴

V januári 2008 sa uskutočnila návšteva indického premiéra Manmohana Singha v Pekingu, počas ktorej obidve krajiny podpísali dokument „Spoločná vízia Indickej republiky a Čínskej ľudovej republiky pre 21. storočie“, ktorý zdôraznil spoločný postoj k početným medzinárodným a bilaterálnym otázkam.⁸⁵ V dokumente obe krajiny zdôraznili, že čínsko-indické priateľstvo a spoločný rozvoj bude mať pozitívny vplyv na budúci medzinárodný systém a že obidve strany veria, že dôležitým cieľom v novom storočí je pokračujúca demokratizácia medzinárodných vzťahov a multilateralizmus.⁸⁶ Celkovo tento dokument predstavoval veľmi dôležitý krok pre spoločné pôsobenie oboch krajín na medzinárodnej scéne a pripravoval ich bilaterálne vzťahy pre založenie skupiny krajín BRIC,⁸⁷ ktorej prvý summit sa uskutočnil v júni 2009 v ruskom Jekaterinburgu.⁸⁸ Spolupráca Číny a Indie v rámci BRICS má veľký globálny význam a predstavuje nový, významný a pozitívny aspekt v ich bilaterálnych vzťahoch. V septembri 2008 Čína po počiatočnom nesúhlase, nakoniec súhlasila udelením výnimky od NSG pre Indiu.⁸⁹

Pripravovanú spoluprácu Číny a Indie na globálnej úrovni neohrozili ani teroristické útoky v Bombaji v novembri 2008. V prípade teroristických útokov v Bombaji v roku 2008, pri ktorých zahynulo 166 ľudí, už bola úloha Číny pri riešení krízy oveľa aktívnejšia ako v prípade krízy z rokov 2001 a 2002. Možno tvrdiť, že Peking uplatnil „kyvadlovú diplomaciu“,⁹⁰ aj keď India a Čína to popierali. Čínsky diplomat necestoval z Indie priamo do Pakistanu, ale vždy sa najprv vrátil do Pekingu. Aj keď čínsky štátny tajomník ministerstva zahraničných vecí He Yafei何亚非 bol vyslaný do oboch krajín so štatútom špeciálneho vyslanca s jasne formulovaným cieľom zníženia napätia.⁹¹ Aj v tomto prípade došlo k úzkej

⁸³ India and China row over border. [Online.] In: *BBC*, 14. 11. 2006. [Citované 12. 12. 2016.] Dostupné na internete: http://news.bbc.co.uk/2/hi/south_asia/6145866.stm

⁸⁴ India-China Bilateral Relations. [Online.] In: *Ministry of External Affairs, Government of India*, január 2012. [Citované 8. 12. 2016.] Dostupné na internete: <https://mea.gov.in/Portal/ForeignRelation/China-January-2012.pdf>, s. 2.

⁸⁵ A Shared Vision for the 21st Century of the People's Republic of China and the Republic of India. [Online.] In: *Ministry of Foreign Affairs of the People's Republic of China*, 15. 1. 2008. [Citované 15. 12. 2016.] Dostupné na internete: http://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/wjdt_665385/2649_665393/t399545.shtml

⁸⁶ Zhonghua renmin gongheguo he Yindu gongheguo guanyu ershiyi shijide gongtong zhanwang 中华人民共和国和印度共和国关于二十一世纪的共同展望 [Spoločná vízia Indickej republiky a Čínskej ľudovej republiky pre 21. storočie]. [Online.] In: *Ministry of Foreign Affairs of People's Republic of China*. [Citované 9. 12. 2016.] Dostupné na internete: http://www.fmprc.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_677220/1207_677232/t399534.shtml

⁸⁷ BRIC – Akronym pre zoskupenie krajín Brazília, Rusko, India a Čína, ktoré sa formálne stretávajú od roku 2009. V roku 2010 tieto krajiny pozvali Juhoafrickú republiku a názov zoskupenia sa zmenil na BRICS, v ktorom „S“ reprezentuje Juhoafrickú republiku.

⁸⁸ HOULTON, S. (2009): First BRIC summit concludes. [Online.] In: *Deutsche Welle*, 16. 6. 2009. [Citované 14. 12. 2016.] Dostupné na internete: <http://www.dw.com/en/first-bric-summit-concludes/a-4335954> BRIC je zoskupenie Brazílie, Ruska, Indie a Číny. V roku 2010 sa zoskupenie rozšírilo o Juhoafrickú republiku a zmenilo názov na BRICS. Hlavnými oblasťami, v ktorých skupina pôsobí a ktorými sa zaoberá je politická a ekonomická rovina (teda nie vojenská či bezpečnostná). V politickej oblasti je hlavným cieľom transformácia unipolárneho svetového poriadku na multipolárny svet. Ekonomická oblasť sa snaží realizovať tieto ciele. Krajiny BRICS sa snažia zvýšiť vzájomný obchod a zbaviť svetovú ekonomiku závislosti na americkom doláre prostredníctvom procesu tzv. dedolarizácie.

⁸⁹ VARADARAJAN, S. (2008): Dateline Vienna: Thirty words that saved the day. [Online.] In: *Svaradarajan Blogspot*, 9. 9. 2008. [Citované 8. 12. 2016.] Dostupné na internete: <http://svaradarajan.blogspot.sk/2008/09/dateline-vienna-thirty-words-that-saved.html>

⁹⁰ HAN Masude, 2009, s. 30.

koordinácii diplomatického úsilia Číny a USA. Dôležitým bol aj faktor čínskeho veta v BR OSN. V dobe pred útokmi v Bombaji Čína na základe žiadosti Pakistanu blokovala každý pokus uvaliť sankcie na hnutia Jamaat-ud-Dawa⁹² a Lashkar-e-Taiba. Lenže po útokoch dal Peking Islámábádu jasne najavo, že túto ochranu už nebol ochotný automaticky poskytovať. Otázkou nebolo zapojenie týchto teroristických organizácií do útokov v Bombaji, o čom neboli pochybnosti, ale úroveň zapojenia pakistanskej armády.⁹³ Predstavitel' Pakistanu pri OSN prehlásil, že by akceptoval prípadné sankcie proti Jamaat-ud-Dawa.⁹⁴ Čína však zabránila pridanie Hamida Gula, bývalého šéfa pakistanských tajných služieb, do zoznamu mien v rámci sankcií.⁹⁵ Uvalenie sankcií na teroristické organizácie bola jedna vec, ale zahrnutie do sankčných zoznamov aj ich podporovateľov z radov pakistanských tajných služieb už bolo niečo iné.⁹⁶

Zatiaľ čo v prípade prílišného vonkajšieho tlaku na Pakistan, Islámábád mohol počítať s čínskou podporou, tak v prípade naakumulovania kríz po roku 1998 vyvolaných Pakistanom, začal Peking zaujímať vyvážený postoj. Čína dala Pakistanu jasne najavo, že v situácii keď India aj Pakistan vlastnia jadrové zbrane, Čína nebude podporovať Pakistan v umelom vyvolávaní kríz ani v eskalácii napätia na indickom subkontinente. Čína síce dlhodobo pomáhala Pakistanu vyvinúť jadrové zbrane a raketové nosiče, avšak úloha, ktorú Peking chce, aby jadrovými zbraňami vyzbrojený Pakistan hral v južnej Ázii je iná, ako politika, ktorú Islámábád začal sledovať takmer hneď po jadrových testoch.

2.5 Vzťahy v trojuholníku Čína – India – Pakistan po založení BRIC v roku 2009

Ani po založení zoskupenia BRIC v júni 2009 neboli čínsko-indické vzťahy bezproblémové, predovšetkým z dôvodu nevyriešeného sporu o hranicu. V októbri 2009 Ázijská rozvojová banka schválila udelenie pôžičky pre projekt v Arunáčalpraděši a tým ho formálne uznala ako súčasť Indie. Udialo sa to aj napriek výhradám Číny.⁹⁷ Napriek tomu sa aj v nasledujúcom období vzájomné vzťahy Číny a Indie vyznačovali vysokým počtom návštev a stretnutí na vysokej úrovni. V apríli 2010 prezident Hu Jintao bilaterálne rokoval s indickým premiérom Manmohanom Singhom počas druhého summitu krajín BRIC v Brazílii a v októbri 2010 sa premiér Wen Jiabao stretol s indickým premiérom Singhom počas Východoázijského summitu v Hanoji.⁹⁸ V decembri 2010 sa uskutočnila návšteva

⁹¹ Chinese Vice Foreign Minister He Yafei, also Special Envoy of the Chinese Government, Visits Pakistan. [Online.] In: *Ministry of Foreign Affairs of the People's Republic of China*, 29. 12. 2008. [Citované 10. 12. 2016.] Dostupné na internete: http://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/wjb_663304/zzjg_663340/yzs_663350/gjlb_663354/2757_663518/2759_663522/t529728.shtml, China Sends Delegation to Defuse Rising Indian-Pakistani Tensions. [Online.] In: *China Digital Times*, 29. 12. 2008. [Citované 11. 12. 2016.] Dostupné na internete: <http://chinadigitaltimes.net/2008/12/china-sends-delegation-to-defuse-rising-indian-pakistani-tensions/>

⁹² LAKSHMAN, N. (2010): China blocked U.N. sanctions against terror group at Pakistan's behest. [Online.] In: *The Hindu*, 7. 12. 2010. [Citované 6. 12. 2016.] Dostupné na internete: <http://www.thehindu.com/news/international/China-blocked-U.N.-sanctions-against-terror-group-at-Pakistans-behest/article15583118.ece>

⁹³ LEVY, 2013, s. 56.

⁹⁴ ROGGIO, B. (2008): UN declares Jamaat-ud-Dawa a terrorist front group. [Online.] In: *Long War Journal*, 11. 12. 2008. [Citované 13. 12. 2016.] Dostupné na internete: http://www.longwarjournal.org/archives/2008/12/un_declares_jamaatud.php

⁹⁵ LANDAY, J. (2008): UN adds Pakistani militants to terrorist watch list. [Online.] In: *The Christian Science Monitor*, 12. 12. 2008. [Citované 13. 12. 2016.] Dostupné na internete: <http://www.csmonitor.com/World/Asia-South-Central/2008/1212/p25s03-wosc.html>

⁹⁶ KUMARI, J. (2015): Made in China friendship: China blocks UN action against Pakistan. [Online.] In: *One India*, 24. 6. 2015. [Citované 11. 12. 2016.] Dostupné na internete: <http://www.oneindia.com/feature/made-china-friendship-china-blocks-un-action-against-pakist-1786687.html>

⁹⁷ ZHANG Guihong, 2010, s. 42. China objected to ADB loan to India. [Online.] In: *New Indian Express*, 9. 7. 2009. [Citované 7. 12. 2016.] Dostupné na internete: <http://www.newindianexpress.com/nation/2009/jul/09/china-objected-to-adb-loan-to-india-66583.html>

premiéra Wen Jiabao v Indii,⁹⁹ počas ktorej obe krajiny podpísali päť memoránd v oblasti zelených technológií, kultúry, hydrológie a bankovníctva.¹⁰⁰ Následne v apríli 2011 odcestoval indický premiér Singh do Číny na tretí summit krajín BRICS, počas ktorého sa stretol aj s čínskym premiérom Wen Jiabaom.¹⁰¹ Rokovaniam dominoval vzájomný obchod.

Hlavným pilierom vzájomného zblížovania oboch krajín bol bilaterálny obchod. Ten začal prudko stúpať po roku 2000, keď mal hodnotu 2,92 miliardy USD. V roku 2008 dosiahol hodnotu 51,8 miliardy USD a v roku 2011 dosiahol zatiaľ najvyššiu hodnotu 73,9 miliardy USD,¹⁰² čím sa Čína stala najväčším obchodným partnerom Indie.¹⁰³ Následne z dôvodu globálnej ekonomickej krízy prudko klesol a postupne síce začal stúpať, avšak v roku 2015 dosiahol hodnotu len 70,73 miliardy USD.¹⁰⁴ Pre porovnanie bilaterálny obchod Číny a Pakistanu dosiahol v roku 2015 hodnotu len 12,95 miliardy USD.¹⁰⁵

K ďalšiemu stretnutiu čínskeho prezidenta Hu Jintaa a indického premiéra Singha došlo na štvrtom summite krajín BRICS, ktorý sa konal v Naí Dillí v marci 2012. Najdôležitejším bodom agendy summitu bolo zriadenie Novej rozvojovej banky – NDB.¹⁰⁶ Možno tvrdiť, že Čína a India spolupracujú na vytvorení novej globálnej finančnej štruktúry. Potvrzuje to aj skutočnosť, že India sa stala druhým najvýznamnejším členom AIIB, ktorá začala svoju činnosť v decembri 2015.¹⁰⁷

V rámci snahy oživiť rast čínskej ekonomiky, ktorý postupne klesal o.i. v dôsledku svetovej finančnej krízy, ktorá zapríčinila pokles zahraničného dopytu po čínskych výrobkoch a sťahovanie zahraničného kapitálu z Číny, prišla čínska vláda s ekonomickou iniciatívou Novej hodvábnej cesty. Cieľom iniciatívy je otvoriť nové trhy pre čínske výrobky a kapitál

⁹⁸ China-India Relations in 2010. [Online.] In: *Embassy of the People's Republic of China in the Republic of India*. [Citované 15. 12. 2016.] Dostupné na internete: <http://in.china-embassy.org/eng/zygxc/gxgk/t905755.htm>

⁹⁹ KHOKHAR, 2011, s. 39.

¹⁰⁰ Z geopolitického hľadiska bola kľúčovou skutočnosť, že Wenova návšteva Indie sa uskutočnila potom ako ju navštívil americký prezident Obama a francúzsky prezident Sarkozy. Wenu sprevádzala delegácia 400 businessmanov a očakával sa podpis obchodných dohôd v hodnote 20 miliárd USD. KHOKHAR, A. Y. (2014): Chinese Premier Wen Jiabao's visits to Pakistan and India. [Online.] In: *Institute of Strategic Studies Islamabad*, jún 2014. [Citované 4. 3. 2017.] Dostupné na internete: http://issi.org.pk/wp-content/uploads/2014/06/1299572350_71127268.pdf, s. 3. Wenovu návštevu možno vnímať v rámci súperenia Číny a Západu o geopolitickú priazeň Indie. Z Indie Wen odcestoval do Pakistanu. Podrobnejšie analyzované v 2. kapitole.

¹⁰¹ Indian PM Manmohan Singh heads to China for talks. [Online.] In: *BBC*, 11. 4. 2011. [Citované 10. 12. 2016.] Dostupné na internete: <http://www.bbc.com/news/business-13034172>

¹⁰² India-China Bilateral Relations >> Trade & Commercial Relations. [Online.] In: *Embassy of India, Beijing, China*. [Citované 6. 12. 2016.] Dostupné na internete: <http://www.indianembassy.org.cn/DynamicContent.aspx?MenuId=3&SubMenuId=0>

¹⁰³ CHEN Jixiang, 2014, s. 125.

¹⁰⁴ India's trade deficit with China jumps to \$53 billion in 2015-16. [Online.] In: *The Economic Times*, 1. 8. 2016. [Citované 11. 12. 2016.] Dostupné na internete: <http://economictimes.indiatimes.com/news/economy/foreign-trade/indias-trade-deficit-with-china-jumps-to-53-billion-in-2015-16/articleshow/53492853.cms>

¹⁰⁵ Pakistan: Trade Statistics. [Online.] In: *Global Edge*. [Citované 6. 12. 2016.] Dostupné na internete: <http://globaledege.msu.edu/countries/pakistan/tradestats>. Obchod Indie a Pakistanu dosiahol v roku 2014 hodnotu 2,4 miliardy USD. ZHANG Chaozhe, 2015, s. 74.

¹⁰⁶ Brics summit of emerging nations to explore bank plan. [Online.] In: *BBC*, 29. 3. 2012. [Citované 7. 12. 2016.] Dostupné na internete: <http://www.bbc.com/news/world-asia-17545347>

V júli 2014 na summite konanom v brazílskom meste Fortaleza podpísali krajiny BRICS zakladajúcu zmluvu o vytvorení Novej rozvojovej banky BRICS – BRICS New Development Bank (NDB). Brics nations to create \$100bn development bank. [Online.] In: *BBC*, 15. 7. 2014. [Citované 7. 12. 2016.] Dostupné na internete: <http://www.bbc.com/news/business-28317555>

Banka začala fungovať v júli 2015 a má počiatočný kapitál v hodnote 50 miliárd dolárov, ktorý sa plánuje zvýšiť na 100 miliárd dolárov. Agreement on the New Development Bank – Fortaleza, July 15. [Online.] In: *New Development Bank International*. [Citované 7. 12. 2016.] Dostupné na internete: <http://www.ndb.int/download/Agreement%20on%20the%20New%20Development%20Bank.pdf>

¹⁰⁷ AIIB – Ázijská infraštruktúrna investičná banka. S 20,06 % podielom hlasovacích práv a 30,34 % akcií, Čína AIIB dominuje, aj keď bez práva veta (na rozdiel od World Bank a IMF kde USA majú právo veta). S podielom

a o.i. pomôcť aj rozvoju západných častí krajiny. Ešte predtým ako došlo k oficiálnemu oznámeniu projektu Jedného pásma, jednej cesty (yidai yilu—帶一路) počas návštevy čínskeho prezidenta Xi Jinpinga v Kazachstane v septembri 2013,¹⁰⁸ odcestoval čínsky premiér Li Keqiang v máji 2013 na oficiálnu návštevu Indie a Pakistanu,¹⁰⁹ kde sa snažil získať podporu konkrétne pre dva zo šiestich plánovaných ekonomických koridorov. V Indii prezentoval ekonomický koridor Bangladéš-Čína-India-Mjanmarsko (BCIM) a v Pakistane ekonomický koridor Čína-Pakistan. Zatiaľ čo v Pakistane privítali čínskeho premiéra s nadšením, Liho cesta do Indie bola príkladom komplikovaných vzťahov a poukázala na skutočnosť, že ani vzťahy v oblasti ekonomického rozvoja medzi oboma krajinami nie sú bez komplikácií. Naí Dillí takmer zrušilo Liho návštevu z dôvodu, že v apríli, teda ešte predtým ako sa mala návšteva uskutočniť, India zistila, že čínski vojaci si zriadili tábor na indickom území v Ladakhu za LAC.¹¹⁰ V Indii to vyvolalo veľkú politickú nevôľu, ktorá pokračovala aj potom ako po dvoch týždňoch došlo k stiahnutiu jednotiek obidvoch krajín.¹¹¹ Posolstvo čínskeho premiéra Indii znelo, že existujúce nevyriešené spory v regióne nesmú brániť bližšiemu partnerstvu oboch krajín v spolupráci v globálnych záležitostiach a ekonomickej oblasti.¹¹² Počas Liho návštevy došlo k prvému oficiálnemu rokovaniu o koridore BCIM,¹¹³ ktorý má spojiť čínske mesto Kunming 昆明 s indickou Kalkatou cez Mjanmarsko a Bangladéš.¹¹⁴ Lenže zatiaľ čo Čína, Mjanmarsko a Bangladéš vnímali koridor ako príležitosť pre ekonomický rozvoj, India mala a má obavy, že len prispeje k nárastu indického deficitu v bilaterálnom obchode s Čínou.¹¹⁵ V Indii existujú aj bezpečnostné obavy z budovania infraštruktúry na čínskej strane v pohraničných oblastiach s Indiou, ktorú by ČĽOA mohla využiť na preniknutie na indické územie.¹¹⁶ Aj keď Naí Dillí striktne neodmieta účasť

hlasovacích práv a akcií nasledujú India 7,5 % hlasovacích práv a 8,52 % akcií a Rusko 5,92 % hlasovacích práv a 7,5 % akcií. Hlavným cieľom AIIB je financovať projekty, hlavne v oblasti infraštruktúry v rámci Novej hodvábnej cesty.

¹⁰⁸ Promote Friendship Between Our People and Work Together to Build a Bright Future. [Online.] In: *Ministry of Foreign Affairs of the People's Republic of China*, 8. 9. 2013. [Citované 13. 12. 2016.] Dostupné na internete: http://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/wjb_663304/zzjg_663340/dozys_664276/gjlb_664280/3180_664322/3182_664326/t1078088.shtml

¹⁰⁹ Joint Statement on the State Visit of Chinese Premier Li Keqiang to India. [Online.] In: *Ministry of External Affairs, Government of India*, 20. 5. 2013. [Citované 9. 12. 2016.] Dostupné na internete: <http://mea.gov.in/bilateral-documents.htm?dtl/21723/Joint+Statement+on+the+State+Visit+of+Chinese++Li+Keqiang+to+India>, Chinese premier in Pakistan, praises ties. [Online.] In: *Dawn*, 22. 5. 2013. [Citované 10. 12. 2016.] Dostupné na internete: <http://www.dawn.com/news/1012968>

¹¹⁰ Chinese troops intrude into Indian territory in Ladakh, erect a tented post. [Online.] In: *The Economic Times*, 19. 4. 2013. [Citované 12. 12. 2016.] Dostupné na internete: http://articles.economictimes.indiatimes.com/2013-04-19/news/38674397_1_indian-army-chinese-troops-itbp

¹¹¹ PETERSEN, F. (2013): China and India withdraw troops from Daulat Beg Oldie, Ladakh, ending standoff. [Online.] In: *PRI*, 6. 5. 2013. [Citované 13. 12. 2016.] Dostupné na internete: <http://www.pri.org/stories/2013-05-06/china-and-india-withdraw-troops-daulat-beg-oldie-ladakh-ending-standoff>

¹¹² Premier Li Keqiang Arrives in New Delhi for Official Visit to India. [Online.] In: *Ministry of Foreign Affairs of the People's Republic of China*, 19. 5. 2013. [Citované 14. 12. 2016.] Dostupné na internete: http://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/topics_665678/lkqipsg_665690/t1043366.shtml, Li Keqiang on New Delhi visit vows to build trust with India. [Online.] In: *South China Morning Post*, 19. 5. 2013. [Citované 14. 12. 2016.] Dostupné na internete: <http://www.scmp.com/news/china/article/1241266/li-keqiang-new-delhi-visit-vows-build-trust-india>

¹¹³ KRISHNAN, A. (2013): BCIM corridor gets push after first official-level talks in China. [Online.] In: *The Hindu*, 21. 12. 2013. [Citované 14. 12. 2016.] Dostupné na internete: <http://www.thehindu.com/news/international/world/bcim-corridor-gets-push-after-first-officiallevel-talks-in-china/article5483848.ece>

¹¹⁴ SAHOO, P. – BHUNIA, A. (2014): BCIM Corridor a game changer for South Asian trade. [Online.] In: *East Asia Forum*, 18. 7. 2014. [Citované 11. 12. 2016.] Dostupné na internete: <http://www.eastasiaforum.org/2014/07/18/bcim-corridor-a-game-changer-for-south-asian-trade/>

¹¹⁵ KHOKHAR, 2011, s. 41. SINGH, P. (2013): Opening northeast for BCIM corridor large challenge for India. [Online.] In: *Global Times*, 28. 10. 2013. [Citované 7. 12. 2016.] Dostupné na internete: <http://www.globaltimes.cn/content/820856.shtml>

v čínskom ekonomickom koridore BCIM, India má vlastné projekty ekonomického rozvoja, ktoré uprednostňuje.

Onedlho po Liho návšteve Indie, odcestoval v máji 2013 indický premiér Manmohan Singh do Japonska, kde došlo k obnoveniu rokovaní o dohode o spolupráci v jadrovej oblasti.¹¹⁷ Dôležitým bolo aj pokračovanie rokovaní o japonskej pomoci vybudovať v Indii ekonomické koridory Naí Dillí-Bombaj a Chennai-Bangalóre.¹¹⁸ Okrem toho možno tvrdiť, že India prišla s vlastnými odpoveďami na čínsku iniciatívu Novej hodvábnej cesty.

Vývoj čínsko-indických vzťahov po nástupe Módího vlády v máji 2014 je analyzovaný v piatej časti tejto práce.

Použitá literatúra:

1. A Shared Vision for the 21st Century of the People's Republic of China and the Republic of India. [Online.] In: *Ministry of Foreign Affairs of the People's Republic of China*, 15. 1. 2008. [Citované 15. 12. 2016.] Dostupné na internete: http://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/wjdt_665385/2649_665393/t399545.shtml
2. Agreement (with exchange of notes) on trade and intercourse between Tibet Region of China and India. [Online.] In: *Treaties and international agreements registered or filed and recorded with the Secretariat of the United Nations, VOLUME 299*. New York: United Nations, 1958, s. 57-82. [Citované 7. 1. 2017.] Dostupné na internete: <https://treaties.un.org/doc/publication/unts/volume%20299/v299.pdf>
3. Agreement on the Maintenance of Peace and Tranquility along the Line of Actual Control in the India-China Border Areas. [Online.] In: *Peacemaker. United Nations*, [Citované 11. 12. 2016.] Dostupné na internete: http://peacemaker.un.org/sites/peacemaker.un.org/files/CN%20IN_930907_Agreement%20on%20India-China%20Border%20Areas.pdf
4. Agreement on the New Development Bank – Fortaleza, July 15. [Online.] In: *New Development Bank International*. [Citované 7. 12. 2016.] Dostupné na internete: <http://www.ndb.int/download/Agreement%20on%20the%20New%20Development%20Bank.pdf>
5. BHATTACHARYA, S. – BHATTACHARYAY, B. (2006): *Free Trade Agreement between People's Republic of China and India: Likely Impact and Its Implications to Asian Economic Community*. ADB Institute Discussion Paper No. 59.
6. BOSTROM, N. – CIRKOVIC, M. (2008): *Global Catastrophic Risks*. Oxford: Oxford University Press, 2008.

¹¹⁶ RAJAGOPALAN, R. (2013): Sino-Indian Border Infrastructure: An Update. [Online.] In: *Observer Research Foundation*, máj 2013. [Citované 12. 12. 2016.] Dostupné na internete: http://cf.orfonline.org/wp-content/uploads/2013/05/OccasionalPaper_42b.pdf, s. 10-11, 13.

¹¹⁷ Manmohan Singh to seek nuclear deal, investments during Japan visit. [Online.] In: *The Economic Times*, 27. 5. 2013. [Citované 8. 12. 2016.] Dostupné na internete: http://articles.economictimes.indiatimes.com/2013-05-27/news/39557593_1_cooperation-prime-minister-manmohan-singh-three-day-visit Rokovania o dohode o spolupráci v jadrovej oblasti medzi Indiou a Japonskom sa začali v roku 2010. V roku 2011 po nešťastí vo Fukušime došlo k ich prerušeniu. MEHDUDIA, S. (2013): Several issues hold up civil nuclear deal: Japan. [Online.] In: *The Hindu*, 13. 9. 2013. [Citované 9. 12. 2016.] Dostupné na internete: <http://www.thehindu.com/news/international/south-asia/several-issues-hold-up-civil-nuclear-deal-japan/article5122154.ece> Obnovené boli v roku 2013 a v novembri 2016 obe krajiny podpísali dohodu. POKHAREL, S. (2016): India and Japan sign civil nuclear deal. [Online.] In: *CNN*, 11. 11. 2016. [Citované 14.12. 2016.] Dostupné na internete: <http://edition.cnn.com/2016/11/11/world/india-japan-nuclear-deal/>

¹¹⁸ Japan to help India to build \$50 bln industry corridor. [Online.] In: *Live Mint*, 14. 4. 2007. [Citované 12. 12. 2016.] Dostupné na internete: <http://www.livemint.com/Politics/Sk5zszf4AX0JDfknHRwrxH/Japan-to-help-India-to-build-50-bln-industry-corridor.html?facet=print>

7. Brics nations to create \$100bn development bank. [Online.] In: *BBC*, 15. 7. 2014. [Citované 7. 12. 2016.] Dostupné na internete: <http://www.bbc.com/news/business-28317555>
8. Brics summit of emerging nations to explore bank plan. [Online.] In: *BBC*, 29. 3. 2012. [Citované 7. 12. 2016.] Dostupné na internete: <http://www.bbc.com/news/world-asia-17545347>
9. COLL, S. (2006): The Stand-off. [Online.] In: *The New Yorker*, 13. 2. 2006. [Citované 8. 12. 2016.] Dostupné na internete: <http://www.newyorker.com/magazine/2006/02/13/the-stand-off>
10. COMMURI, G. (2010): *Indian Identity Narratives and the Politics of Security*. London: SAGE Publications Ltd, 2010.
11. Declaration on Principles for Relations and Comprehensive Cooperation Between the Republic of India and the People's Republic of China. [Online.] In: *Ministry of External Affairs, Government of India*, 23. 6. 2003. [Citované 14. 12. 2016.] Dostupné na internete: <http://www.mea.gov.in/in-focus-article.htm?7679/Declaration+on+Principles+for+Relations+and+Comprehensive+Cooperation+Between+the+Republic+of+India+and+the+Peoples+Republic+of+China>
12. Dhaka Declaration. [Online.] In: *SAARC Secretariat*, 20. 11. 2005. [Citované 12. 12. 2016.] Dostupné na internete: <http://www.saarc-sec.org/userfiles/Summit%200Declarations/13%20-%20Dhaka%20-%202013th%20Summit%2012-13%20Nov%202005.pdf>
13. ECKHOLM, E. (1998): Nuclear Anxiety: The Reaction; China Is 'Seriously Concerned' But Restrained in Its Criticism. [Online.] In: *The New York Times*, 13. 5. 1998. [Citované 8. 12. 2016.] Dostupné na internete: <http://www.nytimes.com/1998/05/13/world/nuclear-anxiety-reaction-china-seriously-concerned-but-restrained-its-criticism.html>
14. GARGAN, E. (1991): China's Prime Minister Arrives in India. [Online.] In: *The New York Times*, 12. 12. 1991. [Citované 7. 12. 2016.] Dostupné na internete: <http://www.nytimes.com/1991/12/12/world/china-s-prime-minister-arrives-in-india.html>
15. GARVER, J. (2001): *Protracted Contest. Sino-Indian Rivalry in the Twentieth Century*. London: University of Washington Press, 2001.
16. GE, Jingjing 葛静静 (2012): Xin shiji Zhong-Ba guanxi zhong de Yindu yinsu 新世纪中巴关系中的印度因素 [Faktor Indie v čínsko-pakistanských vzťahoch v novom storočí]. In: DU, Youkang 杜幼康, ed.: *Guojia jian guanxi de dianfan: Zhong Ba jianjiao hou liang guo guanxi de huigu yu zhanwang* 国家间关系的典范: 中巴建交后两国关系的回顾与展望 [Model vzťahov medzi krajinami: zhodnotenie a vyhliadky vzťahov medzi Čínou a Pakistanom, po nadviazaní diplomatických vzťahov]. Shanghai: Shishi chubanshe, 2012, s. 131-148.
17. Govt blames LeT for Parliament attack, asks Pak to restrain terrorist outfits. [Online.] In: *Rediff*, 14. 12. 2001. [Citované 7. 12. 2016.] Dostupné na internete: <http://www.rediff.com/news/2001/dec/14parl12.htm>
18. Govt blames LeT for Parliament attack, asks Pak to restrain terrorist outfits. [Online.] In: *Rediff*, 14. 12. 2001. [Citované 7. 12. 2016.] Dostupné na internete: <http://www.rediff.com/news/2001/dec/14parl12.htm>
19. HAN, Masude 汗马苏德 (2009): Bajisitan dui Nan Ya diqu anquan jushi de renzhi 巴基斯坦对南亚地区安全局势的认知 [Poznanie Pakistanu vzhľadom na situáciu regionálnej bezpečnosti južnej Ázie]. In: *Nan Ya yanjiu* 南亚研究, č. 3, s. 27-30.

20. HOULTON, S. (2009): First BRIC summit concludes. [Online.] In: *Deutsche Welle*, 16. 6. 2009. [Citované 14. 12. 2016.] Dostupné na internete: <http://www.dw.com/en/first-bric-summit-concludes/a-4335954>
21. CHAWLA, P. (2003): Dancing with the dragon. [Online.] In: *India Today*, 7. 7. 2003. [Citované 10. 12. 2016.] Dostupné na internete: <http://indiatoday.intoday.in/story/historic-visit-to-china-by-prime-minister-vajpayee-brings-beijing-and-delhi-closer/1/206119.html>
22. CHEN, Jidong 陈继东 (2005): „Yanbian zhong de Nan Ya zhengzhi, jingji xingshi: Zhongguo he Bajisitan de zuoyong“ xueshu yantaohui “演变中的南亚政治、经济形势:中国和巴基斯坦的作用”学术研讨会 [Akademický seminár: „Transformácia politického a ekonomického prostredia v južnej Ázii: Úloha Číny a Pakistanu.“]. In: *Nan Ya yanjiu jikan* 南亚研究季刊, č. 1, s. 121-122.
23. CHEN, Jixiang 陈吉祥 (2014): Yindu shijiao xia de Zhongguo yu Bajisitan guanxi 印度视角下的中国与巴基斯坦关系 [Čínsko-pakistanské vzťahy z pohľadu Indie]. In: *Yindu Yang jingji ti yanjiu* 印度洋经济体研究, č. 3, s. 112-127.
24. CHENGAPPA, R. - HUSSAIN, Z. - SHENOY, S. (1999): Uniting India. [Online.] In: *India Today*, 26. 7. 1999. [Citované 10. 12. 2016.] Dostupné na internete: <http://www.india-today.com/itoday/26071999/cover.html>
25. China is threat No.1, says Fernande. [Online.] In: *Hindustan Times*, 3. 5. 1998. [Citované 9. 12. 2016.] Dostupné na internete: <http://www.burmalibrary.org/reg.burma/archives/199805/msg00059.html>
26. China objected to ADB loan to India. [Online.] In: *New Indian Express*, 9. 7. 2009. [Citované 7. 12. 2016.] Dostupné na internete: <http://www.newindianexpress.com/nation/2009/jul/09/china-objected-to-adb-loan-to-india-66583.html>
27. China seeks to reassure India on nuclear exports as India halts missile project. [Online.] In: *The Acronym Institute*, 11. 12. 1996. [Citované 9. 12. 2016.] Dostupné na internete: <http://www.acronym.org.uk/old/archive/11china.htm>
28. China Sends Delegation to Defuse Rising Indian-Pakistani Tensions. [Online.] In: *China Digital Times*, 29. 12. 2008. [Citované 11. 12. 2016.] Dostupné na internete: <http://chinadigitaltimes.net/2008/12/china-sends-delegation-to-defuse-rising-indian-pakistani-tensions/>
29. China, India to Build Strategic Partnership. [Online.] In: *China.org*, 12. 4. 2005. [Citované 12. 12. 2016.] Dostupné na internete: <http://www.china.org.cn/english/2005/Apr/125627.htm>
30. China, India to Build Strategic Partnership. [Online.] In: *China.org*, 12. 4. 2005. [Citované 12. 12. 2016.] Dostupné na internete: <http://www.china.org.cn/english/2005/Apr/125627.htm>
31. China-India Relations in 2010. [Online.] In: *Embassy of the People's Republic of China in the Republic of India*. [Citované 15. 12. 2016.] Dostupné na internete: <http://in.china-embassy.org/eng/zygxc/gxgk/t905755.htm>
32. Chinese premier in Pakistan, praises ties. [Online.] In: *Dawn*, 22. 5. 2013. [Citované 10. 12. 2016.] Dostupné na internete: <http://www.dawn.com/news/1012968>
33. Chinese troops intrude into Indian territory in Ladakh, erect a tented post. [Online.] In: *The Economic Times*, 19. 4. 2013. [Citované 12. 12. 2016.] Dostupné na internete: http://articles.economictimes.indiatimes.com/2013-04-19/news/38674397_1_indian-army-chinese-troops-itbp
34. Chinese Vice Foreign Minister He Yafei, also Special Envoy of the Chinese Government, Visits Pakistan. [Online.] In: *Ministry of Foreign Affairs of the People's Republic of China*, 29. 12. 2008. [Citované 10. 12. 2016.] Dostupné na

- internet: http://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/wjb_663304/zzjg_663340/yzs_663350/gjlb_663354/2757_663518/2759_663522/t529728.shtml
35. IAF's Searcher-II Loss on June 07, 2002. [Online.] In: *Vayu Sena*, 3. 1. 2010. [Citované 13. 12. 2016.] Dostupné na internete: <http://vayu-sena-aux.tripod.com/other-Parakram-IAF-UAV-Wreckage.html>
 36. India and China row over border. [Online.] In: *BBC*, 14. 11. 2006. [Citované 12. 12. 2016.] Dostupné na internete: http://news.bbc.co.uk/2/hi/south_asia/6145866.stm
 37. India expels Pakistan's ambassador. [Online.] In: *CBC News*, 18. 5. 2002. [Citované 7. 12. 2016.] Dostupné na internete: <http://www.cbc.ca/news/world/india-expels-pakistan-s-ambassador-1.325671>
 38. India-China Bilateral Relations >> Trade & Commercial Relations. [Online.] In: *Embassy of India, Beijing, China*. [Citované 6. 12. 2016.] Dostupné na internete: <http://www.indianembassy.org.cn/DynamicContent.aspx?MenuId=3&SubMenuId=0>
 39. India-China Bilateral Relations. [Online.] In: *Ministry of External Affairs, Government of India*, január 2012. [Citované 8. 12. 2016.] Dostupné na internete: <https://mea.gov.in/Portal/ForeignRelation/China-January-2012.pdf>
 40. India-China Bilateral Relations. [Online.] In: *Ministry of External Affairs, Government of India*, január 2012. [Citované 8. 12. 2016.] Dostupné na internete: <https://mea.gov.in/Portal/ForeignRelation/China-January-2012.pdf>
 41. India-China trade to touch 10 bln USD mark: Indian official. [Online.] In: *People's Daily*, 4. 8. 2004. [Citované 12. 12. 2016.] Dostupné na internete: http://en.people.cn/200408/04/eng20040804_151753.html
 42. Indian Air Force in Kargil Operations. [Online.] In: *Defence Journal*, január 2000. [Citované 7. 12. 2016.] Dostupné na internete: <http://www.defencejournal.com/2000/Jan/Indian-Airforce.Htm>
 43. Indian PM Manmohan Singh heads to China for talks. [Online.] In: *BBC*, 11. 4. 2011. [Citované 10. 12. 2016.] Dostupné na internete: <http://www.bbc.com/news/business-13034172>
 44. Indian prime minister makes surprise stopover in Pakistan. [Online.] In: *The Guardian*, 25. 12. 2015. [Citované 12. 12. 2016.] Dostupné na internete: <https://www.theguardian.com/world/2015/dec/25/indian-prime-minister-makes-surprise-stopover-in-pakistan>
 45. India-Pakistan Conflict. [Online.] In: *Global Security*. [Citované 9. 12. 2016.] Dostupné na internete: <http://www.globalsecurity.org/military/world/war/indo-pak.htm>
 46. India's trade deficit with China jumps to \$53 billion in 2015-16. [Online.] In: *The Economic Times*, 1. 8. 2016. [Citované 11. 12. 2016.] Dostupné na internete: <http://economictimes.indiatimes.com/news/economy/foreign-trade/indias-trade-deficit-with-china-jumps-to-53-billion-in-2015-16/articleshow/53492853.cms>
 47. INTERNATIONAL BUSINESS PUBLICATIONS (2011): *India: Foreign Policy & Government Guide, Volume 1, Strategic Information And Developments*. Washington: International Business Publications, 2011.
 48. Japan to help India to build \$50 bln industry corridor. [Online.] In: *Live Mint*, 14. 4. 2007. [Citované 12. 12. 2016.] Dostupné na internete: <http://www.livemint.com/Politics/Sk5zszf4AX0JdfknHRwxH/Japan-to-help-India-to-build-50-bln-industry-corridor.html?facet=print>
 49. Joint Statement on the State Visit of Chinese Premier Li Keqiang to India. [Online.] In: *Ministry of External Affairs, Government of India*, 20. 5. 2013. [Citované 9. 12. 2016.] Dostupné na internete: <http://mea.gov.in/bilateral-documents.htm?dtl/21723/Joint+Statement+on+the+State+Visit+of+Chinese++Li+Keqiang+to+India>

50. KAPUR, V. - NARANG, V. (2006): The Fate of Kashmir. [Online.] In: *Stanford Journal of International Relations*, 3. 1. 2006. [Citované 10. 12. 2016.] Dostupné na internete: http://web.stanford.edu/group/sjir/3.1.06_kapur-narang.html
51. Kashmir: How I Started A War. [Online.] In: *Time*, 12. 7. 1999. [Citované 6.12. 2016.] Dostupné na internete: <http://content.time.com/time/magazine/article/0,9171,991457,00.html>
52. KHALID, M. (2013): Pakistan-China Relations An exemplary friendship. [Online.] In: *CSS Forum*, 22. 5. 2013. [Citované 8. 12. 2016.] Dostupné na internete: <http://www.cssforum.com.pk/general/news-articles/79697-pakistan-china-relations-exemplary-friendship.html>
53. KHAN, F. – LAVOY, P. – CLARY, Ch. (2009): Pakistan's Motivations and Calculations for the Kargil Conflict. In: LAVOY, Peter, ed.: *Asymetric Warfare in South Asia: The Causes and Consequences of the Kargil Conflict*. New York: Cambridge University Press, 2009, s. 64-91.
54. KHOKHAR, A., Y. (2014): Chinese Premier Wen Jiabao's visits to Pakistan and India. [Online.] In: *Institute of Strategic Studies Islamabad*, jún 2014. [Citované 4. 3. 2017.] Dostupné na internete: http://issi.org.pk/wp-content/uploads/2014/06/1299572350_71127268.pdf
55. KHOKHAR, Amna Yusaf (2011): Bajisitan shijiao xia de Zhong-Yin guanxi 巴基斯坦视角下的中印关系 [Čínsko-indické vzťahy z pohľadu Pakistanu]. In: *Nan Ya yanjiu* 南亚研究, č. 2, s. 38-48.
56. KRISHNAN, A. (2013): BCIM corridor gets push after first official-level talks in China. [Online.] In: *The Hindu*, 21. 12. 2013. [Citované 14. 12. 2016.] Dostupné na internete: <http://www.thehindu.com/news/international/world/bcim-corridor-gets-push-after-first-officiallevel-talks-in-china/article5483848.ece>
57. KUMARI, J. (2015): Made in China friendship: China blocks UN action against Pakistan. [Online.] In: *One India*, 24. 6. 2015. [Citované 11. 12. 2016.] Dostupné na internete: <http://www.oneindia.com/feature/made-china-friendship-china-blocks-un-action-against-pakist-1786687.html>
58. LAKSHMAN, N. (2010): China blocked U.N. sanctions against terror group at Pakistan's behest. [Online.] In: *The Hindu*, 7. 12. 2010. [Citované 6. 12. 2016.] Dostupné na internete: <http://www.thehindu.com/news/international/China-blocked-U.N.-sanctions-against-terror-group-at-Pakistans-behest/article15583118.ece>
59. LANDAY, J. (2008): UN adds Pakistani militants to terrorist watch list. [Online.] In: *The Christian Science Monitor*, 12. 12. 2008. [Citované 13. 12. 2016.] Dostupné na internete: <http://www.csmonitor.com/World/Asia-South-Central/2008/1212/p25s03-wosc.html>
60. LAVOY, P. (2009): *Asymmetric Warfare in South Asia. The Causes and Consequences of the Kargil Conflict*. New York: Cambridge University Press, 2009.
61. LAWSON, A. (1999): World: South Asia. Tiger Hill - how important is it? [Online.] In: *BBC*, 4. 7. 1999. [Citované 8. 12. 2016.] Dostupné na internete: http://news.bbc.co.uk/2/hi/south_asia/385826.stm
62. LEVY, A. – SCOTT-CLARK, C. (2013): *The Siege: Three Days of Terror Inside the Taj*. New York: Viking, 2013.
63. Li Keqiang on New Delhi visit vows to build trust with India. [Online.] In: *South China Morning Post*, 19. 5. 2013. [Citované 14. 12. 2016.] Dostupné na internete: <http://www.scmp.com/news/china/article/1241266/li-keqiang-new-delhi-visit-vows-build-trust-india>
64. MALIK, S. (2012): Ceasefire violation: Pak continues firing for seventh day. [Online.] In: *NDTV*, 19. 6. 2012. [Citované 6. 12. 2016.] Dostupné na internete:

- <http://www.ndtv.com/india-news/ceasefire-violation-pak-continues-firing-for-seventh-day-488949>
65. Manmohan Singh to seek nuclear deal, investments during Japan visit. [Online.] In: *The Economic Times*, 27. 5. 2013. [Citované 8. 12. 2016.] Dostupné na internete: http://articles.economictimes.indiatimes.com/2013-05-27/news/39557593_1_cooperation-prime-minister-manmohan-singh-three-day-visit
 66. MEHDUDIA, S. (2013): Several issues hold up civil nuclear deal: Japan. [Online.] In: *The Hindu*, 13. 9. 2013. [Citované 9. 12. 2016.] Dostupné na internete: <http://www.thehindu.com/news/international/south-asia/several-issues-hold-up-civil-nuclear-deal-japan/article5122154.ece>
 67. MILLER, J. – RISEN, J. (2000): United States Is Worried About an Increased Threat of Nuclear Conflict Over Kashmir. [Online.] In: *The New York Times*, 8. 8. 2000. [Citované 6. 12. 2016.] Dostupné na internete: <http://www.nytimes.com/2000/08/08/world/united-states-worried-about-increased-threat-nuclear-conflict-over-kashmir.html?pagewanted=all&src=pm>
 68. MISHRA, Keshav (2004): *Rapprochement Across the Himalayas: Emerging India-China Relations in Post Cold War Period (1947-2003)*. New Delhi: Kalpaz Publications.
 69. MOHAN, A. (2015): Visits to Pakistan by Indian Prime Ministers. [Online.] In: *Business Standard*, 11. 7. 2015. [Citované 11. 12. 2016.] Dostupné na internete: http://www.business-standard.com/article/current-affairs/visits-to-pakistan-by-indian-prime-ministers-115071100853_1.html
 70. Musharraf vows to stop terror activity in Pakistan. [Online.] In: *USA Today*, 22. 6. 2002. [Citované 11. 12. 2016.] Dostupné na internete: <http://usatoday30.usatoday.com/news/world/2002/06/22/india.htm>
 71. NAYAK, P. – KREPON, M. (2006): *US Crisis Management In South Asia's Twin Peaks Crisis*. Washington: The Henry L. Stimson Center, 2006.
 72. Nuclear Anxiety; Indian's Letter to Clinton On the Nuclear Testing. [Online.] In: *The New York Times*, 13. 5. 1998. [Citované 9. 12. 2016.] Dostupné na internete: <http://www.nytimes.com/1998/05/13/world/nuclear-anxiety-indian-s-letter-to-clinton-on-the-nuclear-testing.html>
 73. Pakistan forces put on high alert: Storming of parliament. [Online.] In: *Dawn*, 15. 12. 2001. [Citované 11. 12. 2016.] Dostupné na internete: <http://www.dawn.com/news/10821/pakistan-forces-put-on-high-alert-storming-of-parliament>
 74. Pakistan, India 'move missiles' to border. [Online.] In: *CNN*, 26. 12. 2001. [Citované 9. 12. 2016.] Dostupné na internete: <http://edition.cnn.com/2001/WORLD/asiapcf/south/12/25/india.pakistan.kashmir.missiles/index.html?related>
 75. Pakistan: Trade Statistics. [Online.] In: *Global Edge*. [Citované 6. 12. 2016.] Dostupné na internete: <http://globaledge.msu.edu/countries/pakistan/tradestat>
 76. Pakistani President Meets with Wen Jiabao, Emphasizing Bilateral Coordination and Cooperation. [Online.] In: *Embassy of the People's Republic of China in the Islamic Republic of Pakistan*. [Citované 12. 12. 2016.] Dostupné na internete: <http://pk.chineseembassy.org/eng/zbgx/t191416.htm>
 77. Parliament attack: Advani points towards neighbouring country. [Online.] In: *Rediff*, 14. 12. 2001. [Citované 8. 12. 2016.] Dostupné na internete: <http://www.rediff.com/news/2001/dec/14parl21.htm>
 78. PARVEEN, R. (2015): Kargil war was not India's victory: Congress. [Online.] In: *Defence Pakistan*, 31. 8. 2015. [Citované 8. 12. 2016.] Dostupné na internete: <http://defence.pk/threads/pakistan-army-victory-in-kargil-war-1999.394993/>

79. PERKOVICH, G. (1999): *India's Nuclear Bomb: The Impact on Global Proliferation*. Los Angeles: University of California Press, 1999.
80. PETERSEN, F. (2013): China and India withdraw troops from Daulat Beg Oldie, Ladakh, ending standoff. [Online.] In: *PRI*, 6. 5. 2013. [Citované 13. 12. 2016.] Dostupné na internete: <http://www.pri.org/stories/2013-05-06/china-and-india-withdraw-troops-daulat-beg-oldie-ladakh-ending-standoff>
81. POKHAREL, S. (2016): India and Japan sign civil nuclear deal. [Online.] In: *CNN*, 11. 11. 2016. [Citované 14. 12. 2016.] Dostupné na internete: <http://edition.cnn.com/2016/11/11/world/india-japan-nuclear-deal/>
82. Premier Li Keqiang Arrives in New Delhi for Official Visit to India. [Online.] In: *Ministry of Foreign Affairs of the People's Republic of China*, 19. 5. 2013. [Citované 14. 12. 2016.] Dostupné na internete: http://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/topics_665678/lkqipsg_665690/t1043366.shtml
83. Promote Friendship Between Our People and Work Together to Build a Bright Future. [Online.] In: *Ministry of Foreign Affairs of the People's Republic of China*, 8. 9. 2013. [Citované 13. 12. 2016.] Dostupné na internete: http://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/wjb_663304/zzjg_663340/dozys_664276/gjlb_664280/3180_664322/3182_664326/t1078088.shtml
84. RAJAGOPALAN, R. (2013): Sino-Indian Border Infrastructure: An Update. [Online.] In: *Observer Research Foundation*, máj 2013. [Citované 12. 12. 2016.] Dostupné na internete: http://cf.orfonline.org/wp-content/uploads/2013/05/OccasionalPaper_42b.pdf
85. RASGOTRA, M. (2007): *The New Asia Power Dynamic*. London: Sage Publications Ltd, 2007.
86. Respect LoC, says China. [Online.] In: *The Tribune India*, 7. 7. 1999. [Citované 8. 12. 2016.] Dostupné na internete: <http://www.tribuneindia.com/1999/99jul07/world.htm#5>
87. RIEDEL, B. (2002): *American Diplomacy and the 1999 Kargil Summit at Blair House*. Philadelphia: Center for the Advanced Study of India. University of Pennsylvania, 2002.
88. ROGGIO, B. (2008): UN declares Jamaat-ud-Dawa a terrorist front group. [Online.] In: *Long War Journal*, 11. 12. 2008. [Citované 13. 12. 2016.] Dostupné na internete: http://www.longwarjournal.org/archives/2008/12/un_declares_jamaatud.php
89. ROSS, R. (2000): The 1995-1996 Taiwan Strait Confrontation: Coercion, Credibility, and Use of Force. [Online.] In: *WikiLeaks*, 2000. [Citované 8. 12. 2016.] Dostupné na internete: <http://ppe.wiki.hci.edu.sg/file/view/ross3.pdf>
90. SAHOO, P. – BHUNIA, A. (2014): BCIM Corridor a game changer for South Asian trade. [Online.] In: *East Asia Forum*, 18. 7. 2014. [Citované 11. 12. 2016.] Dostupné na internete: <http://www.eastasiaforum.org/2014/07/18/bcim-corridor-a-game-changer-for-south-asian-trade/>
91. SCOTT, D. (2007): *China Stands Up: The PRC and the International System*. New York: Routledge, 2007.
92. SIDHU, W. – PAL, S. – YUAN, J. (2003): *China and India: Cooperation Or Conflict?* London: Lynne Rienner Publishers, Inc, 2003.
93. SINGH, P. (2013): Opening northeast for BCIM corridor large challenge for India. [Online.] In: *Global Times*, 28. 10. 2013. [Citované 7. 12. 2016.] Dostupné na internete: <http://www.globaltimes.cn/content/820856.shtml>
94. TANNER, M., S. (2011): Distracted Antagonists, Wary Partners: China and India Assess their Security Relations. [Online.] In: *CNA China Studies*, september 2011. [Citované 8. 12. 2016.] Dostupné na internete: <http://www.dtic.mil/dtic/tr/fulltext/u2/a552567.pdf>

95. TELLIS, A. – FAIR, Ch. – MELBY, J. (2001): *Limited Conflicts Under the Nuclear Umbrella. Indian and Pakistani Lessons from the Kargil Crisis*. Santa Monica: RAND, 2001.
96. The Lahore Declaration. [Online.] In: *United States Institute of Peace, Peace Agreements Digital Collection*, 21. 2. 1999. [Citované 11. 12. 2016.] Dostupné na internete: http://www.usip.org/sites/default/files/file/resources/collections/peace_agreements/ip_lahore19990221.pdf
97. US-China Joint Statement On South Asia, June 1998. [Online.] In: *The Acronym Institute*, 21. 6. 1998. [Citované 9. 12. 2016.] Dostupné na internete: <http://www.acronym.org.uk/old/proliferation-challenges/nuclear-weapons-possessors/china/us-china-joint-statement-south-asia-june-1998>
98. VARADARAJAN, S. (2008): Dateline Vienna: Thirty words that saved the day. [Online.] In: *Svaradarajan Blogspot*, 9. 9. 2008. [Citované 8. 12. 2016.] Dostupné na internete: <http://svaradarajan.blogspot.sk/2008/09/dateline-vienna-thirty-words-that-saved.html>
99. WIRSING, R. (2003): *Kashmir in the Shadow of War*. New York: M. E. Sharpe Inc, 2003.
100. WORTZEL, L. (1999): The Chinese Armed Forces in the 21st Century. [Online.] In: *Strategic Studies Institute*, december 1999. [Citované 11. 12. 2016.] Dostupné na internete: <http://www.strategicstudiesinstitute.army.mil/pdf/files/pub73.pdf>
101. YU, Longyu 郁龙余 (2006): Yong ziji de yuyan yanjiu Zhong-Yin guanxi 用自己的语言研究中印关系 [Vlastným jazykom skúmať čínsko-pakistanské vzťahy]. In: *Shenzhen Daxue xuebao* 深圳大学学报, roč. 23, č. 4, s. 14-17.
102. ZEHRA, S. (2016): Kargil War – Pakistan’s Military Victory. [Online.] In: *Pakistan Kakhudahafiz Institute*, 4. 5. 2016. [Citované 11. 12. 2016.] Dostupné na internete: <http://www.pakistankakhudahafiz.com/blogs/kargil-war-pakistans-military-victory/>
103. ZHANG, Guihong 张贵洪 (2010): Zhong-Yin guanxi de quedingxing he buquedingxing 中印关系的确定性和不确定性 [Istoty a neistoty čínsko-indických vzťahov]. In: *Nan Ya Yanjiu* 南亚研究, č. 1, s. 36-44.
104. ZHANG, Chaozhe 张超哲 (2015): 2014 nian de Yin-Ba guanxi: gai er bushan 2014 年的印巴关系:改而不善 [Indicko-pakistanské vzťahy v roku 2014: meniace sa, ale nie dobré]. In: *Yindu Yang jingji ti yanjiu* 印度洋经济体研究, č. 3, s. 64-78.
105. Zhongguo tong Bajisitan de guanxi 中国同巴基斯坦的关系 [Vzťahy Číny a Pakistanu]. [Online.] In: *Ministry of Foreign Affairs of People’s Republic of China*. [Citované 15. 12. 2016.] Dostupné na internete: http://www.fmprc.gov.cn/chn/gxh/cgb/zcgmzysx/yz/1206_3/1206x1/t5491.htm
106. Zhonghua renmin gongheguo he Yindu gongheguo guanyu ershiyi shijide gongtong zhanwang 中华人民共和国和印度共和国关于二十一世纪的共同展望 [Spoločná vízia Indickej republiky a Čínskej ľudovej republiky pre 21. storočie]. [Online.] In: *Ministry of Foreign Affairs of People’s Republic of China*. [Citované 9. 12. 2016.] Dostupné na internete: http://www.fmprc.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_677220/1207_677232/t399534.shtml

Kontakt:

PhDr. Bc. Peter Ondris, PhD.

Katedra informačných systémov

Fakulta managementu

Univerzita Komenského

Odbojárov 10

820 05 Bratislava 25

e-mail: peter.ondris@fm.uniba.sk

KRÁTKE TRVANIE ARABSKÉHO KRÁĽOVSTVA V SYRII¹

THE SHORT LIVED EXISTENCE OF THE ARAB KINGDOM IN SYRIA

Karol Sorby, ml.

Ústav orientalistiky SAV, Klemensova 19, 813 64 Bratislava, e-mail: Karolsorby34@gmail.com

Abstrakt: Keď sa skončila prvá svetová vojna spojenci označili arabské provincie Osmanskej ríše ako okupované nepriateľské územie, ktoré má byť do mierového urovnania spravované armádou. Čiary upravenej Sykesovej-Picotovej dohody sa začali ukazovať. Za tejto situácie sa princ Fajšal, ktorý poverený svojím otcom kráľom Ĥusajnom, viedol arabskú armádu do Damasku, vydal na cestu do Paríža na mierovú konferenciu. Závislosť Hāšimovcov od Británie bola zjavná, lebo len britský tlak prekonal tvrdý francúzsky odpor a zaistil Fajšalovi miesto pri rokovacom stole konferencie. Princ odhodlane a dôstojne presadzoval arabské ašpirácie. Bolo to však márne, lebo všetky dôležité rozhodnutia už boli urobené bez jeho vedomia, keď sa vodcovia Británie a Francúzska, Lloyd-George a Clemenceau dohodli na platnosti upravenej Sykesovej-Picotovej dohody. Zvolený Všeobecný sýrsky kongres v Damasku vyzval na uznanie nezávislosti Sýrie a odmietnutie mandátneho systému a princ Fajšal bol 8. marca 1920 zvolený za kráľa Sýrie. Napriek Charte Spoločenosti národov nikto s Arabmi vážne nerokoval o ich budúcnosti. Británia a Francúzsko reagovali rýchlo. Francúzska armáda vtrhla do Damasku a okupovala krajinu. Kráľ Fajšal bol donútený abdikovať a opustiť krajinu. Arabi sa proti svojej vôli ocitli pod novými koloniálnymi vládcami.

Kľúčové slová: pád Osmanskej ríše, rozdelenie arabských území medzi Britániu a Francúzsko, rozhodnutie Všeobecného sýrskeho kongresu, francúzska vojenská okupácia Sýrie

JEL klasifikácia: F51, Y80

Abstract: When the First World War came to an end the Allies described the Arab provinces of the Ottoman Empire as Occupied Enemy Territory, to be administered under military law pending a peace settlement. Already the broad lines of the amended Sykes-Picot agreement were becoming clear. It was against this background that Prince Fayšal, who in the name of his father King Ĥusayn, led the Arab army to Damascus, set out to attend the Paris Peace Conference. The Hashemites' dependence on Britain was already apparent because only British intervention against strong French opposition secured a place for him at the conference table. With determination and dignity Fayšal attempted to voice in Paris the aspirations of the Arabs. However, it was of little use because all important decisions had already been taken without his knowledge as the British and French leaders, Lloyd George and Clemenceau, had reached an understanding on the revision of the Sykes-Picot agreement. The elected General Syrian Congress in Damascus called for recognition of the independence of Syria and for repudiation of mandatory system and Prince Fayšal was on 8 March 1920 chosen as king of Syria. Contrary to the Charter of the League of Nations, the Arabs were never seriously consulted about their future. Britain and France responded swiftly. The French army invaded Damascus and occupied the country. King Fayšal was forced to abdicate and leave the country. The Arabs found themselves against their will under new colonial rulers.

Key words: the end of the Ottoman Empire, division of Arab territories between Britain and France, decisions of the General Syrian Congress, French military occupation of Syria

JEL Classification: F51, Y80

¹ Štúdiá bola vypracovaná v ÚO SAV v rámci projektu VEGA č. 2/0028/18.

Úvod

Prenikanie Európanov a európskych koncepcií do Egypta a na Blízky východ, rozpad Osmanskej ríše, prvá svetová vojna, rast sionizmu – to všetko ako aj ďalšie faktory pomáhali formovať a oživovať politické uvedomenie Arabov. Tieto – väčšinou vonkajšie faktory – sa dostali do konfrontácie s latentnou hrdosťou Arabov na ich historické, islámske dedičstvo. Fakt, že na konci prvej svetovej vojny sa väčšia časť arabského sveta dostala pod nejakú formu európskej kolonizácie, len prehlbovalo protirečenia a zdôrazňovalo prvky odcudzenia a separácie.

Rozličným aspektom tejto témy bolo venovaných mnoho prác a ďalšie budú určite nasledovať. Práca sa do značnej miery opiera o hodnotenia uznávaných arabských historikov v konfrontácii s prácami európskych historikov, vrátane českých a slovenských arabistov, ktorých výber je uvedený v literatúre. Sú odborníci, ktorí píšu nezaujate, ale mnohí propagujú iba jednu stranu konfliktu. Existuje však nemálo takých, ktorí považovali Blízky východ za exotický, trochu nebezpečný región, poskytujúci možnosti na zbohatnutie. V tejto štúdií sa pokúsime poskytnúť plastický obraz jednej krátkej, ale významnej kapitoly arabského emancipačného zápasu po prvej svetovej vojne a Parížskej mierovej konferencii, kde „kosa arabských ašpirácií narazila na kameň imperiálnych záujmov Británie a Francúzska, potvrdených v tajnej *Sykesovej-Picotovej dohode*“.

Keď Osmanská ríša 30. októbra 1918 podpísala dohodu o prímerí v Mudrose, situácia na arabských územiach bola nasledujúca: Irak bol okupovaný britskými vojskami, ale Veľká Sýria bola rozdelená na tri oblasti: južná pobrežná časť tiahnuca sa od egyptských hraníc až po Ra's an-Nāqūra na palestínsko-libanonskom pomedzí, bola obsadená britskými vojskami; severnú pobrežnú oblasť tiahnuca sa od Ra's an-Nāqūra po Alexandrettu mala obsadiť francúzska armáda a sýrske vnútrozemie malo zostať pod arabskou správou. Keď vypukla prvá svetová vojna a generál lord Herbert Kitchener sa stal britským ministrom vojny presvedčil vládu, že bude nutné získať Palestínu ako územie pod britským vplyvom (kvôli ochrane Suezského prielivu) a nedovoliť nikomu, aby sa jej zmocnil. Možno aj to bola jedna z príčin, ktorá britskú vládu podnietila schváliť *Balfourovu deklaráciu*.² Bola to hlavne Británie, ktorá potom rozdelila región Blízkeho východu a uvrhla väčšinu jeho krajín do polokoloniálnej závislosti.³

Politické záujmy a ašpirácie, ktoré súviseli s arabskými krajinami, boli rozporuplné a prepletené. V hrudi Vojaci arabskej revolúcie horeli túžili po nezávislosti, a túto nádej posilňovali tak známe zásady prezidenta USA Woodrowa Wilsona ako aj prisľuby Británie obsiahnuté v korešpondencii Ḥusajn-McMahon. Proti tomu však stáli tradičné záujmy Francúzska a Británie na ovládnutie arabských provincií Osmanskej ríše a ich premenu na vlastné kolónie, obsiahnuté v *Sykesovej-Picotovej dohode*. Veľký arabský národovec a priekopník arabského nacionalizmu, Sāṭī' al-Ḥuṣrī ostro odsúdil túto dohodu, lebo spôsobila svojvoľné rozdelenie arabských krajín, ktoré nebolo v súlade s národnými ašpiráciami a nebrala do úvahy ani hospodárske ohľady. K tomu všetkému pristúpila ešte známa *Balfourova deklarácia*.

Po skončení vojny nastal konflikt britských a francúzskych záujmov v otázke rozdelenia arabských krajín. Aj keď *Sykesova-Picotova dohoda*⁴ stanovila zmedzinárodnenie

² GOMBÁR, Eduard. *Moderní dějiny islámských zemí*. Praha: Karolinum, 1999, s. 392-394; MAHLER, Gregory S. – MAHLER, Alden R. W. *The Arab-Israeli Conflict. An Introduction and Documentary Reader*. London and New York: Routledge, 2010, s. 51.

³ SORBY, Karol R. *Decline of British influence in the Near and Middle East (1945 – 1956)*. In: KOVÁČ, Dušan (ed.). *Slovak Contributions to 19th International Congress of Historical Sciences*. Bratislava: Veda, 2000, s. 50.

⁴ Tripartite (Sykes-Picot) Agreement for the Partition of the Ottoman Empire: Britain, France and Russia, 26 April – 23 October 1916. In: HUREWITZ, J. C. *Diplomacy in the Near and Middle East. A Documentary Record*: Vol. II, 1914 – 1956. Princeton, New Jersey, Toronto, New York, London: D. Van Nostrand Company, Inc., 1956, s. 23-25.

Palestíny, keď ju dobyla Británia nechcela ju opustiť, najmä keď pocítila jej strategický význam v súvislosti s jej blízkosťou k Suezskému prielivu. Záujem Británie o Palestínu možno sledovať už v predvojnovom období. V čase keď bol Herbert Kitchener „správcom“ Egypta vysvetľoval vtedajším zodpovedným činiteľom britskej vlády význam južnej Sýrie (od Ĥajfy až po Akabský záliv) ako hrádze brániacej ohrozeniu Suezského prielivu, ako cesty po súši krížom cez arabský východ). V roku 1913 v britská vláda na základe žiadosti Kitchenera poverila skupinu zo ženijných jednotiek pod velením majora Newcomba, aby urobila merania celého Sinajského polostrova. Výsledkom práce tejto skupiny bola správa podporujúca Kitchenerov názor, že južná Sýria od Ćakky a Ĥajfy na severe až po Akabský záliv je dôležitá pre Britské impérium tak politicky, ako aj vojensky.

Británia a Francúzsko sa však museli dohodnúť, aby mohli účinnejšie potláčať arabské národné hnutie. Keď Francúzsko pocítilo, že Británia chce získať niektoré územia výlučne pre seba, v protiklade s tým čo obsahovala *Sykesova-Picotova dohoda*, považovalo za potrebné urovnať svoje záležitosti s Britániou. Vrávi sa, že Georges Clemenceau, ktorý bol predsedom francúzskej vlády počas mierovej konferencie po prvej svetovej vojne sa opýtal Davida Lloyd-Georgea, premiéra Británie: „povedzte mi, čo od nás chcete?“ Lloyd-George odpovedal: „Chceme Palestínu a Mosul.“⁵ A tak sa dohodli, že Mosul zostane v britských rukách a náhradou za to Británia prenechá Francúzsku sýrske vnútrozemie a vyčlení mu podiel z mosulskej ropy. Tým Británia v zásade ignorovala sľuby dané Arabom a súhlasila s tým, aby Francúzsko obsadilo zvyšnú časť Sýrie, v ktorej boli rozmiestnené arabské sily. Arabskí národovci v Sýrii odmietli túto „hanebnú zradu“ a rozhodli sa, že sa Francúzom postavia na odpor. Preto sa francúzske vojenské velenie rozhodlo odložiť okupáciu sýrskeho vnútrozemia na vhodnejšiu dobu, t. j. keď budú jeho vojská dostatočne pripravené a podarí sa pripraviť „dôvody“, ktoré by pred svetovou verejnou mienkou ospravedlnili ozbrojený útok.

Sāṭi' al-Ḥuṣrī po skončení prvej svetovej vojny odcestoval z Istanbulu do Sýrie a zostal tam až do francúzskej okupácie Damasku 25. júla 1920, po tragickej bitke, ktorá sa predošlý deň odohrala v pohorí Antilibanon na prístupovej ceste z Libanonu do Sýrie. Tu sa vynára otázka, na ktorú treba hľadať odpoveď: „prečo Sāṭi' al-Ḥuṣrī definitívne opustil Turecko a usadil sa v arabských krajinách?“ Odpoveď na túto otázku sa spája s úlohou, ktorú zohralo arabské národné hnutie. Toto hnutie prešlo dvoma etapami: prvá etapa v rokoch 1908 – 1911 a to bola obdobím zhody s tureckým národným hnutím, ktoré bolo namierené proti despotizmu sultána Abdülhamida II. a zanechalo osobitnú stopu na arabských vilájetoch. Arabskí myslitelia rovnako ostro vystupovali proti sultánovi ako tureckí liberáli.

Obnovenie ústavy v roku 1908 prijali Arabi s obrovským nadšením. Čo sa týka druhej etapy arabského národného hnutia, začína sa rokom 1912, keď sa toto hnutie oddelilo od *Združenia za jednotu a pokrok*, následkom jej odklonu od *panosmanizmu* k *panturkizmu*. Bola to jasná výzva k tureckej rasovej nadradenosti a vymazaniu znakov arabského národa. Keď bola Osmanská ríša vo vojne s Talianskom v septembri 1911 porazená, a keď talianska flotila ostrelovala prístavy v Tripolsku a Kyrenajke, Arabi pocítili potrebu prejaviť svoju osobitnú identitu.⁶ Táto turecko-talianska vojna zapadala do obdobia keď na Osmanskú ríšu doliehali udalosti, ktoré naznačovali jej koniec. Rakúsko-Uhorsko anektovalo Bosnu a Hercegovinu, Bulharsko a Čierna Hora získali úplnú nezávislosť. Po dvoch prehratých balkánskych vojnách sa hranice Osmanskej ríše začali nebezpečne sťahovať smerom k Istanbulu.

Islamské, náboženské myslenie u Arabov sa začalo meniť na myslenie národné, sekulárne. Vznikli štúdie, ktoré boli prednesené na Arabskom kongrese v Paríži v roku 1913, ktoré sa zaoberali definíciou arabského národa. Sem patrí aj štúdia, ktorú predniesol ĆAbdalġanī al-ĆArīsī, aby definoval arabský národ. Okrem iného uviedol: „Majú Arabi právo komunity – národa? Komunity podľa názoru politológov si môžu odvodiť toto právo iba ak

⁵ ZEINE, Zeine N. *The Emergence of Arab Nationalism*. Bejrút: Khayats, 1966, s. 59.

⁶ GOMBÁR, Eduard. *Moderné dejiny islámskych zemí*, s. 301-302.

ich združuje (podľa názoru nemeckých vedcov) jednota jazyka a jednota rasy. Podľa názoru talianskych vedcov sú to spoločné dejiny, spoločné zvyky a spoločné politické aspirácie. Po tom všetkom Arabi majú právo, podľa názoru všetkých politológov bez výnimky, aby boli komunitou, ľuďom a národom.⁷

1 Prvá zrážka arabských nádejí s realitou

Emir Fajšal vstúpil do Damasku 3. októbra na čele 1500 jazdcov za obrovského nadšenia obyvateľstva. V ten istý deň prišiel do Damasku aj generál Allenby, aby rokoval s Fajšalom. Allenby dostal viacero pokynov, aby „zarazil arabský prílív a mal na pamäti *Sykesovu-Picotovu dohodu*“.⁸ Preto Allenby stroho oznámil Fajšalovi, že ochrannou mocnosťou nad Sýriou bude Francúzsko, že on ako zástupca svojho otca, kráľa Ĥusajna, bude riadiť administratívu Sýrie (bez Palestíny a Libanonu) za francúzskeho usmerňovania a finančného krytia, že do arabskej sféry bude patriť iba sýrske vnútrozemie a nebude mať dočinenia s Libanom a že okamžite dostane francúzskeho styčného dôstojníka. Fajšal ostro protestoval, že o úlohe Francúzska v celej veci nič nevedel a odmietol francúzskeho styčného dôstojníka ako aj francúzske usmerňovanie.⁹ Generál Allenby postupoval taktne a rozkazy realizoval postupne. Ako ukazuje jeho telegram zo 6. októbra, na prvom stretnutí neodhalil Fajšalovi celý britsko-francúzsky plán.

Ako odpoveď na slávnostné prejavy na privítanie 3. októbra Fajšal vyhlásil, že neuznáva žiadne rozdiely medzi Arabmi na základe náboženstva. Všetci tí, ktorí hovoria po arabsky (muslimovia, kresťania a židia) sú si rovní a majú tie isté práva i povinnosti. On ako Arab sa bude usilovať obnoviť arabské kultúrne dedičstvo.¹⁰ Fajšalov prejav bol aj na *Foreign Office* označený za štátnický. Jednako ani štátnicky postoj Fajšala a Ĥusajna, obdivovaný Britmi a znevažovaný Francúzmi, nedokázal odvrátiť valiace sa politické neúspechy. Allenby si bol vedomý miery ťažkostí a nezaobalene to naznačil britskej vláde. V telegrame zo 7. októbra 1918 napísal, že arabským vodcom nikdy neboli oficiálne oznámené podmienky britsko-francúzskej dohody. Potom poukázal na to, že sľub obsiahnutý v *Deklarácii siedmim*,¹¹ týkajúci sa uznania arabskej nezávislosti na územiach oslobodených od tureckej nadvlády aktivitou samotných Arabov, komplikuje hlavnému veliteľovi situáciu v Bejrúte.¹² Záverom sa Allenby sťažoval, že nebol konzultovaný vo veci sľubu vytvoriť vlády na okupovaných územiach na základe súhlasu obyvateľstva. Problém vznikol v Sidone, Bejrúte, Tripolise a Latákii, kde Arabi prevzali správu, vyhlásili lojalitu vláde v Damasku a vztýčili arabské vlajky ešte pred príchodom spojeneckých síl. Tento nesúlads s *Deklaráciou siedmim* bol priamym dôsledkom toho, že Arabi neuznávali zvláštne francúzske záujmy na pobreží severnej Sýrie. Francúzi sa dostali do konfliktu s arabskou administratívou už dva dni po príchode Fajšala do Damasku. Už 5. októbra francúzsky styčný dôstojník v rozpore s radou britského kolegu protestoval u Fajšala proti obsadeniu Bejrútu arabskými jednotkami.¹³ Fajšal odmietol odvolať arabskú správu z Bejrútu alebo stiahnuť arabskú vlajku.

Medzitým britská armáda spolu s arabskými silami pod velením Nūriho pašu as-Sa'ida

⁷ ANĪS, Muḥammad. *Ad-dawla al-ʿuṭmānīya wa aš-šarq al-ʿarabī, 1514 – 1914*. [Osmanský štát a arabský východ]. Káhira: Maktaba andžlū-mišrīja, 1985, s. 270.

⁸ ZEINE, Zeine N. *The Emergence of Arab Nationalism*, s. 29.

⁹ FROMKIN, David. *A Peace to End All Peace. The Fall of the Ottoman Empire and the Creation of the Modern Middle East*. London, Phoenix Press, 2000, s. 339.

¹⁰ DARWAZA, Muḥammad ʿIzzat. *Ḥawla al-ḥaraka al-ʿarabīya al-ḥadītha*. [O modernom arabskom hnutí]. Diel I. Šajdā (Sidon): al-Maktaba al-ʿašrīja, 1950, s. 72.

¹¹ The Declaration to the Seven, CA., 16 June 1918. In: HUREWITZ, J. C. *Diplomacy in the Near and Middle East*. Vol. II, s. 29-30.

¹² TIBAWI, A. L. *A Modern History of Syria Including Lebanon and Palestine*. London, Macmillan 1969, s. 272.

¹³ TIBAWI, A. L. *A Modern History of Syria*, s. 273.

od pádu Damasku hnala zvyšky štvrtej tureckej armády na sever a 25. októbra padli do britsko-arabských rúk mestá Ĥumṣ, Ĥamā a Aleppo. O päť dní neskôr prišli správy o prímerí s Turkami.¹⁴ Je iróniou osudu, že konečná kapitulácia tureckej armády sa odohrala na tej istej planine Mardž Dābiq, kde pred štyristo rokmi armáda sultána Salíma I. vybojovala víťaznú bitku s mamlúckym sultánom a uvrhla Arabov pod nadvládu Osmanskej ríše.

Prvá otázka, ktorú si Arabi kládli keď sa dozvedeli o podpise prímeria bola, že kedy Británia splní svoje sľuby a záväzky z obdobia vojny. Ved' sám generál sir Reginald Wingate, britský vysoký komisár v Egypte uistil *šarīfa* Ĥusajna, že „Vláda Jeho Veličenstva je rozhodnutá stáť pri arabskom ľude v boji za vytvorenie arabského sveta, v ktorom zákon nahradí nespravodlivosť“.¹⁵ Generál Allenby zasa uistil emira Fajšala, že spojenci budú podporovať také urovanie, ktoré vznikne zo želaní obyvateľstva a žiadal ho, aby sa plne spoľahol na ich dobrú vieru.¹⁶ Medzitým sa Arabi oboznámili aj s princípmi prezidenta USA W. Wilsona o práve národov na sebaurčenie, zhrnutými do známych štrnástich bodov. K týmto 14 bodom z januára 1918 prezident Wilson 11. februára 1918 pred Kongresom dodal: „Nesmú byť žiadne anexie, žiadne kontribúcie, žiadne ničenie za trest ... Sebaurčenie nie je iba fráza... Každé územné urovanie v súvislosti s touto vojnou musí byť učené v záujme a na prospech dotknutého obyvateľstva a nie iba ako časť úprav alebo kompromisov alebo nárokov medzi súperiacimi štátmi“.¹⁷

Samotné fakty však boli veľmi znepokojujúce. V čase kolapsu Osmanskej ríše Británia a do istej miery Francúzsko úplne ovládali arabský Blízky východ. Tento fakt bol možno významnejší ako všetky záväzky a sľuby dané za vojny. Po prvý raz od čias križiakov, Jeruzalem a celé pobrežie toho, čo bolo vtedy známe ako Sýria, bolo znovu obsadené cudzími, kresťanskými vojskami a kresťanské mocnosti mali v rukách aj osudy dvoch historických hlavných miest arabského kalifátu: *umajjovského* Damasku a *abbāsovského* Bagdadu.

Keď prenikli správy o prímerí Arabi oslavovali, že ich územia boli oslobodené od hrôz vojny. Avšak medzi 1. a 31. októbrom 1918 sa v politickej oblasti udialo veľa vecí, ktoré ich naplnili zlými predtuchami a podozrením voči skutočným zámerom Veľkej Británie a Francúzska a veľkými obavami o budúcnosť svojich území. Stáli tvárou v tvár Západu, ktorý vojensky a politicky okupoval ich krajiny a nemali záruku, že sa splnia ich národné ašpirácie. Tvorcovia politiky v Británii a Francúzsku pravdepodobne pod dojemom týchto obáv a podozrení Arabov sa rozhodli v novembri 1918 vydať známu „Anglo-francúzsku deklaráciu“.¹⁸ Lloyd-George sám napísal, že táto deklarácia bola vydaná na to, aby „rozptýlila arabské podozrenie“.¹⁹

Fajšal dúfal, že sa mu podarí združiť všetkých Arabov v Sýrii a Libanone okolo novej arabskej vlády v Damasku výzvami na zjednotenie prostredníctvom novej sekulárnej sily, sily arabského nacionalizmu a presvedčiť Libanončanov, ktorí by sa mohli cítiť znovu neistí ako náboženská menšina vo väčšinovej muslimskej únii, že sa nemusia obávať. Na druhej strane Francúzi sa so zvyšujúcim podozrením dívali na britské aktivity v Sýrii a na protifrancúzsku politiku samotného Fajšala. Už 6. novembra priplával do Bejrútu Georges-Picot ako „Vysoký

¹⁴ WAWELL, Archibald Viscount. *Allenby, Soldier and Statesman*. London: Oxford University Press, 1946, s. 245.

¹⁵ ANTONIUS, George. *The Arab Awakening. The Story of the Arab National Movement*. Bejrút: Khayats (bez dátumu vydania), s. 431-432.

¹⁶ Allenby's Conditions to Faysal's Provisional Arab Regime at Damascus, 17 October 1918. In: HUREWITZ, J. C. *Diplomacy in the Near and Middle East. A Documentary Record*: Vol. II, s. 30.

¹⁷ KEYNES, John Maynard. *The Economic Consequences of the Peace*. London: 1919, s. 57-58.

¹⁸ Anglo-French Declaration, 7 November 1918. In: HUREWITZ, *Diplomacy in the Near and Middle East*, Vol. II, s. 30.

¹⁹ LLOYD GEORGE, David. *The Truth About the Peace Treaties*. Vol. II. London: Odhams Press, 1938, s. 1035.

komisár Francúzskej republiky v Sýrii a Arménsku“.²⁰ Po oboznámení sa s politickou situáciou v Levante a tri dni po významnom vlasteneckom prejave Fajšala, ktorý predniesol v Aleppe 11. novembra 1918,²¹ F. Georges-Picot oznamoval z Bejrútu francúzskej vláde, že jediný spôsob ako zachrániť francúzsku pozíciu v Sýrii od kolapsu je poslať dvadsaťtisíc vojakov a požiadať Veľkú Britániu, aby zodpovednosť za organizáciu života nechala na Francúzov. V opačnom prípade sa prítomnosť britskej armády bude posudzovať ako podpora nepriateľov Francúzska.²²

Z Aleppa Fajšal pokračoval v okružnej ceste po sýrskych mestách do Tripolisu, kde bol tiež vrelo prijatý. Potom pokračoval do Bejrútu, kam prišiel 16. novembra. Očakávalo sa, že vzhľadom na pomery tu bude Fajšal prijatý so zmiešanými pocitmi. Muslimovia ho vítali s veľkými ováciami. Zastavili jeho koč, vypriahli kone a mladí muslimovia ho ťahali cez mesto a účastníci vyvolávali heslá, ktorými mu vyjadrovali oddanosť. Kresťania, osobitne *mārūnovci*, sa s podozrením dívali na Fajšalovu návštevu a považovali ju za súčasť jeho úsilia o spojenie Libanonu so Sýriou.²³ Francúzi boli návštevou namrzení a ignorovali ju. Pripisovali ju vyrátanému britskému kroku na povzbudenie probritských a *profajšalovských* elementov v Libanone. Je pravda, že Fajšal bol hosťom generála Edwarda Bulfina, veliteľa britského XXI. armádneho zboru, ktorý podával večeru na počesť „Jeho kráľovskej výsosti, emira Fajšala, hlavného veliteľa arabských síl.“²⁴

2 Pokus Fajšala o zvrátenie vývoja v Európe

Fajšal sa 21. novembra 1918 nalodil v Bejrúte na britský krížnik *Gloucester*, aby sa zúčastnil na mierových rokovaníach v Paríži. Francúzi urobili všetko, aby Fajšalovu misiu prekazili. Použili na to diplomatickú kľučku, že Fajšal o návšteve Francúzska neinformoval vysokého komisára v Sýrii, ktorý by bol zariadil emirovo prijatie v Paríži. Takto nebude možné považovať emira za povereného oficiálnou misiou vo Francúzsku, keďže vláda nebola o takej misii informovaná.²⁵ Keď Fajšal priplával 26. novembra do Marseilles, hostitelia s ním podľa inštrukcií z Paríža jednali ako s významnou osobnosťou, ale bez diplomatického postavenia. Cestovali s ním po krajine, 5. decembra 1918 ho prijal prezident republiky a vyznamenal ho krížom čestnej légie. V Paríži na ministerstve zahraničných vecí ešte 9. decembra usporiadali na emirovu počesť recepciu a až potom mohol odcestovať do Londýna.

Kým emira Fajšala vodili po Francúzsku, premiér Georges Clemenceau, maršal Ferdinand Foch, taliansky premiér Emanuele Orlando a jeho minister zahraničných vecí barón Sidney Sonnino sa 1. decembra 1918 zišli v Londýne. Išlo o konzultácie, na ktorých spojenci chceli pred príchodom Američanov zjednotiť svoj postup na nadchádzajúcej parížskej mierovej konferencii. Pri tejto príležitosti mali David Lloyd-George a Georges Clemenceau mimoriadne významnú schôdzku s ďalekosiahlymi dôsledkami pre Sýriu a pre budúcnosť samotného emira. Obaja premiéri sa stretli osamote a ani jeden si nerobil poznámky. Správu o tom, čo sa odohralo, dostala britská vláda písomne až o osem mesiacov od Arthura Balfoura, ktorý bol informovaný Davidom Lloyd-Georgeom. Ďalší dôkaz prinášajú spomienky samotného Lloyd-Georgea.²⁶ Podľa zachovaných správ D. Lloyd-George požiadal o zmeny v *Sykesovej-Picotovej dohode*, menovite presun mosulskej oblasti a Palestíny pod britskú správu, s čím Clemenceau vraj bez váhania súhlasil.²⁷ Francúzsky

²⁰ FROMKIN, David. *A Peace to End All Peace*, s. 340.

²¹ Text prejavu in: Al-ḤUṢRĪ, Sāṭiʿ. *Jawm Majsālūn. Šafḥa min tārīḥ al-ʿArab al-ḥadīṭ*. [Majsalúnsky deň. Stránka z nových arabských dejín]. Bejrút: Dār al-ittihād (bez dátumu vydania), s. 211-216.

²² BRÉMOND, Edouard. *Le Hedjaz dans la guerre mondiale*. Paris: 1931, s. 308.

²³ ZEINE, Zeine N. *The Emergence of Arab Nationalism*, s. 51.

²⁴ BRÉMOND, Edouard. *Le Hedjaz dans la guerre mondiale*, s. 308.

²⁵ BRÉMOND, Edouard. *Le Hedjaz dans la guerre mondiale*, s. 309.

²⁶ FROMKIN, David. *A Peace to End All Peace*, s. 375.

²⁷ LLOYD GEORGE, David. *The Truth About the Peace Treaties*. Vol. II, s. 1038.

súhlas so zmenami bol však podmienený splnením troch podmienok: 1. Francúzsko získa podiel na mosulskej rope; 2. Británia bude podporovať Francúzsko voči americkým výhradám; 3. ak prejde mandátny systém, Sýria aj Libanon budú pod francúzskym mandátom.²⁸

Víťazstvo v prvej svetovej vojne priviedlo Britské impérium do zenitu jeho existencie: s územiami, ktoré obsadilo na Blízkom východe a inde sa stalo najväčšou ríšou v dejinách. David Lloyd-George, hoci jeho krajina mala už dosť vojny a bola vyčerpaná vzdialenými drahými dobrodružstvami, sa snažil udržať čo najviac z toho, čo Británia vo vojne získala. Na posilnenie svojej pozície pri rokovaní na nadchádzajúcej mierovej konferencii si však najprv chcel zaistiť pevnú pôdu pod nohami doma, parlamentnými voľbami. Vo všeobecných voľbách, ktoré sa uskutočnili 14. decembra 1918 koalícia liberálov Davida Lloyd-Georgea a konzervatívov Bonara Lawa získala drvivé 85 % zastúpenie v Dolnej snemovni.²⁹

Pre vzrastajúce napätie medzi vládami Británie a Francúzska kvôli situácii v Sýrii chcel Georges Clemenceau od Davida Lloyd-Georgea potvrdenie francúzskych práv v Sýrii a Kilíkii tak ako boli uvedené v *Sykesovej-Picotovej dohode*. Toto potvrdenie získal za cenu Mosulu a Palestíny. O päť mesiacov neskôr v Paríži 21. mája 1919, na schôdzi veľkej štvorky v Quai d'Orsay, David Lloyd-George potvrdil fakt, že pri príležitosti londýnskej návštevy sľúbil Sýriu Francúzsku ak sa Georges Clemenceau vzdá Mosulu, pretože Mosul je v tom istom povodí ako Mezopotámia a má tvoriť súčasť tej istej krajiny a pripadnúť Británii.³⁰

Týmto „obchodom“ Briti získali oveľa viac ako Francúzi. Francúzsko znovu „dostalo“ to, čo už malo sľúbené Britániou, zatiaľ čo Briti získali to, čo nemali, t. j. Mosul a strategické územie Palestíny. Bolo to ako predaj toho istého tovaru dvakrát tomu istému kupujúcemu. Na druhej strane, čo sa týka Palestíny a Mosulu boli Francúzi postavení pred hotovú vec. *Balfourova deklarácia* vydaná 2. novembra 1917 sľubovala zriadenie národnej domoviny (national home) pre židov v Palestíne a vec komplikovali Taliani a Vatikán, ktorí sa domáhali svojho práva na ochranu vlastných záujmov vo svätej zemi. Mosul obsadili britské jednotky pod velením generála sira Williama Marshalla, hoci v čase podpisu prímeria bol ešte v rukách tureckej VI. armády a frontová línia sa tiahla asi 50 km južne od Mosulu.³¹ Čo sa týka ropy, Francúzsko uznalo výlučné práva Turkish Petroleum Company na ropu v mosulskom vilájete. Je pravda, že v čase keď Clemenceau a Lloyd-George rokovali pozícia Francúzska na Blízkom východe bola slabá a neistá, zatiaľ čo britská prevaha bola nesporná. Francúzsko nebolo vojensky prítomné v oblasti, ktoré mu síce bolo sľúbené, ale bolo dobyté a okupované Britániou. Z toho vyplývala starosť G. Clemenceaua, aby za žiadnych okolností nedošlo v otázke Sýrie k zmenám v realizácii *Sykesovej-Picotovej dohody*.

A tak keď emir Fajšal 10. decembra 1918 prišiel do Londýna, osud Sýrie sa zdal byť spečatený a jeho návšteve nebola pripisovaná žiadna politická váha. Bol síce prijatý kráľom a vyznamenaný reťazou veľkého rytierskeho kríža a kráľ vyjadril svoje uznanie za pomoc, ktorú Arabi poskytli britským silám na východnom fronte.³² Fajšal zostal v Londýne do 7. januára 1919 a potom odišiel do Paríža, aby sa zúčastnil mierovej konferencie. Emirovi odporúčali, aby prijal francúzsku nadvládu na Sýrii a dali mu najavo, že Británia sa nehodlá rozkmotriť so svojim spojencom kvôli sýrskej otázke.³³ Postoj USA bol zrejmý z Wilsonových prejavov a jeho 14 bodov; zdá sa, že uvažoval o projekte Konfederácie arabských štátov usmerňovanej a chránenej Spojenými štátmi.

²⁸ TEMPERLEY, H. W. V. (ed.). *A History of the Peace Conference of Paris*. Vol. VI. London: Hodder and Stoughton, 1924, s. 182; MACMILLAN, Margaret. *Peacemakers*. London: John Murray, 2003, s. 406.

²⁹ FROMKIN, David. *A Peace to End All Peace*, s. 383-384.

³⁰ ZEINE, Zeine N. *The Emergence of Arab Nationalism*, s. 59.

³¹ SHAW, Stanford J. and Ezel K. SHAW. *History of the Ottoman Empire and Modern Turkey*. Vol. II: *Reform, Revolution and Republic: The Rise of Modern Turkey, 1808 – 1975*. Cambridge University Press, 1997, s. 319.

³² ZEINE, Zeine N. *The Emergence of Arab Nationalism*, s. 61.

³³ TEMPERLEY, H. W. V. (ed.) *A History of the Peace Conference of Paris*. Vol. VI, s. 142-144; MACMILLAN, Margaret. *Peacemakers*, s. 401-405.

3 Neochota spojencov vzdat' sa koristi

Kráľ Ĥusajn, podľa britského vysokého komisára v Egypte, sira Reginalda Wingata, sa i po vydaní *Anglo-francúzskej deklarácie* mimoriadne obával o osud Sýrie. Navrhol, že sám pôjde do Londýna, aby rokoval s britskou vládou. Bola to však oneskorená iniciatíva, lebo prišla až v čase, keď v Británii videli Ĥusajna už v inom svetle. Po skončení vojny a porážke Turecka neboli už Ĥusajnové služby potrebné a britská vláda nemala taký záujem na rokovaní o Sýrii ako počas vojny. Británia totiž chcela za každú cenu získať Palestínu a bola ochotná kúpiť si francúzsky súhlas za uvoľnenie zvyšku Sýrie. Británia vojensky okupovala celé územie, preto bola rozhodnutá dospieť k nejakému urovnaniu v pokoji a bez náhlenia.³⁴

Mierová konferencia bola samozrejme výhodnou výhovorkou na odkladanie riešení a zbavovanie sa zodpovednosti. No medzitým ani Ĥusajn ani Fajšal ani domáce obyvateľstvo nesmeli urobiť žiaden unáhlený krok ako napríklad vyhlásenie nezávislosti. Vojenská správa kontrolovala tlač, telegraf, cestovanie a zvolávanie verejných zhromaždení a za týchto podmienok bola možnosť vyjadriť verejnú mienku obmedzená a príležitostne manipulovaná. Ĥusajn bez britskej podpory nemohol konať a tú podporu nemohol získať bez toho, aby neobetoval Britom a Francúzom arabské životné záujmy. Vo svetle Allenbyho naliehania, že uistenia ktoré Fajšalovi dal so súhlasom britskej vlády musia byť rešpektované, došlo sa k záveru, že bude žiaduce vyzvať Ĥusajna, aby poslal predstaviteľa na mierovú konferenciu. Podľa slov Wingata také pozvanie by mohlo zmierniť jeho sklamanie nad podrobnosťami konečného urovnania. A preto bola Ĥusajnovi zaslaná správa z *Foreign Office* – prerobená ako osobná nóta Lawrence – s návrhom, aby informoval spojenecké vlády o svojom úmysle vyslať svojho zástupcu na mierovú konferenciu. Vyslovil nádej, že to bude Fajšal.³⁵

Britská vláda mala záujem predstaviť tento krok ako Ĥusajnovu iniciatívu, aby sa tak vyhla dohadovaniu s Francúzskom. Kráľ Ĥusajn prijal pozvanie, aj keď podľa Wingata si nebol istý nakoľko je Fajšal pripravený presadzovať jeho politiku a mal značné podozrenie, že Lawrence ovplyvňuje jeho syna. Keď *Foreign Office* dostalo Ĥusajnovu prijatie, informovalo francúzsku stranu, že podľa hlásenia generála Allenbyho je Ĥusajn pripravený vyslať svojho predstaviteľa a že britská vláda využila príležitosť, aby mu navrhla vyslanie Fajšala, ktorý bol doteraz v úzkom kontakte s britskými a francúzskymi predstaviteľmi v Sýrii a Palestíne.³⁶

Hoci Británia a neskôr aj Francúzsko uznali emira Fajšala ako zástupcu Ĥidžázskeho kráľovstva, kráľ Ĥusajn odmietol, potom čo mu britský predstaviteľ predložil štyri rozličné verzie, vyslať Fajšala ináč ako „zástupcu arabskej vlády“. Podľa Ĥusajna táto vláda zahŕňala jeho vlastnú v al-Ĥidžāze, ďalej tú, ktorá bola v jeho mene vytvorená v Damasku a tiež každú možnú vládu, ktorá bude vytvorená v Iraku. Francúzi protestovali, že táto záležitosť nebola s nimi konzultovaná vopred.³⁷ Poukázali na to, že Fajšal by mohol byť emisárom uznaného kráľa al-Ĥidžāzu, ale nie nejakého neuznaného Arabského kráľovstva alebo vlády nech by boli kdekoľvek. Osobitne popierali Fajšalovo právo hovoriť v mene arabského obyvateľstva Sýrie, ale súhlasili s tým, že mu dajú príležitosť požiadať o ústavu pre štát, ovládaný Francúzskom a Britániou, v zónach, ktoré mali tieto dve mocnosti pod správou v Sýrii. Britská vláda odvetila menej precízne a skôr kompromisne, že považuje Fajšala za „zástupcu nášho vojnového spojencu kráľa Ĥusajna, vyslaného, aby bol prítomný v Paríži na rozhovoroch mierovej konferencie, aby vyjadril a obhajoval záujmy svojho otca“.³⁸

Fajšalova cesta Francúzskom bola poznačená zmesou francúzskej urazenosti

³⁴ TIBAWI, A. L. *A Modern History of Syria*, s. 283.

³⁵ TIBAWI, A. L. *A Modern History of Syria*, s. 284.

³⁶ CUMMING, Henry H. *Franco-British Rivalry in the Post-War Near East*. London: Oxford University Press, 1938, s. 72-73.

³⁷ ANĪS, Muḥammad – HARRĀZ, as-Sajjid Radžab. *Aš-Šarq al-‘arabī fī at-tārīḥ al-ḥadīṯ wa al-mu‘āšir*. [Arabský východ v nových a súčasných dejinách]. Káhira: Dār an-nahḍa al-‘arabīja 1967, s. 430.

³⁸ ANTONIUS, George. *The Arab Awakening. The Story of the Arab National Movement*, s. 281.

a zdvorilosti. Nechali svojho host'a dlho čakať, kým ho prijal prezident Raymond Poincaré, ale titulovali ho ako „Jeho kráľovská Výsosť“ a jeho otca ako „Jeho Veličenstvo“, čo spôsobilo rozpaky Britov, ktorí potom tiež nasledovali francúzsky príklad. A tak princ Fajšal pricestoval 10. decembra 1918 do Londýna, kde ho prijal v Buckinghamskom paláci kráľ Juraj V., ktorý ho dekoroval reťazou Kráľovského viktoriánskeho rádu. Dôležitejšie však boli Fajšalove rozhovory s ministrami: naliehavým problémom boli francúzske nároky v Sýrii. Pokiaľ išlo o politické otázky, veril rovnako ako jeho otec, že Arabi sa dokážu priateľsky dohodnúť s Britániou v Iraku a Palestíne.³⁹ V tom však bol nakoniec sklamaný.

Na druhý deň po príchode do Londýna Fajšal navštívil Balfoura, pričom plk. T. E. Lawrence vystupoval ako tlmočník. Záznam z rozhovoru zapísaný a upravený samotným Balfourom, bol poslaný kráľovi, vláde, britskému veľvyslancovi v Paríži a vysokému komisárovi v Káhire. Balfour nespomína či s ním Fajšal diskutoval o budúcej britskej politike voči Sýrii, Palestíne a Iraku. On iba uvádza, že Fajšal bol tvrdo protifrancúzsky a nezastrene probritský. Vo všeobecnosti Fajšal zdôraznil, že cudzia nadvláda bude pre Arabov neprijateľná a keby sa jej mali podriaďiť, dali by prednosť vláde Turkov. Balfour sa snažil mierniť obavy zo zámerov Francúzov v Sýrii.⁴⁰

Od príchodu do Európy bol Fajšal závislý od Lawrence nielen ako tlmočníka bez ohľadu na Ĥusajnovo podozrenie. Ĥusajn a Fajšal mohli očakávať úprimnú podporu zo strany Lawrence iba v odpore voči francúzskym nárokom a aj v tejto veci bol viac komplikáciou ako pomocou. V ostatných veciach boli názory Lawrence veľmi blízke britskej oficiálnej politike. Hoci sa prihovárал za arabský štát alebo štáty v Sýrii a Iraku, bol za britskú Palestínu a za ústupky voči sionizmu. Vo februári 1918 Gilbert Clayton napísal Markovi Sykesovi, že naliehal na Lawrence, aby presvedčil Fajšala o nutnosti dohody so židmi. Ak sa vtedy Lawrence snažil, neuspel, lebo keď britská vojenská správa zorganizovala návštevu Weizmanna u Fajšala v jeho tábore neďaleko Akaby, Fajšal dal jasne najavo, že je vojak a že politiku týkajúcu sa Palestíny robí jeho otec v Mekke.⁴¹ Napriek propagandistickým správam o opaku, Fajšal Weizmannovi nič nesľúbil.

O pol roka neskôr, keď Fajšal prišiel do Londýna, sa dostal pod silný tlak. Lloyd-George si práve od Clemenceaua vydobyl oblasť Mosulu a Palestínu, a tak sa objavil názor, že na potvrdenie britskej sionistickej politiky sa nebude treba obrátiť na palestínskych Arabov, ale bude stačiť jej potvrdenie Fajšalom. Sotva 24 hodín po príchode do Londýna sa k Fajšalovi dostal Chaim Weizmann, pričom Lawrence pôsobil ako tlmočník. Z tohto rozhovoru existuje iba Weizmannova verzia a jeho zápisnica nepôsobí vierohodne. Pravdepodobný sa zdá len jeden bod, že tak Weizmann, ako aj Fajšal, z odlišných príčin, nesúhlasili s ustanoveniami *Sykesovej-Picotovej dohody* a boli proti francúzskym nárokom v Sýrii a Palestíne.⁴² Navyše sa zdá, že Fajšala zaujal poukaz Weizmanna na amerických židov, ktorí by mohli využiť svoj vplyv na vládu USA a postaviť sa proti *Sykesovej-Picotovej dohode*.

Fajšal ešte stále počítal s tým, že s britskou pomocou sa mu podarí zmarit' francúzske nároky na Sýriu. Ak v zásade súhlasil s britským poručníctvom nad Palestínou, čo bola dohoda, o ktorú sa snažili britskí politici aj sionisti, tak očakával, že dohoda bude rozšírená na zvyšok Sýrie, ktorú sa usiloval zachrániť pred delením podľa *Sykesovej-Picotovej dohody*. Že toto bol v skutočnosti jeho prvoradý cieľ dokazuje fakt, že len čo zistil, že Británia sa zaujíma iba o správu nad Palestínou, protestoval, že sa to rovná rozdeleniu Sýrie a odmietol to uznať.

³⁹ KARSH, Efraim and Inari KARSH. *Empires of the Sand. The Struggle for Mastery in the Middle East, 1789 – 1923*. Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press, 2001, s. 264.

⁴⁰ TIBAWI, A. L. *A Modern History of Syria*, s. 285-286.

⁴¹ FROMKIN, David. *A Peace to End All Peace*, s. 324.

⁴² WEIZMANN, Chaim. *Trial and Error: The Autobiography of Chaim Weizmann*. New York: Harper, 1949, s. 290-294.

Zároveň sa zmenil jeho postoj voči sionistom, ktorí tvrdili, že súkromne s ich plánmi súhlasil. On však dal verejne najavo, koľko zo sionistického programu je ochotný tolerovať v Palestíne, ktorá tvorila súčasť Arabskej federácie.⁴³

Lawrencov vplyv na Fajšala v otázke Palestíny a sionizmu zostal aj naďalej nejasný. Nové dôkazy naznačujú, že Lawrence bol veľmi blízko k *prosionistickým* britským politikom. Je dôvod na pochybnosti, či vždy verne preložil arabské prejavy emira Fajšala. Niektoré zápisnice z rozhovorov, listy a telegramy pripisované Fajšalovi totiž poukazujú na to, že boli písané priamo v angličtine a neboli prekladané z arabčiny. Podľa frazeológie a štýlu, ba aj obsahu dýchajú duchom bližším Whitehallu a Oxfordu ako Damasku a Mekky. Indície potvrdzujú názor, že vo veci Palestíny bol Lawrence Balfourovým agentom. Bol to sám Balfour, kto tvrdo odrážal protesty *Foreign Office* a potvrdil Lawrencea ako poradcu britskej delegácie na mierovej konferencii. Mal tento fakt nejaký vzťah k nejasnému poukazu Lawrencea o jeho ochote „pripojiť sa k sprisahaniu?“⁴⁴

Je tu navyše nezvratný dôkaz, že Lawrence vo Fajšalovom mene a pravdepodobne bez jeho súhlasu prevzal niektoré výkonné moci, ktoré by mu Fajšal určite nebol zveril. A tak prvý týždeň januára 1919 *Foreign Office* prijal jeden dôležitý telegram od Zajda, Fajšalovho brata a zástupcu v Damasku, prostredníctvom britských vojenských úradov, keďže všetky také telegramy museli byť posielané týmto spôsobom. Vyjadroval znepokojenie nad nedostatkom správ o pokračovaní rokovaní v Londýne a žiadal urýchlenú odpoveď na upokojenie verejnej mienky. Odpoveď zaslaná tým istým kanálom mala budiť dojem, že je od Fajšala, ale bola napísaná po anglicky Lawrencovou rukou a odovzdaná na *Foreign Office* „ako depeša, ak bude schválená. T.E.L.“ Jej znenie je nasledovné: „Je pre mňa nemožné, aby som poslal správy o rokovaní, ktoré prebiehajú a povedať čo si myslím by mohlo poškodiť moju vec. Podľa môjho názoru veci pokračujú dobre. Zajtra odchádzam do Paríža a dúfam, že o desať dní pošlem isté správy.“ V tom istom čase bol prijatý ďalší telegram od *šarífa* Nāšira, vojenského veliteľa Aleppa, adresovaný Fajšalovi s podobnou otázkou. Odpoveď napísaná tiež Lawrencovou rukou znie nasledovne: „Som zaujatý rozhovormi o budúcnosti našej krajiny s našimi spojencami a teraz môžem len povedať, že veci postupujú dobre...“ Ešte jeden telegram bol poslaný kráľovi Ĥusajnovi krátko po Fajšalovom odchode, ktorý napísal tiež Lawrence. Nehovorí nič o Sýrii, ale vyslovuje mu podporu v jeho spore s Ibn Sa‘ūdom.⁴⁵

Tieto telegramy ukazujú Lawrencea v novom svetle. Ako Fajšalov tlmočník pri všetkých rozhovoroch v Londýne, vedel veľmi dobre, že Fajšal bol úplne neúspešný nielen pri plnení politiky jeho otca, ale aj pri zachovaní minimálnej nezávislosti pre Damask. Podľa jedného záznamu z Fajšalovho rozhovoru s Edwinom Montaguom, ministrom pre Indiu, pri ktorom Lawrence pôsobil ako tlmočník, emir Fajšal údajne nepovedal ani slovo o Iraku a dobrovoľne nechal Palestínu na britskú úvahu. Sťažoval sa však na slabosť britskej vlády a vyjadril sklamanie, že nemohol zmeniť jej názor, že *Sykesova-Picotova dohoda* je ešte platná. Ak je toto všetko pravda, tak prečo zavádzal Zajda a *šarífa* Nāšira o priebehu rokovaní a prečo odvádza pozornosť Ĥusajna od Sýrie a Palestíny a spomína Ibn Sa‘ūda?⁴⁶

4 Fajšal štátikom na Parížskej konferencii

Pri otvorení Parížskej mierovej konferencie v januári 1919 boli všetky veľmoci s výnimkou neprítomného Ruska pripravené a dychtivé po rozkúskovaní Osmanskej ríše. Avšak to, že jednotlivé veľmoci mali sféry vplyvu v rozličných častiach Turecka, viedlo k veľkej rozdielnosti názorov na to, aký bude konečný osud nárokovaných oblastí. Osobitne Británia a Francúzsko boli zachvátené nielen úporným zápasom o svoje podiely v ázijskej

⁴³ TIBAWI, A. L. *A Modern History of Syria Including Lebanon and Palestine*, s. 287.

⁴⁴ LAWRENCE, T. E. *Seven Pillars of Wisdom. A Triumph*. Penguin Books, 1964, s. 24.

⁴⁵ TIBAWI, A. L. *A Modern History of Syria*, s. 288.

⁴⁶ TIBAWI, A. L. *A Modern History of Syria*, s. 289.

časti Turecka, ale aj o kontrolu nad Istanbulom a úžinami.⁴⁷

V priebehu konferencie boli francúzske oficiálne kruhy vážne znepokojené sýrskou otázkou a britská vláda stála pred výberom či má porušiť svoje prísľuby Arabom alebo záväzky voči Francúzom. Arabský problém spôsobil, že premiéri Británie a Francúzska, ba aj prezident Wilson museli riešiť vážne rozpory. David Lloyd-George nepovažoval za nutné odovzdať Francúzom Sýriu, ktorú dobyli britské vojská a v rozpore so sľubmi Arabom. Na druhej strane Georges Clemenceau povedal, že je nemožné upokojiť francúzske koloniálne kruhy bez roztržky s Britániou. Wilson, keď sa prostredníctvom Dr. Howarda Blissa a ďalších dozvedel o tom, že Sýrčania rozhodne odmietajú francúzsky mandát, bol v rozpakoch ako má zosúladiť požiadavku uplatnenia práva na sebaurčenie s ustanoveniami tajnej dohody uzavretej medzi Britániou a Francúzskom.⁴⁸

Na program rokovaní sa dostalo memorandum, ktoré vypracoval Jan Christian Smuts z Južnej Afriky, kde presadzoval zásady, ktoré sa mali stať súčasťou mierovej zmluvy. Pravidlo samosprávy alebo súhlas ovládaných s formou vlády malo byť uplatnené spravodlivo a racionálne a tento princíp sa podľa neho mohol uplatniť v prípade Mezopotámie, Libanonu a Sýrie, ale nie Arménska a Palestíny. Wilson doplnil Smutsovo memorandum o zásadu, že žiadna veľmoc nebude mať právo anektovať spravované územia.⁴⁹ Táto úprava však vniesla ďalší nesúlad do francúzskych a britských záujmov na Blízkom východe. David Lloyd-George vo svojom vystúpení 20. januára 1919 keď hovoril o mandátom systéme o. i. povedal, že mandáty sa majú uplatniť na krajiny civilizované, ale doteraz neorganizované ako Arábia, kde môže trvať celé storočie, kým budú primerane organizované.⁵⁰ Bolo rozhodnuté, že oblasti ako Arménsko, Sýria, Palestína a Mezopotámia majú byť oddelené od Tureckej ríše, ale Lloyd-George nehodlal súhlasiť s mandátom pre Arménsko a Sýriu. Na zasadnutiach na začiatku februára pokračovali rozpory, lebo aj ďalšie mocnosti sa uchádzali o podiel na delení Osmanskej ríše.

V memorande, ktoré emir Fajšal predložil konferencii, požadoval nezávislosť všetkých Arabov v Ázii od línie Alexandretty na juh, čo zahŕňalo Sýriu, Irak, al-Džazīru, al-Ĥidžāz, Nadžd a Jemen. Keďže al-Ĥidžāz už bol samostatný a Aden bol pod britskou ochranou, tieto boli vyňaté z požiadavky. Fajšal vystúpil na konferencii 6. februára a svoje požiadavky založil na tvrdení, že Arabi sú civilizovaný ľud, majú spoločný jazyk, prirodzené hranice a v uvažovanej krajine takmer 100 % arabskú populáciu. Spoločensky a ekonomicky táto krajina tvorí jednotu. Arabi bojovali na strane spojencov a Briti im prisľúbili nezávislosť. Spomenul aj Wilsonove princípy a pri tej príležitosti uviedol, že Arabi v Sýrii, Libanone a inde sa hlásia k nezávislosti a vztýčili arabskú zástavu ešte pred príchodom spojeneckých vojsk. Fajšal žiadal nezávislosť pre Arabov a splnenie sľubov z 9. novembra 1918. Sýria požaduje nezávislosť a miesto v navrhovanej Arabskej konfederácii. Niektorí ľudia v Libanone, pripustil Fajšal, žiadali francúzsku ochranu, ale želajú si hospodársku úniu so Sýriou. Palestínska otázka by sa mala obojstranne posúdiť vzhľadom na *Balfourovu deklaráciu*. V súvislosti s vojenskými operáciami Fajšal uviedol, že al-Ĥidžāz poskytol asi 100 tisíc mužov, ktorí operovali po boku spojencov v Sýrii.⁵¹

Britsko-francúzsky spor na mierovej konferencii vyvrcholil 20. marca 1919. Minister zahraničných vecí Stephen Pichon navštívil D. Lloyd-Georgea v jeho parížskom byte, priniesol si tajné zmluvy, aby pred zasadnutím prerokovali arabskú otázku. Jean Pichon sa

⁴⁷ MILLER, David Hunter. *My Diary at the Conference of Paris*. Vol. II, New York, 1928, s. 428-437. Cit. in: CUMMING, *Franco-British Rivalry in the Post-War Near East*, s. 68.

⁴⁸ NICOLSON, Harold. *Peacemaking*. London: Constable, 1933, s. 142.

⁴⁹ MILLER, David Hunter. *The Drafting of the Covenant*. Vol. II, New York, G. P. Putnam, 1928, s. 220-227.

⁵⁰ MILLER, David H. *The Drafting of the Covenant*. Vol. II, s. 194-201.

⁵¹ Amir Faysal's Memorandum to the Supreme Council at the Paris Peace Conference, 1. január 1919. In: HUREWITZ, *Diplomacy in the Near and Middle East*, Vol. II, s. 38-39.

vrátil aj k spoločnej *Anglo-francúzskej deklarácii*, ktorú obe vlády vydali 7. novembra 1918 s tým, že pre nezáujem britskej vlády sa problémy neriešili, ale narastali. Vzápätí Georges Clemenceau odcestoval do Londýna, aby sa pokúsil riešiť situáciu a v záujme toho ustúpil Britom v otázke Mosulu a Palestíny. Spor narástol pre snahy Britov obmedziť francúzsku zónu na juhu a na východe. Stephen Pichon vyhlásil, že francúzska strana nehodlá ďalej ustupovať.⁵² D. Lloyd-George uistil Pichona, že Británia sa s Francúzskom nespóri kvôli Sýrii, ale pripomenul, že francúzska zóna nezahŕňa mestá Damask, Ĥums, Ĥamā a Aleppo. Allenby, ktorý bol prítomný, vyjadril názor, že vnútenie francúzskej správy Sýrii, ktorá je proti tomu, spôsobí vážne komplikácie a možno i vojnu, do ktorej môžu vstúpiť aj ostatní Arabi, dokonca Egypt, čo by mohlo mať nepredvídateľné následky.⁵³ Stephen Pichon odvetil, že mandátny systém zásadne zmenil situáciu a Francúzsko požiadalo o uznanie mandátu nad Sýriou. D. Lloyd-George namietal, že francúzska okupácia Sýrie poruší zmluvu s Ĥusajnom a Arabmi, na čo Pichon odvetil, že Francúzsko nikdy s Arabmi žiadnu zmluvu neuzavrelo a ani o nej nebolo informované. Podľa jeho názoru Francúzsko sa môže dohodnúť s Fajšalom, ak Británia poskytne dobré služby.⁵⁴

Napriek tvrdej francúzskej opozícii si emir Fajšal zabezpečil miesto na parížskej mierovej konferencii, bolo mu však jasne naznačené, že reprezentuje výlučne al-Ĥidžāz a nie Arabov ako celok. Z tejto slabej pozície sa pokúsil zachrániť z arabských ašpirácií všetko čo sa dalo. Prezident USA Wilson aj keď na nátlak domácich sionistických kruhov prehladol právo na sebaurčenie palestínskych Arabov, odmietol uznať britsko-francúzske tajné dohody a trval na tom, že do Turecka by mala byť vyslaná Medzinárodná komisia pre mandáty na Blízkom východe, aby sa presvedčila aké predstavy a túžby majú jednotlivé národy regiónu vo vzťahu k svojej budúcnosti.⁵⁵ Fajšal zaujímajúc stanovisko k rozličným deklaráciám prijímaným spojencami rešpektujúcimi sebaurčenia, navrhol vyslať do Sýrie a Palestíny vyšetrovaciu komisiu, ktorá by zisťovala želanie obyvateľstva. Prezident Wilson nadšene prijal návrh a jeho odporúčanie, aby sa komisia skladala z francúzskych, britských, talianskych a amerických predstaviteľov bola konferenciou odsúhlasená. V skutočnosti však Francúzi boli tvrdo proti, kým Briti boli vlažní a nakoniec sa všetci účastníci okrem Američanov stiahli. Napriek francúzskemu odporu voči Medzinárodnej komisii, po sťažnosti emira Fajšala plukovníkovi Houseovi bolo rozhodnuté o vyslaní americkej vyšetrovacej komisie do Sýrie. Tento návrh sa stal základom pre vyslanie komisie Kinga a Craneho v lete 1919. Výsledky vyšetrovania ukázali jasné *protifrancúzske* postoje domáceho obyvateľstva, ale spojenecká diplomacia ich ignorovala.⁵⁶

Americkí poverenci Henry King a Charles Crane sa rozhodli ísť sami a ich správa plne vysvetľuje nepriateľstvo Britov a Francúzov voči komisii.⁵⁷ Zistili, že obyvatelia Sýrie a Palestíny drvivou väčšinou odmietali návrh, aby boli daní pod mandát veľmocí, ktorý znamenal len slabo zamaskovanú formu koloniálnej správy. Uznávali potrebu pomoci zvonka s tým, že príde od USA alebo nanajvýš od Británie. V žiadnom prípade nechceli pomoc od Francúzska. H. King a Ch. Crane prišli do Levanty naladení veľmi *prosionisticky*, ale čoskoro došli k záveru, že programy sionistov budú musieť byť veľmi upravené, ak mali byť dodržané sľuby dané v *Balfourovej deklarácii* o ochrane práv nežidovských komunít v Palestíne. Po diskusiách s vodcami sionistov v Jeruzaleme už nemali pochybnosti, že sionisti majú v pláne „prakticky úplne zbaviť vlastníctva (pôdy) súčasných nežidovských obyvateľov Palestíny“.⁵⁸

⁵² CUMMING, Henry H. *Franco-British Rivalry in the Post-War Near East*, s. 79.

⁵³ BAKER, R. S. *Woodrow Wilson and World Settlement*. Vol. I, New York: Doubleday, 1922, s. 8-9.

⁵⁴ BAKER, R. S. *Woodrow Wilson and World Settlement*. Vol. I, s. 10-12.

⁵⁵ KARSH, Efraim and Inari KARSH. *Empires of the Sand*, s. 278.

⁵⁶ YALE, William. *The Near East. A Modern History*. Ann Arbor: University of Michigan Press, 1958, s. 335.

⁵⁷ HOWARD, Harry N. *The King-Crane Commision. An American Inquiry into the Middle East*. Bejrút: Khayats, 1963.

⁵⁸ MANSFIELD, Peter. *A History of the Middle East*. Penguin Books, 1991, s. 181.

USA po tom, čo vzbudili toľké očakávania, sa chystali stiahnuť na dvadsať rokov do izolácie. Správu Kinga a Craneho spojenci ignorovali, lebo jasne odporovala predstavám Británie a Francúzska. Avšak vážna trhlina medzi spojencami bola tiež možná, keď sa britskej vláde javili francúzske ambície v Sýrii ako prehnané – názor, ktorý zastávali poprední britskí arabisti ako T. E. Lawrence. Británia tiež cítila isté záväzky voči *Hāšimovcom*, pocit, ktorý s ňou Francúzi v žiadnom prípade nezdieľali. Keď Francúzsko chcelo Sýriu vojensky obsadiť, Veľká Británia odmietla dať súhlas.⁵⁹

5 Chiméra kráľovstva v Sýrii

Fajšal pricestoval do Bejrútu loďou 30. apríla 1919 a 1. mája vydal komuniké, v ktorom oznámil „synom Sýrie“, že došlo k zásadnej dohode, podľa ktorej Sýria získa nezávislosť a že Sýriu navštívi medzinárodná vyšetrovacia komisia.⁶⁰ V Damasku sa 5. mája konalo veľké zhromaždenie notábllov Sýrie, na ktorom vystúpil Fajšal s obsiahlym prejavom, v ktorom informoval o priebehu rokovania mierovej konferencie.⁶¹ Po návrate emira Fajšala v máji 1919 jeho prívrženci zorganizovali voľby po celej Sýrii (v pobrežných oblastiach im v tom Francúzi zabránili) a na základe volieb sa sformoval *Všeobecný sýrsky kongres*, ktorý v júni 1919, v súvislosti s návštevou medzinárodnej vyšetrovacej komisie (King-Crane) vyzval na uznanie nezávislosti Sýrie v jej prirodzených hraniciach (vrátane Libanonu a Palestíny) a na vypovedanie *Sykesovej-Picotovej dohody*, *Balfourovej deklarácie* a mandátneho systému.⁶² Medzitým spory medzi britskou a francúzskou vládou vo veci Sýrie pokračovali a v polovici augusta britská vláda už strácala nádej, že sa jej podarí nájsť prijateľné riešenie arabskej otázky. Na základe postoja Allenbyho sa Fajšal domnieval, že Británia Francúzom neustúpi a uplatňoval politiku smerujúcu k samostatnosti krajiny. Dôkazom toho je jeho vyhlásenie z 31. augusta 1919, kde zopakoval podmienky vstupu Arabov do vojny po boku spojencov a zdôraznil, že „my, Arabi, ktorí sme boli predtým s Turkami, nebojovali sme proti nim s úmyslom rozdeliť krajinu a poskytnúť podiel Francúzom a časť Britom ...“⁶³

No už 13. septembra 1919 nastal rozhodujúci zvrat pre budúcnosť Sýrie, keď bola uzavretá dohoda medzi premiérmi Británie a Francúzska, podľa ktorej mala byť do 1. novembra ukončená evakuácia britskej armády zo Sýrie. Dovtedy mali byť odovzdané posádky v mestách Damask, Ĥumš, Ĥamā a Aleppo do rúk emira Fajšala a posádky na západ od tejto čiary francúzskym jednotkám.⁶⁴ V septembri Fajšal odcestoval do Európy na pozvanie D. Lloyda-Georgea, ktorý dúfal, že sa podarí nájsť východisko zo slepej uličky. V Paríži ho G. Clemenceau odmietol prijať, a tak cestoval ďalej do Londýna. Stretnutie sa uskutočnilo 19. septembra 1919 a len čo sa Fajšal dozvedel o dohode z 13. septembra, vzniesol ostrý protest. Žiadal, aby bola záležitosť predložená mierovej konferencii, alebo posúdená zmiešanou britsko-francúzsko-arabskou komisiou pod predsedníctvom Američana. Na protesty odpovedal lord George Curzon dlhým listom z 21. septembra, kde zopakoval všetky aspekty problému a na záver odporúčal, aby Arabi prijali toto riešenie ako „dočasné opatrenie“ a pripojili sa priateľsky k spojencom.⁶⁵ Ak vo Fajšalovi po tomto liste ešte tlela nejaká nádej, tak tá bola uhasená 10. októbra 1919, keď Fajšal dostal list od ministerského

⁵⁹ LONGRIGG, Stephen Hemsley. *Syria and Lebanon Under French Mandate*. London: Oxford University Press, 1958, s. 92.

⁶⁰ Text komuniké uvádza: Sāṭiʿ al-ḤUṢRĪ, *Jawm Majsālūn*, s. 217.

⁶¹ AI-MUʿALLIM, Walīd. *Aṭ-ṭarīq ilā al-ḥurrīja. Sūrīja 1916 – 1946*. [Cesta k slobode. Sýria 1916 – 1946]. Damask: Maṭbaʿat ʿAkrama, 1988, s. 461-465.

⁶² TIBAWI, A. L. *A Modern History of Syria Including Lebanon and Palestine*, s. 297.

⁶³ ZEINE, Zeine N. *The Emergence of Arab Nationalism*, s. 108.

⁶⁴ ANTONIUS, George. *The Arab Awakening*, s. 300.

⁶⁵ KNIGHTLEY, Phillip and Colin SIMPSON. *The Secret Lives of Lawrence of Arabia*. London: Nelson, 1969, s. 128.

predsedu, ktorý potvrdil ukončenie okupácie Sýrie Britskými silami. Emir Fajšal sa ešte raz pokúsil dosiahnuť zmenu francúzskeho postoja. Do Paríža prišiel 20. októbra a zotrval tam dva a pol mesiaca. Stretol sa s viacerými vedúcimi osobnosťami, vynakladal maximálne úsilie na zlepšenie vzájomných vzťahov, ale nemal nádej na úspech.⁶⁶

Na čele libanonskej delegácie prišiel do Paríža 22. augusta 1919 *mārūnovský* patriarcha Elias al-Ḥuwajjik,⁶⁷ aby loboval za libanonskú nezávislosť pod francúzskou ochranou. V liste premiérovi Georgeovi Clemenceauovi z 25. augusta zhrnul požiadavky takto: 1. uznanie nezávislosti Libanonu s plnou suverenitou „vnútornou i vonkajšou“; 2. obnovenie jeho prirodzených, historických a ekonomických hraníc; 3. pomoc a podpora Francúzska na dosiahnutie týchto cieľov vo svetle tradičného priateľstva, ktoré Libanon vždy prejavoval voči Francúzsku.⁶⁸ Fajšal bol v čase sťahovania britských jednotiek nanešťastie ešte stále v Paríži. Keby bol v Sýrii, možno by bol dokázal rozptýliť obavy obyvateľstva a zomknúť obyvateľstvo pre podporu „racionálneho“ riešenia. Nervozitu v Sýrii zvyšovala aj turecká propaganda.

Britské sily opustili Damask 26. novembra a prvý decembrový týždeň bola ukončená evakuácia celej Sýrie. Rok 1919 bol pre Sýriu osudový: David Lloyd-George najprv podporoval Fajšala a jeho arabskú vládu v Sýrii, ale po troch dôležitých stretnutiach s francúzskym premiérom – 13. februára, 20. marca a 13. septembra – nakoniec ustúpil francúzskemu tlaku, a tak na konci roka Francúzsko už malo Sýriu pevne v rukách.⁶⁹

Začiatkom januára 1920 emir Fajšal a Georges Clemenceau uzavreli tajnú dohodu – tajnú preto, lebo Clemenceau usilujúci sa o úrad Francúzskeho prezidenta nechcel, aby jeho oponenti mohli tvrdiť, že bol mäkký voči Sýrii – povoľujúcu Fajšalovmu arabskému štátu nezávislosť, ale výlučne s francúzskymi poradcami.⁷⁰ Dohoda počítala s francúzskym mandátom najmiernejšieho druhu. Fajšal sa potom vrátil do vlasti, aby sa pokúsil presvedčiť arabské vedenie o vhodnosti prijatia týchto relatívne miernych podmienok.⁷¹ Aj tento plán stroskotal, lebo 17. januára 1920 Clemenceau, ktorému sa nepodarilo získať prezidentský úrad, sa vzdal politickej kariéry.⁷² Jeho nástupca v úrade premiéra, Alexandre Millerand, nemal záujem zachovať Britom tvár na Blízkom východe, a preto nevidel dôvod ani na to, aby poskytol Sýrii nezávislosť, ani aby dovolil Fajšalovi nastúpiť na sýrsky trón.⁷³

Lod' s Fajšalom priplávala do Bejrútu 14. januára 1920. Po temer štvormesačnej neprítomnosti zistil, že situácia v Sýrii je rozbúrená a nestabilná. Správy o jeho rokovaníach s G. Clemenceauom a o výmene britských jednotiek za francúzske a ktoré ho predbehli, napĺňali krajinu divokými zvestami. Hovorilo sa, že „predal“ krajinu nepriateľovi a priepasť medzi Fajšalom a Sýrčanmi sa katastrofálne rozšírila. Len malá skupina vplyvných Sýrčanov dospela k záveru, že bude rozumné nastoliť dobré vzťahy s Francúzskom. Národovci, intelektuáli a Fajšalovi dôstojníci došli k záveru, že ozbrojené povstanie proti Francúzom je neodvratné ako jediná cesta na vytlačenie Francúzov z krajiny. V decembri 1919 *Všeobecný sýrsky kongres* jednomyselne schválil dekrét o zavedení povinnej vojenskej služby. Vláda vážne rozmyšľala o nutnosti vyhlásiť plnú nezávislosť a postaviť tak Francúzov pred objektívnu realitu. Keď Fajšal videl vášňami zmietanú krajinu, najprv váhal, lebo si myslel, že by bolo lepšie dohodnúť sa s Francúzmi. Čoskoro sa však vzdal prúdu, ktorý ho obklopoval a

⁶⁶ LONGRIGG, Stephen Hemsley. *Syria and Lebanon Under French Mandate*, s. 94-95.

⁶⁷ Mārūnovci (maroniti) sú v podstate libanonskí katolíci podriadení Rímu.

⁶⁸ ZEINE, Zeine N. *The Emergence of Arab Nationalism*, s. 122.

⁶⁹ ZEINE, Zeine N. *The Emergence of Arab Nationalism*, s. 127.

⁷⁰ SORBY, Karol R. *Arabský východ, 1918 – 1945*. Bratislava: Slovak Academic Press, 2013, s. 111-112.

⁷¹ SA'ĪD, Amīn. *Aṭ-ṭawra al-ʿarabīja al-kubrā*. Vol. II. *An-niḍāl bajna al-ʿArab wa al-Firansījīn wa al-Inklīz*. [Veľká arabská revolúcia. II. Boj medzi Arabmi, Francúzmi a Angličanmi]. Káhira: Maktabat Madbūlī, (bez roku vydania), s. 122.

⁷² HOURANI, Albert H. *Syria and Lebanon. A Political Essay*. London: Oxford University Press, 1954, s. 53.

⁷³ FROMKIN, David. *A Peace to End All Peace*, s. 410.

ktorý nakoniec spôsobil, že sa nezávislosť Sýrie rozplynula.⁷⁴

V Damasku sa 6. marca 1920 zišiel *Všeobecný sýrsky kongres* (Al-mu'tamar as-sūrī al-‘āmm), ktorého vytvorenie inicioval Fajšal pred príchodom komisie Kinga a Craneho v lete 1919. Členovia Kongresu sa rozhodli prijať osudové rozhodnutia. V otváracom prejave Fajšal pripomenul, že na mierovej konferencii sa hovorilo o práve na sebaurčenie národov a Arabi vo vojne bojovali za slobodu a samostatnosť. Vyzval ich, aby rozhodli o zriadení svojej novej krajiny a prijali ústavu.⁷⁵ Kongres reprezentujúci „sýrsky arabský národ“ prijal 8. marca 1920 historickú rezolúciu, v ktorej vyhlásil nezávislosť Sýrie v jej prirodzených hraniciach, t. j. vrátane Palestíny a odmietol nároky sionistov na národný domov pre židov. Ďalej sa hovorilo, že Jeho Výsosť emir Fajšal, syn Jeho Veličenstva kráľa Ĥusajna bol vybraný za konštitučného vládcu Spojeného kráľovstva Sýrie, t. j. Sýrie, Libanonu a Palestíny,⁷⁶ s titulom kráľ Fajšal I. Zároveň boli ukončené okupačné vojenské správy v troch zónach, ktoré boli nahradené konštitučnou monarchiou.⁷⁷ Mal byť rešpektovaný zvláštny status Libanonu v jeho predvojnových hraniciach, zbavený vonkajšieho zasahovania. Požadovala sa aj úplná nezávislosť Iraku s tým, že bude existovať politická a hospodárska jednota medzi Sýriou a Irakom. Rezolúcia sa končila uistením spojencov o priateľstve a rešpektovaní ich záujmov a bola vyslovená nádej, že tak vlády spojencov ako aj ostatných krajín uznajú nezávislosť Sýrie.⁷⁸ Krátko na to bolo prečítané iné vyhlásenie prijaté v Damasku prítomnými irackými notáblami, vyhlasujúce „úplnú nezávislosť Iraku“, na čele ktorého mal stáť emir ‘Abdallāh starší brat kráľa Fajšala.⁷⁹

Týmto spôsobom *Všeobecný sýrsky kongres* nezabudol zdôrazniť myšlienku arabskej jednoty ani vtedy keď bol v ťažkej krízovej situácii. Bolo prirodzené, že rozhodnutie o nezávislosti vyvolá značný nesúhlas vlád Británie a Francúzska. Lord Curzon, britský minister zahraničných vecí, zakrátko vyhlásil, že Británia neuznáva právo žiadneho orgánu v Damasku hovoriť o Iraku a Palestíne neuznáva Fajšala za kráľa a bude ho naďalej považovať za *hāšimovského* emira. Čo sa týka Francúzska, aj ono podniklo potrebné kroky na odstránenie tohto mladého arabského štátu ešte v kolíske, skôr ako by mohol zmocniť.

Treba zdôrazniť, že vyhlásenie Spojeného kráľovstva Sýrie bolo v rozpore s pôvodným cieľom *šarīfa* Ĥusajna, ktorým bola nezávislosť všetkých Arabov a arabských krajín pod jeho vládou. Ĥusajn chcel tento krok odložiť do podpísania mierovej zmluvy s Tureckom, ktoré by sa v nej vzdalo práv na arabské územia. Podľa ‘Abdallāha bola arabská politika vyhlásenia nezávislej Sýrie a nezávislého Iraku jednou z najväčších chýb Arabov po I. svetovej vojne. Rozbila arabskú jednotu a viedla k ustanoveniu mandátov v týchto dvoch krajinách. Bol toho názoru, že sa o to pričínili tí arabskí vodcovia, ktorí slúžili v tureckej administratíve a stále rozmýšľali v termínoch „decentralizácie“, ktorá bola vtedy cieľom Arabov.⁸⁰

Prvú vládu nového kráľovstva zostavil už 9. marca 1920 paša ‘Alī Riḍā ar-Rikābī, ktorý vládam spojencov notifikoval zmeny, ale Briti a Francúzi odmietli tieto zmeny uznať.⁸¹ Najzávažnejším dôsledkom udalostí 6. – 8. marca v Sýrii bola nenapraviteľná strata pozície, ktorú si Fajšal vybudoval na medzinárodnej scéne. Britov rozladil do tej miery, že prišiel o sympatie voči svojej veci a potvrdil obavy a podozrenia Francúzov a Libanončanov o jeho pravých zámeroch. Libanončania vzali veci do vlastných rúk s vedomím podporou

⁷⁴ ZEINE, Zeine N. *The Emergence of Arab Nationalism*, s. 132.

⁷⁵ AL-ĤUŠRĪ, Sātī‘. *Jawm Majsālūn*, s. 97.

⁷⁶ GOMBĀR, Eduard. *Kmeny a klany v arabské politice*. Praha: Karolinum, 2004, s. 138.

⁷⁷ SA‘ĪD, Amīn. *At-tawra al-‘arabīja al-kubrā*. Vol. II, s. 134-137.

⁷⁸ SA‘ĪD, Amīn. *At-tawra al-‘arabīja al-kubrā*. Vol. II, s. 137.

⁷⁹ SORBY, Karol R. *Arabský východ, 1945 – 1958*. Bratislava: Slovak Academic Press, 200, s. 21.

⁸⁰ LONGRIGG, Stephen Hemsley. *Syria and Lebanon Under French Mandate*, s. 99.

⁸¹ PŘEBINDA, Petr. *Od Velké Sýrie k malé: složitosti vytváření Syrie v první polovině 20. století*. Praha: Academia, 2018, s. 102.

francúzskych úradov. Na zhromaždení libanonských notábllov a predstaviteľov rozličných kresťanských komunít v Ba'abde 22. marca, bola vyhlásená nezávislosť Libanonu. Význam tejto udalosti nemohli v Damasku ani ignorovať ani podceňovať.⁸²

Briti a Francúzi reagovali na udalosti v Damasku vyhlásením, že neuznávajú ich platnosť a prijali opatrenia na urýchlené zvolanie Najvyššej rady Spoločnosti národov. Fajšala pozvali, aby sa vrátil do Európy. Svojím postojom však porušili vlastné sľuby, a tak nemohli očakávať, že Fajšal dostane od *Všeobecného sýrskeho kongresu* mandát na rokovanie. Najvyššia rada sa zišla 25. apríla v San Reme. Celé arabské územie od Stredozemného mora po perzské hranice malo byť dané pod mandátnu správu. Sýria bola rozdelená na tri oddelené časti: Palestínu, Libanon a zvyšok Sýrie. Irak mal zostať nerozdelený. Sýria a Libanon boli dané pod francúzsku mandátnu správu. Británia dostala dva mandáty, jeden na Irak a druhý na Palestínu s dodatkom, že bude mať za úlohu uplatňovať *Balfourovu deklaráciu*. Nikto nedbal na ostré protirečenie medzi týmito rozhodnutiami a deklarovaným želaním ľudu, ktorého sa to týkalo.⁸³ Sāṭi' al-Ḥuṣṣrī považoval rezolúciu, ktorú prijala mierová konferencia 25. apríla 1920 za najväznejšie rozhodnutie prijaté v rozpore s vôľou Arabov. Arabi boli šokovaní, ale jasne videli, že Najvyššia rada, ktorej úlohou bolo chrániť mier a plniť požiadavky národov, sa touto rezolúciou zmenila na nástroj plniaci želania kolonizátorov.

Rozhodnutie zo San Rema vyvolalo v arabskom svete pocit rozhorčenia a opovrhnutia voči západným mocnostiam. Nešlo len o prekazenie dvoch vytúžených cieľov, nezávislosti a jednoty, ktoré vyvolali náhlu zmenu pocitov, ale oveľa vážnejšie narušenie dôvery. Tento stav predznamenal nálady ľudu od sklamaní k zúfalstvu a to bol základ udalostí, ktoré nasledovali. V očiach Arabov neboli rozhodnutia zo San Rema nič iné ako zrada a to, že Británia porušila dohodu spečatenú krvou, urobilo túto zradu ešte odpornejšou. Sýrska vláda Fajšalovho spojenca pašu 'Alīho Riḏā ar-Rikābīho padla a 3. mája 1920 nastúpila nová vláda, ktorej premiérom sa stal radikálnejší predseda *Všeobecného sýrskeho kongresu* Ḥāšim al-Atāsi.⁸⁴

Záver

Hneď po skončení konferencie v San Reme sa vzťahy medzi Francúzmi a Arabmi v Sýrii zhoršili. Schválený mandát dával Francúzsku to, po čom jeho politici a úradníci dávno túžili: voľnú ruku na to, aby vnútili svoju vôľu Fajšalovi.⁸⁵ Francúzi sa pripravovali na útok smerom na východ s cieľom prinútiť Sýriu prijať ustanovenia mandátu. Francúzsky parlament schválil finančné krytie na vyslanie vojenskej expedície na Blízky východ. Ministerstvo obrany začalo prisúvať posily pre útočnú operáciu a velenie uzavrelo prímerie s Turkami, čím umožnilo stiahnutie množstva vojakov z tureckého frontu a ich sústredenie na sýrskych hraniciach. Generál Henri Gouraud bol vymenovaný za veliteľa expedície, ktorá mala skoro stotisíc mužov, ako sám vyhlásil po majsalskej bitke pred francúzskym parlamentom. Briti znovu pozývali kráľa Fajšala do Európy, ale sýrska vláda a Kongres došli k záveru, že kráľ nemôže opustiť krajinu, pokiaľ nebude uznaný nový stav a namiesto toho sa rozhodli vyslať do Európy delegáciu.⁸⁶ *Všeobecný sýrsky kongres* vydal 13. júla 1920 vyhlásenie, v ktorom protestoval proti postupu Henriho Gourauda, prihlásil sa k zachovaniu mieru, nezávislosti a cti, vyjadril rozhodnutie brániť národné práva a česť.⁸⁷

Generál Henri Gouraud, hlavný veliteľ francúzskych síl bol začiatkom leta pripravený

⁸² ZEINE, Zeine N. *The Emergence of Arab Nationalism*, s. 149.

⁸³ ANTONIUS, George. *The Arab Awakening*, s. 305.

⁸⁴ PŘEBINDA, Petr. *Od Velké Sýrie k malé: složitosti vytváření Syrie v první polovině 20. století*, s. 103.

⁸⁵ ANTONIUS, George. *The Arab Awakening*, s. 306.

⁸⁶ AL-ḤUṢṢRĪ, Sāṭi'. *Jawm Majsalūn*, s. 103.

⁸⁷ AL-ḤUṢṢRĪ, Sāṭi'. *Jawm Majsalūn*, s. 119.

a svojou vládou tlačení na rozhodujúci úder, a tak nepovolil delegácii vycestovať. Keď ukončil prípravu vojenského ťaženia, poslal 14. júla 1920 Fajšalovi list vo forme ultimáta. Ultimátum sa začínalo dlhým úvodom, v ktorom bola sýrska vláda obvinená z organizovania bánd, ktoré útočia na francúzske jednotky v západnej časti Sýrie, a z podnecovania arabského ľudu k nenávisti voči Francúzom. Ultimátum sa končilo predložením piatich požiadaviek sýrskej vláde, ktoré mohli byť prijaté ako celok alebo ako celok odmietnuté, nepripúšťalo sa ich členenie, a to v priebehu štyroch dní, t. j. pred polnocou 18. júla 1920. Išlo o tieto požiadavky: 1. bezpodmienečné prijatie francúzskeho mandátu; 2. prijatie francúzsko-sýrskej papierovej meny založenej na franku;⁸⁸ 3. zrušenie povinnej vojenskej služby, ktorú nariadila sýrska vláda a prepustiť odvedencov; 4. odovzdanie železnice Rajjāq-Aleppo k dispozícii francúzskej armáde; 5. potrestanie osôb, ktoré sa zúčastnili nepriateľských akcií proti Francúzom.⁸⁹ V ultimáte sa ďalej uvádzalo, že slobodné disponovanie železničnou traťou Rajjāq-Aleppo si vyžaduje obsadenie staníc v mestách Rajjāq, Ba^clbak, Ḥumṣ, Ḥamā a celé mesto Aleppo. V prípade prijatia ultimáta sýrskou vládou budú vydané rozkazy sýrskym úradom, aby nebránili postupu francúzskej armády a v prípade odmietnutia bude francúzska vláda konať podľa svojho uváženia. Text pripomínal rakúsko-uhorské ultimátum Srbom v roku 1914.

Vo svetle textu a toho, čo sa následne udialo je jasné, že Francúzi sa rozhodli vojensky obsadiť celú Sýriu a ultimátum bolo len taktickým manévrom. Generál Jāsīn al-Hāšimī, náčelník štábu arabskej armády však priznal, že armáda nemá dostatok výzbroje a že munícia bude stačiť maximálne na dve hodiny boja. Na prekvapenie a hnev svojich prívržencov Fajšal sa rozhodol prijať všetky podmienky ultimáta bez diskusie. *Všeobecný sýrsky kongres* vydal 19. júla 1920 vyhlásenie, že ak vláda nebude brániť vlasť, všetky jej činy budú považované za neplatné. Keď sa Kongres zišiel na druhý deň, vláda rozkázala jeho „prerušenie jeho zasadaní“ na dva mesiace. Už sa nikdy viac nezišiel.⁹⁰ Tým dal Fajšal jasne najavo, že sa chce s Francúzmi dohodnúť i proti vôli svojho ľudu.

Napriek formálnemu prijatiu ultimáta sa francúzske jednotky dali na pochod smerom na Damask. Obyvatelia hlavného mesta sa búrili a vlastenci, na čelo ktorých sa postavil mladý minister obrany Jūsuf al-^cAzma sa rozhodli bojovať. V horách medzi Libanonom a Sýriou, v údolí pri mieste zvanom Chān Majsalūn sa Jūsuf al-^cAzma na čele asi 600 vojakov a 4 tisíc dobrovoľníkov pokúsil 24. júla 1920 zastaviť postup Francúzov. Napriek odvahe a hrdinstvu, slabo vycvičení a vyzbrojení sýrski obrancovia nemali najmenšiu nádej na úspech proti skvele vyzbrojeným a vystrojeným elitným jednotkám Francúzov, podporovaným letectvom, delostrelectvom a tankami pod velením generála Goybeta. Minister vojny Jūsuf al-^cAzma padol a s ním takmer všetci obrancovia a víťazné francúzske jednotky nasledujúci deň vstúpili do Damasku.⁹¹

Na druhý deň Goybet zvolal novú vládu a obvinil Fajšala, že stiahol krajinu na kraj priepasti. Nariadil výber reparácií vo výške 200 tisíc zlatých dinárov. Keď Fajšal proti tomu protestoval u Gourauda, obratom dostal list, ktorým bol požiadany, aby „podľa rozhodnutia vlády Francúzskej republiky“ aj s rodinou neodkladne opustil krajinu. Fajšal odcestoval 28. júla vlakom do exilu, čo s rozpakmi prijala britská vláda. Britský minister kolónií Winston Churchill na imperiálnej konferencii roku 1921 priznal, že francúzske operácie proti Sýrii boli „mimoriadne bolestivé“, ale my sme s Francúzmi zviazaní pevnými putami, ktoré musia

⁸⁸ Francúzi založili finančnú inštitúciu pre Sýriu a Libanon a nazvali ju Sýrsko-libanonskou bankou. Vydali nariadenie, že mena, ktorú vydá táto banka, bude povinne oficiálnou menou Sýrie. Dovtedy sa obchody vykonávali zlatými peniazmi a sýrska vláda vydala nariadenie, že neuznáva túto banku a peniaze, ktoré vydala.

⁸⁹ TIBAWI, A. L. *A Modern History of Syria Including Lebanon and Palestine*, s. 329.

⁹⁰ ZEINE, Zeine N. *The Emergence of Arab Nationalism*, s. 176-177.

⁹¹ GOMBÁR, Eduard. „Sýrie za vlády emíra Fajšala v letech 1918 – 1920“. In: *Historický obzor*, č. 3-4/2007, s. 72.

prevládnuť, a preto nemôžeme urobiť nič, aby sme Arabom v tejto veci pomohli“.⁹²

Po prevzatí mandátov nad Sýriou a Libanonom, jedným z prvých krokov Francúzov bolo rozšíriť Libanon na úkor Sýrie. Úmyslom Francúzska bolo urobiť Libanon hlavným stanom svojej levantskej politiky. Libanonskí kresťania sa tradične na Francúzov dívali ako na svojich ochrancov, kým Sýria sa stala ohniskom šírenia arabského nacionalizmu.⁹³ V dekréte z 31. augusta 1920 generál Henri Gouraud vyhlásil vytvorenie Veľkého Libanonu (le Grand Liban), skladajúceho sa z bývalého autonómneho sandžaku Horský Libanon (Džabal Lubnān) a k tomu pripojili údolie Biqāʿ na východe, oblasť okolo pobrežného mesta Ṭarābulus (Tripolis) na severe a mestá Šajdāʿ (Sidon) a Šūr (Tyros) na juhu.

Vo vedení antikoloniálneho hnutia v Sýrii v povojnových rokoch hrali príslušníci vlasteneckej buržoázie najvýraznejšiu úlohu zo všetkých arabských krajín. O osude Sýrie rozhodli nakoniec tie isté faktory ako v egyptskom povstaní 1919 a irackom povstaní 1920 – vojensko-technická prevaha koloniálnej mocnosti a dezercia statkárov, kmeňových náčelníkov a bohatých kupcov z antiimperialistického frontu. Rozhodnutie zo San Rema a likvidácia samostatnosti Sýrie ukončili prvú etapu povojnového zápasu o Blízky východ. Diplomatický a politický konflikt rozdelenia arabskej časti „osmanského dedičstva“ sa uzavrel.

Použitá literatúra:

1. ANĀS, Muḥammad – ḤARRĀZ, as-Sajjid Radžab. *Aš-Šarq al-ʿarabī fī at-tārīḫ al-ḥadīth wa al-muʿāšir*. [Arabský východ v nových a súčasných dejinách]. Káhira: Dār an-naḥḍa al-ʿarabīja 1967.
2. ANĀS, Muḥammad. *Ad-dawla al-ʿuṭmānīja wa aš-šarq al-ʿarabī, 1514 – 1914*. [Osmanský štát a arabský východ]. Káhira: Maktaba andžlū-mišrīja, 1985.
3. ANTONIUS, George. *The Arab Awakening. The Story of the Arab National Movement*. Bejrút: Khayats (bez dátumu vydania).
4. BAKER, R. S. *Woodrow Wilson and World Settlement*. Vol. I, New York: Doubleday, 1922.
5. BRÉMOND, Edouard. *Le Hedjaz dans la guerre mondiale*. Paris: 1931, s. 308.
6. CUMMING, Henry H. *Franco-British Rivalry in the Post-War Near East*. London: Oxford University Press, 1938.
7. DARWAZA, Muḥammad ʿIzzat. *Hawla al-ḥaraka al-ʿarabīja al-ḥadītha*. [O modernom arabskom hnutí]. Diel I. Šajdā (Sidon): al-Maktaba al-ʿašrīja, 1950.
8. GOMBÁR, Eduard. *Moderní dějiny islámských zemí*. Praha: Karolinum, 1999.
9. GOMBÁR, Eduard. *Kmeny a klany v arabské politice*. Praha: Karolinum, 2004.
10. GOMBÁR, Eduard. „Sýrie za vlády emíra Fajsala v letech 1918 – 1920“. In: *Historický obzor*, č. 3-4/2007, s. 66-72.
11. HUREWITZ, J. C. *Diplomacy in the Near and Middle East. A Documentary Record*: Vol. II, 1914 – 1956. Princeton, New Jersey, Toronto, New York, London: D. Van Nostrand Company, Inc., 1956.
12. FROMKIN, David. *A Peace to End All Peace. The Fall of the Ottoman Empire and the Creation of the Modern Middle East*. London, Phoenix Press, 2000.
13. HOURANI, Albert H. *Syria and Lebanon. A Political Essay*. London: Oxford University Press, 1954.
14. HOWARD, Harry N. *The King-Crane Commision. An American Inquiry into the Middle East*. Bejrút: Khayats, 1963.

⁹² LLOYD GEORGE, David. *The Truth About the Peace Treaties*. Vol. II, s. 1113-1114.

⁹³ SORBY, Karol R. „Sýria a Libanon na ceste k nezávislosti (1941 – 1946)“. In: *Historický časopis*, č. 3/2003, s. 471.

15. AL-ḤUṢRĪ, Sāṭi^c. *Jawm Majsālūn. Ṣafḥa min tāriḥ al-^cArab al-ḥadīt*. [Majsalúnsky deň. Stránka z nových arabských dejín]. Bejrút: Dār al-ittiḥād (bez dátumu vydania).
16. KARSH, Efraim and Inari KARSH. *Empires of the Sand. The Struggle for Mastery in the Middle East, 1789 – 1923*. Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press, 2001, s. 264.
17. KEYNES, John Maynard. *The Economic Consequences of the Peace*. London: 1919.
18. KNIGHTLEY, Phillip and Colin SIMPSON. *The Secret Lives of Lawrence of Arabia*. London: Nelson, 1969.
19. LLOYD GEORGE, David. *The Truth About the Peace Treaties*. Vol. II. London: Odhams Press, 1938.
20. LONGRIGG, Stephen Hemsley. *Syria and Lebanon Under French Mandate*. London: Oxford University Press, 1958.
21. MACMILLAN, Margaret. *Peacemakers*. London: John Murray, 2003.
22. MAHLER, Gregory S. – MAHLER, Alden R. W. *The Arab-Israeli Conflict. An Introduction and Documentary Reader*. London and New York: Routledge, 2010.
23. MANSFIELD, Peter. *A History of the Middle East*. Penguin Books, 1991.
24. MILLER, David Hunter. *My Diary at the Conference of Paris*. Vol. II, New York: 1928,
25. MILLER, David Hunter *The Drafting of the Covenant*. Vol. II, New York, G. P. Putnam, 1928.
26. AL-MU^cALLIM, Walīd. *Sūrīja 1916 – 1946. Aṭ-ṭarīq ilā al-ḥurrīja*. [Sýria 1916 – 1946. Cesta k slobode.]. Damask: Maṭba^cat ^cAkrama, 1988.
27. NICOLSON, Harold. *Peacemaking*. London: Constable, 1933, s. 142.
28. PŘEBINDA, Petr. *Od Velké Sýrie k malé: složitosti vytváření Syrie v první polovině 20. století*. Praha: Academia, 2018.
29. SA^cĪD, Amīn. *Aṭ-ṭawra al-^carabīja al-kubrā*. Vol. II. *An-niḍāl bajna al-^cArab wa al-Firansījīn wa al-Inklīz*. [Velká arabská revolúcia. II. Boj medzi Arabmi, Francúzmi a Angličanmi]. Káhira: Maktabat Madbūlī, (bez roku vydania).
30. SHAW, Stanford J. and Ezel K. SHAW. *History of the Ottoman Empire and Modern Turkey*. Vol. II: *Reform, Revolution and Republic: The Rise of Modern Turkey, 1808 – 1975*. Cambridge University Press, 1997.
31. SORBY, Karol R. *Decline of British influence in the Near and Middle East (1945 – 1956)*. In: KOVÁČ, Dušan (ed.). *Slovak Contributions to 19th International Congress of Historical Sciences*. Bratislava: Veda, 2000.
32. SORBY, Karol R. *Sýria a Libanon na ceste k nezávislosti (1941 – 1946)*. In: Historický časopis č. 3/2003, s. 471.
33. SORBY, Karol R. *Arabský východ, 1945 – 1958*. Bratislava: Slovak Academic Press, 2005.
34. SORBY, Karol R. *Arabský východ, 1918 – 1945*. Bratislava: Slovak Academic Press, 2013.
35. TEMPERLEY, H.W.V. (ed.). *A History of the Peace Conference of Paris*. Vol. VI. London: Hodder and Stoughton, 1924.
36. TIBAWI, A. L. *A Modern History of Syria Including Lebanon and Palestine*. London: Macmillan, 1969.
37. WAWELL, Archibald Viscount. *Allenby, Soldier and Statesman*. London: Oxford University Press, 1946.
38. WEIZMANN, Chaim. *Trial and Error: The Autobiography of Chaim Weizmann*. New York: Harper, 1949.
39. YALE, William. *The Near East. A Modern History*. Ann Arbor: University of Michigan Press, 1958.
40. ZEINE, Zeine N. *The Emergence of Arab Nationalism*. Bejrút: Khayats, 1966.

Kontakt:
PhDr. Karol Sorby, PhD., ml.
Ústav orientalistiky SAV
Klemensova 19
813 64 Bratislava
e-mail: karolsorby34@gmail.com

HODNOTENIE EFEKTIVITY ROZVOJOVEJ SPOLUPRÁČE EURÓPSKEJ ÚNIE¹

EFFECTIVENESS OF THE EUROPEAN UNION DEVELOPMENT COOPERATION

Natália Zagoršeková

Fakulta medzinárodných vzťahov, Ekonomická univerzita v Bratislave, Dolnozemska cesta 1/b,
85235 Bratislava 5, Slovenská republika, e-mail: natalia.zagorsekova@euba.sk

Abstrakt: Príspevok je venovaný téme efektivity rozvojovej spolupráce a jej konkrétnemu hodnoteniu v rámci rozvojovej spolupráce Európskej únie. Cieľom tohto príspevku je predstaviť systém hodnotenia efektivity rozvojovej spolupráce a jeho konkrétne výsledky na vybranom projekte. Európska únia má podrobne rozpracovaný systém hodnotenia rozvojovej spolupráce, vrátane metodiky hodnotenia. V rámci DG DEVCO funguje tzv. Hodnotiaca jednotka, ktorá tento systém zastrešuje. Hodnotenie efektivity rozvojovej spolupráce je dôležitou súčasťou hodnotiaceho procesu a prierezovou hodnotou v rámci kritérií evaluácie.

Kľúčové slová: rozvojová spolupráca, efektivita, evaluácia, Európska únia

Abstract: This paper is devoted to the topic of the effectiveness of development cooperation and its specific evaluation within the framework of development cooperation of the European Union. The aim of this paper is to present a system for evaluating the effectiveness of development cooperation and its specific form on selected project. The European Union has detailed development cooperation evaluation system, including evaluation methodology. Within DG DEVCO there is a so-called Evaluation Unit that covers this system. Evaluation of the effectiveness of development cooperation is an important part of the evaluation process and a cross-cutting issue within the evaluation criteria.

Key words: development cooperation, effectiveness, evaluation, European Union

JEL: F63, O19

Úvod

Európska únia je spolu so svojimi členskými štátmi najväčším poskytovateľom rozvojovej pomoci na svete. V tomto príspevku sa venujeme hodnoteniu efektivity rozvojovej spolupráce všeobecne z pohľadu rôznych autorov. V príspevku tiež predstavujeme systém fungovania rozvojovej spolupráce na úrovni Európskej únie a koordináciu medzi rozvojovou politikou Európskej únie a členských štátov. Cieľom príspevku je predstaviť systém hodnotenia efektivity rozvojovej spolupráce a jeho konkrétne výsledky na vybraných projektoch.

Proces hodnotenia poskytovania rozvojovej pomoci je základom pre zodpovedanie otázky, či je rozvojová spolupráca vykonávaná efektívne. Odpoveď na túto otázku je dôležitá nielen z hľadiska významu rozvojovej spolupráce pre zapojené štáty, ale tiež pre transparentnosť tohto procesu smerom k občanom zapojených štátov, keďže rozvojová spolupráca je financovaná z rozpočtových prostriedkov štátov.

¹ Príspevok bol vypracovaný v rámci grantu EU v Bratislave č. I-20-104-00: „Rozvojová spolupráca Európskej únie s vybranými regiónmi“.

Hodnotenie, resp. evaluácia rozvojových aktivít, je definovaná ako „systematické a objektívne hodnotenie prebiehajúceho alebo ukončeného projektu, programu, alebo politiky, ich návrhu, vykonávania a výsledkov. Cieľom je určiť relevantnosť a plnenie cieľov, efektívnosť rozvoja, efektívnosť, dosah a udržateľnosť.“²

1 Hodnotenie efektivity rozvojovej spolupráce

Otázka hodnotenia efektivity rozvojovej spolupráce sa začala objavovať v 80. rokoch 20. storočia v reakcii na ekonomickú situáciu v krajinách poskytujúcich prostriedky na rozvojovú pomoc.

Najbežnejšie sledovaným indikátorom efektivity rozvojovej spolupráce je ekonomický rast prijímajúcich štátov. Tento ukazovateľ zvolili aj Pham a Pham.³ Ich štúdiá do debaty prináša nové faktory ovplyvňujúce dopad rozvojovej pomoci na ekonomický rast, a to napríklad úroveň rozvoja, domáce investície, spôsob využitia rozvojovej pomoci, verejné investície a absorpčná kapacita ekonomiky. Autori konštatujú, že v niektoré rozvojové krajiny dokážu dosiahnuť rast aj bez rozvojovej pomoci, kým pre iné je rozvojová pomoc nevyhnutná. Jej efektívnosť pri podpore ekonomického rastu však závisí od kombinácie uvedených faktorov.

Zaujímavým príspevkom do debaty o vplyve rozvojovej spolupráce na ekonomický rast rozvojových krajín je článok Whitea⁴ sústreďujúci sa na teoretické modely vysvetľujúce vplyv rozvojovej spolupráce na ekonomický rast, konkrétne na model dvojitej medzery v rozvojových krajinách (medzera medzi domácimi úsporami a investíciami potrebnými na rozvoj a medzera medzi exportom a importom potrebným pre rozvoj), na vplyv rozvojovej spolupráce na spotrebu a úspory, na vplyv na fiškálnu politiku a na možnosť, že rozvojová spolupráca spôsobuje tzv. holandskú chorobu.

Rozsiahla metaanalýza 40 rokov výskumu efektivity rozvojovej spolupráce bola vypracovaná Doucouliagosom a Paldamom.⁵ Okrem výsledku, že rozvojová spolupráca nie je efektívna, tiež konštatujú zdržanlivosť v publikovaní negatívnych výsledkov. Ako jeden z dôvodov nízkej efektivity rozvojovej spolupráce uvádzajú holandskú chorobu a s ňou spojenú apreciáciu lokálnych mien prijímajúcich štátov.

Rozvojová spolupráca nemá vplyv len na ekonomické aspekty prijímajúcich štátov, ale môže tiež pozitívne vplyvať na iné ukazovatele.

Článok Kosacka⁶ predstavuje kvalitatívny posun v hodnotení efektivity rozvojovej spolupráce od merania ekonomických ukazovateľov (najmä hrubého domáceho produktu) k meraniu životnej úrovne, konkrétne meranej Indexom ľudského rozvoja. Dôležitým výsledkom jeho príspevku je preukázanie vplyvu demokratickosti režimu na efektívnosť rozvojovej spolupráce, pričom na meranie demokratickosti režimu autor využil až tri rôzne ukazovatele demokratickosti: skóre podľa Polity IV, hodnotenie organizácie Freedom House a dummy premennú demokratickosti podľa autorov Przeworski et al.⁷ Rozvojová spolupráca mala pozitívny vplyv na životnú úroveň v demokratických krajinách, a naopak, v autokraciách pôsobila škodlivo.

Článok Moehlera⁸ sa zaoberá otázkou, či je vôbec možné merať vplyv rozvojovej spolupráce na demokratizáciu a kvalitu verejnej správy, resp. identifikuje problémy takýchto

² OECD (2013): Evaluation (of a development activity).

³ PHAM, N. S. – PHAM, T. K. C. (2020): Effects of foreign aid on the recipient country's economic growth.

⁴ WHITE, H. (2007): The macroeconomic impact of development aid: A critical survey.

⁵ DOUCOULIAGOS, H. - PALDAM, M. (2009): The aid effectiveness literature: The sad results of 40 years of research.

⁶ KOSACK, S. (2003): Effective aid: How democracy allows development aid to improve the quality of life.

⁷ PRZEWORSKI, A., et al. (2000). Democracy and development: Political institutions and well-being in the world, 1950-1990.

⁸ MOEHLER, D. C. (2010): Democracy, governance, and randomized development assistance.

hodnotení. Autor pritom čerpá z vlastného pôsobenia evaluátora v agentúre USAID a analyzuje 41 takýchto prác. Za hlavné problémy považuje lokálnosť intervencie a jej dopadu (rozvojová spolupráca smeruje do konkrétneho regiónu alebo mesta), komplexnosť pôsobenia rozvojových projektov sťažujúca merateľnosť dopadov, synergické pôsobenie viacerých rozvojových programov a donorov, ochota podrobiť sa evaluácii pri úspešnejších projektoch a nešpecifickosť cieľov projektov v ich úvodnej fáze (konkrétne výstupy sú jasné až po začatí implementácie projektu).

Ďalším spôsobom nazerania na efektivitu rozvojovej spolupráce je sledovanie jej efektov v konkrétnych oblastiach, príkladom čoho je práca Gopalana a Rajana⁹ skúmajúca vplyv na dostupnosť vody a sanitácie. Výsledkom práce je zistenie, že rozvojová pomoc má v tejto oblasti jednoznačne pozitívny efekt, avšak má tiež klesajúcu marginálnu produktivitu. Najefektívnejšia je v tomto sektore rozvojová pomoc v krajinách s nižším stredným príjmom a lepšie výsledky sú dosahované vo vidieckych oblastiach ako v mestách.

Celkom iným pohľadom na otázku hodnotenia rozvojovej spolupráce je príspevok Cracknella,¹⁰ ktorý polemizuje o zmysle a účele takéhoto hodnotenia. Autor konštatuje, že hodnotenie má pozitívny dopad na zlepšovanie systémov poskytovania rozvojovej pomoci, odporúča však do hodnotenia zaradiť širšie spektrum prijímateľov benefitov plynúcich z rozvojovej spolupráce.

Nagao¹¹ poukazuje na zmeny v cieľoch a postupoch samotných donorov v procese rozvojovej spolupráce, ktoré prinášajú rovnocennejší vzťah medzi donorom a beneficiarom, a tiež sa zameriavajú viac na budovanie kapacít v prijímajúcich krajinách. Autor vysvetľuje nový prístup k hodnoteniu na projekte školení pre učiteľov v Juhoafrickej republike, na ktorom sa sám podieľal. Evaluáciou projektu v tomto prípade nebola poverená inštitúcia donora, ale lokálna juhoafrická univerzita. Cieľom bolo zohľadnenie relevantnosti, aplikovateľnosti a udržateľnosti výsledkov projektu v prostredí, ktoré bolo evaluátorovi dôverne známe.

Dôležitosť kooperácie medzi donorom a prijímajúcou krajinou v procese evaluácie zdôrazňuje aj Almasifard,¹² ktorá zároveň považuje dôslednú evaluáciu za dôležitý prvok zmien, ktoré nastali v otázkach rozvojovej spolupráce od prijatia Cieľov udržateľného rozvoja. Zároveň autorka nabáda k hodnoteniu efektivity aj v krajinách s horšie dostupnými dátami, pretože aj nepresné hodnotenie je lepšie ako žiadne a vynechanie najmenej rozvinutých krajín z hodnotenia môže skresľovať výsledky smerom k vyššej efektívite rozvojovej spolupráce.

2 Rozvojová spolupráca Európskej únie

Európska únia je štvrtým najväčším poskytovateľom rozvojovej pomoci na svete, po Spojených štátoch amerických, Spojenom kráľovstve a Nemecku.¹³ Spolu s členskými štátmi poskytla v roku 2017 Európska únia 57 % celosvetového objemu rozvojovej pomoci.¹⁴ Podiel oficiálnej rozvojovej pomoci, ktorá prechádza cez inštitúcie Európskej únie predstavuje menej ako 18 % poskytnutej pomoci, viac ako 82 % z celkového objemu 75,7 miliárd € poskytli členské štáty cez svoje vlastné rozvojové systémy.

⁹ GOPALAN, S. – RAJAN, R. S. (2016): Has foreign aid been effective in the water supply and sanitation sector? Evidence from panel data.

¹⁰ CRACKNELL, B. E. (1996): Evaluating development aid: strengths and weaknesses.

¹¹ NAGAO, M. (2006): Challenging times for evaluation of international development assistance.

¹² ALMASIFARD, M. (2019): Evolving Debates on the Effectiveness of Official Development Assistance.

¹³ Donor Tracker (2020): Donor Profiles.

¹⁴ Európska komisia (2018): EU remains the world's leading donor of development assistance: €75.7 billion in 2017.

Podľa článku 4 Zmluvy o fungovaní Európskej únie môže v oblasti rozvojovej spolupráce a humanitárnej pomoci Únia „vykonávať činnosti a uskutočňovať spoločnú politiku, avšak vykonávanie tejto právomoci nesmie viesť k tomu, aby sa členským štátom bránilo vykonávať ich právomoci.“¹⁵ Toto rozdelenie právomocí znamená paralelnú existenciu rozvojovej politiky Európskej únie a rozvojových politík členských štátov.

Na úrovni Európskej únie je rozvojová spolupráca v kompetencii komisárky pre medzinárodné partnerstvá Jutty Urpilainen, pod ktorej úrad patrí Generálne riaditeľstvo pre medzinárodnú spoluprácu a rozvoj (Directorate-General for International Cooperation and Development – DG DEVCO).¹⁶

Kľúčovým dokumentom rozvojovej spolupráce Európskej únie je Európsky konsenzus o rozvoji¹⁷ v jeho revidovanej verzii z roku 2015. Dokument zároveň venuje priestor pravidlám pre koordináciu rozvojových politík medzi Európskou úniou a členskými štátmi. Kľúčovou myšlienkou nového Európskeho konsenzu o rozvoji je prepojenie rozvojovej politiky Európskej únie na rozvojovú agendu na globálnej úrovni, a teda na Agendu 2030 Organizácie Spojených národov. Podobne ako v prípade tzv. nového Európskeho konsenzu o rozvoji, aj pôvodná verzia prijatá v decembri 2005¹⁸ pripomínala prepojenie na rozvojovú agendu OSN. Prepojenie na vtedy aktuálne Miléniové rozvojové ciele však nebolo také tesné, ako v prípade dokumentu z roku 2015.

Pre posilnenie pozície Európskej únie na poli medzinárodnej rozvojovej spolupráce musí Európska únia a členské štáty posilniť financovanie rozvojovej spolupráce a zlepšiť spoluprácu s rozvojovými štátmi. Európske štáty by mali poskytovať na rozvojovú pomoc 0,7 % hrubého národného príjmu, pričom 0,2 % hrubého národného príjmu (HNP) majú byť určené pre najmenej rozvinuté krajiny. Tieto ciele by mali byť dosiahnuté do roku 2030, rovnako ako Ciele udržateľného rozvoja. Ciele udržateľného rozvoja majú zároveň slúžiť ako základ pre ciele jednotlivých rozvojových politík, čím sa zabezpečí koherentnosť jednotlivých rozvojových politík naprieč Európskou úniou.

Silné prepojenie medzi Cieľmi udržateľného rozvoja a rozvojovou spoluprácou Európskej únie dokumentuje aj Výročná správa o vykonávaní nástrojov Európskej únie na financovanie vonkajších opatrení v roku 2017,¹⁹ ktorá je štruktúrovaná rovnako ako dokumenty týkajúce sa Agendy 2030. Táto štruktúra sleduje päť pilierov rozvojovej spolupráce, a to tzv. päť P: ľudia (*People*), planéta (*Planet*), prosperita (*Prosperity*), mier (*Peace*) a partnerstvo (*Partnership*). Každý z týchto pilierov obsahuje konkrétne ciele a oblasti zvýšeného záujmu pre rozvojovú spoluprácu Európskej únie.

Objem rozvojovej pomoci poskytovanej Európskou úniou je rozdelený medzi štyri hlavné zdroje financovania: rozpočet DG DEVCO, Európsky rozvojový fond spravovaný DG DEVCO, rozvojová pomoc poskytovaná Generálnym riaditeľstvom pre európsku susedskú politiku a rokovania o rozšírení (Directorate-General for Neighbourhood and Enlargement Negotiations - DG NEAR) a rozvojová pomoc poskytovaná ostatnými generálnymi riaditeľstvami. V roku 2017²⁰ plynula najväčšia časť oficiálnej rozvojovej pomoci Európskej únie z rozpočtov ostatných generálnych riaditeľstiev (3 568 mil. €), nasledoval Európsky rozvojový fond (3 553 mil. €), rozpočet DG NEAR (3 203 mil. €) a rozpočet DG DEVCO (3 022 mil. €). Rozdiely v poskytnutých prostriedkoch za jednotlivé zdroje financovania boli minimálne, štyri zložky financovania sa podieľali na celkovom objeme veľmi podobne.

¹⁵ Zmluva o fungovaní Európskej únie.

¹⁶ Európska komisia (2020): DG DEVCO - DG for International Cooperation and Development.

¹⁷ Nový Európsky konsenzus o rozvoji.

¹⁸ Európsky konsenzus o rozvoji.

¹⁹ Európska komisia (2019): 2018 On the implementation of the European Union's instruments for financing external actions in 2017.

²⁰ Ibid., s. 23.

Najväčšia časť prostriedkov z rozvojovej pomoci poskytovanej Európskou úniou v roku 2017²¹ plynula do štátov Afriky (5 007 mil. €), nasledovali Európa (2 957 mil. €), Ázia (2 720 mil. €), Amerika (659 mil. €) a Oceánia (90 mil. €). Z jednotlivých krajín bolo najviac prostriedkov poskytnutých v roku 2017 Turecku.

Hoci je Európska únia cez DG DEVCO zodpovedná za rozvojovú pomoc v objeme 16,4 miliárd USD, ešte dôležitejším príspevkom do svetového objemu rozvojovej pomoci sú prostriedky poskytované jednotlivými členskými štátmi EÚ. Najvýznamnejší donori rozvojovej pomoci sú zoskupení najmä vo Výbore pre rozvojovú pomoc Organizácie pre hospodársku spoluprácu a rozvoj (Organization for Economic Development, Development Assistance Committee - OECD DAC). Z tridsiatich členov OECD DAC je jedným členom samotná Európska únia. Zo zvyšných členov sú po odchode Spojeného kráľovstva z Únie 19 členovia EÚ aj členskými štátmi Výboru OECD pre rozvojovú pomoc. Sú medzi nimi aj najväčší donori vo svetovom meradle.²²

Druhý najväčší svetový donor, Nemecko, poskytlo v roku 2018 oficiálnu rozvojovú pomoc v objeme 25 miliárd USD, čo predstavuje 0,61 % HNP.²³ Piaty najväčší donor na svete, Francúzsko, poskytol v roku 2018 12,1 miliárd USD vo forme oficiálnej rozvojovej pomoci, čo predstavuje 0,43 % HNP Francúzska.²⁴ Tretím najväčším donorom v rámci Únie a šiestym na svete je Švédsko, ktoré vo forme oficiálnej rozvojovej pomoci poskytlo v roku 2018 5,8 miliárd USD. Táto hodnota predstavuje až 1,04 % HNP Švédska, čo je najvyšší pomer na svete.²⁵ Okrem týchto troch štátov sú členmi Európskej únie a zároveň DAC OECD aj Belgicko, Česko, Dánsko, Fínsko, Grécko, Holandsko, Írsko, Luxembursko, Maďarsko, Poľsko, Portugalsko, Rakúsko, Slovensko, Slovinsko, Španielsko a Taliansko.

3 Hodnotenie rozvojovej spolupráce Európskej únie

Evaluácia rozvojových projektov EÚ sa vykonáva z dvoch dôvodov, a to pre zdokonalenie poskytovania pomoci a pre transparentnosť voči verejnosti s ohľadom na použitie finančných prostriedkov EÚ. Hodnotenie prebieha nielen na úrovni jednotlivých rozvojových programov a projektov, súčasťou je aj strategická evaluácia rozvojovej spolupráce Európskej únie ako celku za viacročné obdobie.²⁶

Proces evaluácie sa riadi dokumentom *Evaluation Matters*²⁷ z roku 2013, ktorý okrem iného popisuje ciele, štandardy a zdroje pre takéto hodnotenia. Kľúčové sú pri hodnotení základné princípy, a to transparentnosť (zverejňovanie výsledkov hodnotenia), nezávislosť (hodnotitelia sa na projektoch nijako nepodieľali), etickosť (rešpektovanie práv všetkých zúčastnených), kvalita (výsledky založené na kredibilných údajoch) a použiteľnosť (pre zlepšenie fungovania rozvojovej spolupráce do budúcnosti). Okrem toho sa hodnotenie rozvojovej spolupráce riadi princípmi Výboru OECD pre rozvojovú pomoc, ktorého je Európska únia členom.

Okrem spolupráce s evaluátormi z iných medzinárodných organizácií (Európska komisia, členské štáty EÚ, OECD DAC, OSN), spolupracuje Európska únia pri evaluácii aj s partnermi z prijímajúcich štátov, dôležitosť čoho je naznačená v prácach Nagaa a Almasifardovej v prvej kapitole. Pri tejto spolupráci EÚ nielen využíva existujúce

²¹ Ibid., s. 34.

²² OECD (2020): Development Assistance Committee (DAC).

²³ Donor Tracker (2020): Germany.

²⁴ Donor Tracker (2020): France.

²⁵ Donor Tracker (2020): Sweden.

²⁶ Európska komisia (2020): Evaluation of development cooperation projects.

²⁷ Európska komisia (2013): Evaluation Matters: The Evaluation Policy For European Union Development Co-Operation.

evaluátorské kapacity v rozvojových krajinách, ale tiež poskytuje tréningy pre budúcich evaluátorov z partnerských krajín.

Pravidlá a metodológiu procesu evaluácie rozvojovej spolupráce v EÚ zabezpečuje Hodnotiaca jednotka (*Evaluation Unit*) Generálneho riaditeľstva pre medzinárodnú spoluprácu a rozvoj, ktorá vypracovala detailné postupy pre hodnotenie²⁸ v oboch kategóriách, a teda pre projektové a programové hodnotenie, ako aj pre strategické hodnotenie.

Hodnotenia na úrovni projektu alebo programu sa používajú na zlepšenie prebiehajúcich operácií a čerpanie informácií zo skúseností. Identifikácia úspechov a problémov môže pomôcť v budúcnosti navrhnuť a riadiť lepšie projekty.²⁹ Projektové a programové hodnotenie je zabezpečované delegáciami EÚ alebo riaditeľstvami, ktoré zodpovedajú za projekt. Ich úlohou je nielen zabezpečenie hodnotenia nezávislými externými evaluátormi, ale tiež financovanie procesu evaluácie. Rozpočet na evaluáciu býva preto súčasťou celkového rozpočtu rozvojového projektu.

Strategické evaluácie zabezpečuje priamo Hodnotiaca jednotka DG DEVCO po organizačnej a finančnej stránke. Evaluácie však vykonávajú, rovnako ako v prípade projektov a programov, nezávislí hodnotitelia. Tieto strategické evaluácie za jednotlivé krajiny alebo oblasti sa vypracúvajú od roku 2007 a doteraz bolo vypracovaných až 130 strategických evaluácií. Najnovšia strategická evaluácia z roku 2020 sa zaoberá rozvojovou spoluprácou EÚ s Mjanmarskom.³⁰

Pre bližšiu analýzu sme si ako príklad zo strategických evaluácií zvolili Externú evaluáciu spolupráce EÚ s regiónom západnej Afriky (2008 – 2016)³¹ z novembra 2018. Evaluácia je založená na siedmich hodnotiacich kritériách a ôsmich hodnotiacich otázkach. Jedným zo siedmich kritérií je efektivita rozvojovej spolupráce. Hodnotiaca správa konštatuje mnoho úspešne dosiahnutých cieľov rozvojovej spolupráce v tomto regióne, niektoré z nich veľmi špecifické (nepreťažovanie nákladných áut, zjednotenie pravidiel ochrany cezhraničných prírodných zdrojov, zjednotenie postupov pre predchádzanie potravinovým krízam). Dôležitým cieľom tejto spolupráce však bolo posilnenie regionálnej integrácie, najmä voľného pohybu tovarov a osôb a vytvorenie colnej únie. Hoci sa s pomocou EÚ podarilo do legislatívy presadiť ustanovenia smerujúce k dosiahnutiu tohto cieľa, nedošlo k ich implementácii. Hodnotitelia tieto problémy pripisujú nedostatkom už vo fáze plánovania rozvojovej stratégie, konkrétne nedostatočnej analýze záujmov zúčastnených strán. Tie boli totiž často v protiklade so zámerom užšej ekonomickej integrácie v regióne. Ďalšími hodnotiacimi kritériami okrem efektivity boli relevantnosť, účinnosť, dopad a udržateľnosť, koordinácia a pridaná hodnota EÚ, doplnkovosť a súdržnosť, prierezové témy (rodová rovnosť, ľudské práva, HIV/AIDS, životné prostredie) a budovanie kapacít. Hoci je efektivita iba jedným zo siedmich kritérií, v širšom slova zmysle je súčasťou väčšiny z nich.

Druhou dôležitou súčasťou hodnotiacej správy je zodpovedanie ôsmich hodnotiacich otázok, ktoré sú konkrétne pre každú správu, vzhľadom na skúmanú tému a región. Keďže však ide o hodnotenie viacročného pôsobenia rozvojovej spolupráce EÚ v regióne západnej Afriky, aj tieto otázky sa venujú pomerne širokým témam. V analyzovanej hodnotiacej správe ide napríklad o otázky potravinovej bezpečnosti, udržateľného manažmentu prírodných zdrojov, regionálnej ekonomickej integrácie, či mieru, bezpečnosti a regionálnej stability.

Zásadnou súčasťou hodnotiacich strán sú odporúčania. V nami analyzovanej správe ide o 13 odporúčaní pre DG DEVCO, Európsku službu pre vonkajšiu činnosť a delegácie

²⁸ Hodnotiaca jednotka DEVCO (2020): Methodological bases and approach.

²⁹ Európska komisia (2020): Project and programme evaluations.

³⁰ Európska komisia (2020): Strategic Evaluation Reports.

³¹ ADE – IRAM (2018): External Evaluation of the European Union's Cooperation with the West Africa Region (2008-2016).

pôsobiace v západnej Afrike. Tieto odporúčania sú rozdelené na osem prierezových odporúčaní, ktoré sú zoradené podľa času potrebného na ich realizáciu (krátkodobé, strednodobé a dlhodobé) a podľa dôležitosti. Príkladom krátkodobého a veľmi dôležitého odporúčania je odporúčanie č. 4: Venovať väčší podiel politického dialógu regionálnym otázkam. Ďalších päť odporúčaní sa týka konkrétnych sektorov: regionálna ekonomická integrácia, doprava, energetika, potravinová bezpečnosť a životné prostredie a klimatická zmena.

Systém evaluácie rozvojovej spolupráce Európskej únie kopíruje posun načrtnutý v prehľade literatúry, a teda posun smerom od hodnotenia efektivity na makroekonomickej úrovni k hodnoteniu jednotlivých oblastí, či už regionálne, alebo v jednotlivých oblastiach. Hodnotenie Európskej únie sa tiež posúva smerom k zapojeniu širšieho okruhu hodnotiteľov, s dôrazom na lokálnych aktérov. Tento prístup odráža odporúčania načrtnuté v prehľade literatúry.

Záver

Príspevok je zameraný na systém hodnotenia efektivity rozvojovej spolupráce Európskej únie. V príspevku predstavujeme systém fungovania rozvojovej spolupráce na úrovni Európskej únie a koordináciu medzi rozvojovou politikou Európskej únie a členských štátov. Cieľom príspevku je predstaviť systém hodnotenia efektivity rozvojovej spolupráce a jeho konkrétne výsledky na vybranom projekte.

Systém evaluácie rozvojovej spolupráce na úrovni Európskej únie je pomerne detailne rozpracovaný a inštitucionalizovaný, čoho dôkazom je aj existencia Hodnotiacej jednotky v rámci DG DEVCO, ktorej úlohou je práve koordinácia hodnotení na dvoch úrovniach: na úrovni projektov a programov a na úrovni strategických evaluácií. Hodnotiaca jednotka tiež vypracúva metodické pokyny pre priebeh a požiadavky hodnotiaceho procesu.

Na príklade konkrétneho dokumentu Externá evaluácia spolupráce EÚ s regiónom západnej Afriky (2008 – 2016) sme poukázali na postavenie hodnotenia efektivity v hodnotiacich správach k rozvojovej spolupráci EÚ. Hoci je efektivita rozvojovej spolupráce iba jedným zo siedmich hodnotiacich kritérií v tomto dokumente, v širšom význame slova, tak ako ho chápajú aj autori prác z prvej kapitoly príspevku, je efektivita súčasťou aj ostatných hodnotiacich kritérií.

Evaluácia projektov na úrovni Európskej únie neslúži iba na formálne naplnenie požiadaviek transparentnosti využívania verejných zdrojov, ale aj ako zdroj pre zlepšovanie vykonávania rozvojovej spolupráce v ďalšom období. Dôležitou a rozsiahlou súčasťou hodnotenia sú totiž aj konkrétne odporúčania.

Záverom teda môžeme konštatovať, že Európska únia ako súčasť komunity donorov, a tiež ako člen Výboru OECD pre rozvojovú pomoc, využíva systém evaluácie rozvojovej spolupráce ako užitočný nástroj pre zlepšenie ďalšieho postupu v tejto oblasti. Systém evaluácie rozvojovej spolupráce v EÚ teda neslúži iba na formálne splnenie kritérií kladených na donorov v rámci OECD DAC.

Rozsiahly systém pre evaluáciu rozvojovej spolupráce je spojený aj s rozpočtovými možnosťami, ktoré má EÚ ako štvrtý najväčší poskytovateľ rozvojovej pomoci k dispozícii. Pre menšie donorské štáty, napríklad aj pre Slovensko, by však mohol byť inštitucionalizovaný systém evaluácie projektov a jeho metodika inšpiráciou pre zefektívnenie a zvýšenie transparentnosti vykonávania rozvojovej spolupráce na národnej úrovni.

Systém hodnotenia rozvojovej spolupráce Európskej únie reflektuje aktuálne odporúčania v oblasti efektívneho hodnotenia rozvojovej spolupráce a predstavuje moderný prístup zahŕňajúci najmä hodnotenie na mikro úrovni a zapojenie beneficentov rozvojovej spolupráce do procesu hodnotenia. Aj keď systém hodnotenia sa uplatňuje už niekoľko rokov, najmä v prípade strategických evaluácií bude zaujímavé sledovať budúci vývoj, a najmä

mieru, akou sa odporúčania evaluátorov premietli do nových programov v oblasti poskytovania rozvojovej spolupráce Európskou úniou.

Použitá literatúra:

1. ADE – IRAM (2018): External Evaluation of the European Union's Cooperation with the West Africa Region (2008-2016). [online]. In: *International Cooperation and Development*, november 2018. [Citované 10. 7. 2020.] Dostupné na internete: https://ec.europa.eu/international-partnerships/system/files/eval-ue-afo-final-report-nov-2018_en.pdf
2. ALMASIFARD, M. (2019): Evolving Debates on the Effectiveness of Official Development Assistance. [online]. In: *Southern Voice*, apríl 2019. [Citované 13. 4. 2020.] Dostupné na internete: http://southernvoice.org/wp-content/uploads/2019/08/190814-Occasional-Paper-Series-No.51_final.pdf
3. CRACKNELL, B. E. (1996): Evaluating development aid: strengths and weaknesses. In: *Evaluation*, 1996, roč. 2, č. 1, s. 23-33.
4. Donor Tracker (2020): Donor Profiles. [online]. In: *Donor Tracker*, 2020. [Citované 20. 4. 2020.] Dostupné na internete: <https://donortracker.org/>
5. Donor Tracker (2020): France. [online]. In: *Donor Tracker*, 6. 7. 2020. [Citované 10. 7. 2020.] Dostupné na internete: <https://donortracker.org/country/france>
6. Donor Tracker (2020): Germany. [online]. In: *Donor Tracker*, 1. 7. 2020. [Citované 10. 7. 2020.] Dostupné na internete: <https://donortracker.org/country/germany>
7. Donor Tracker (2020): Sweden. [online]. In: *Donor Tracker*, 2. 7. 2020. [Citované 10. 7. 2020.] Dostupné na internete: <https://donortracker.org/country/sweden>
8. DOUCOULIAGOS, H. - PALDAM, M. (2009): The aid effectiveness literature: The sad results of 40 years of research. In: *Journal of economic surveys*, 2009, roč. 23, č.3, s. 433-461.
9. Európska komisia (2013): Evaluation Matters: The Evaluation Policy For European Union Development Co-Operation. [online]. In: *European Commission*, 2013. [Citované 24. 4. 2020.] Dostupné na internete: https://ec.europa.eu/international-partnerships/system/files/evaluation-matters_en.pdf
10. Európska komisia (2018): EU remains the world's leading donor of development assistance: €75.7 billion in 2017. [online]. In: *European Commission*, 10. 4. 2018. [Citované 22. 4. 2020.] Dostupné na internete: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_18_3002
11. Európska komisia (2019): 2018 On the implementation of the European Union's instruments for financing external actions in 2017. [online]. In: *European Commission*, 2018. [Citované 24. 4. 2020.] Dostupné na internete: https://ec.europa.eu/international-partnerships/system/files/annual-report-2018-hres-20190212_en.pdf
12. Európska komisia (2020): DG DEVCO - DG for International Cooperation and Development. [online]. In: *European Commission*, 2020. [Citované 25. 4. 2020.] Dostupné na internete: https://ec.europa.eu/knowledge4policy/organisation/dg-devco-dg-international-cooperation-development_en
13. Európska komisia (2020): Evaluation of development cooperation projects. [online]. In: *European Commission*, 2020. [Citované 24. 4. 2020.] Dostupné na internete: https://ec.europa.eu/info/aid-development-cooperation-fundamental-rights/ensuring-aid-effectiveness/evaluation-development-cooperation-projects_en
14. Európska komisia (2020): Project and programme evaluations. [online]. In: *European Commission*, 2020. [Citované 24. 4. 2020.] Dostupné na internete: https://ec.europa.eu/info/aid-development-cooperation-fundamental-rights/ensuring-aid-effectiveness/evaluation-development-cooperation-projects/project-and-programme-evaluations_en

15. Európska komisia (2020): Strategic Evaluation Reports. [online]. In: *European Commission*, 2020. [Citované 24. 4. 2020.] Dostupné na internete: https://ec.europa.eu/international-partnerships/strategic-evaluation-reports_en
16. Európsky konsenzus o rozvoji.
17. GOPALAN, S. – RAJAN, R. S. (2016): Has foreign aid been effective in the water supply and sanitation sector? Evidence from panel data. In: *World Development*, 2016, roč. 85, s. 84-104.
18. Hodnotiaca jednotka DEVCO (2020): Methodological bases and approach. [online]. In: *Capacity4dev*, 25. 6. 2020. [Citované 10. 7. 2020.] Dostupné na internete: https://europa.eu/capacity4dev/evaluation_guidelines/wiki/en-methodological-bases-and-approach-0
19. KOSACK, S. (2003): Effective aid: How democracy allows development aid to improve the quality of life. In: *World development*, 2003, roč. 31, č. 1, s. 1-22.
20. MOEHLER, D. C. (2010): Democracy, governance, and randomized development assistance. In: *The ANNALS of the American Academy of Political and Social Science* 628, 2010, č. 1, s. 30-46.
21. NAGAO, M. (2006): Challenging times for evaluation of international development assistance. In: *Evaluation Journal of Australasia*, 2006, roč. 6, č. 2, s. 28-36.
22. Nový Európsky konsenzus o rozvoji.
23. OECD (2013): Evaluation (of a development activity). [online]. In: *OECD Glossary of Statistical Terms*, 14. 6. 2013. [Citované 10. 4. 2020.] Dostupné na internete: <https://stats.oecd.org/glossary/detail.asp?ID=7097>
24. OECD (2013): Evaluation (of a development activity). [online]. In: *OECD Glossary of Statistical Terms*, 14. 6. 2013. [Citované 10. 4. 2020.] Dostupné na internete: <https://stats.oecd.org/glossary/detail.asp?ID=7097>
25. OECD (2020): Development Assistance Committee (DAC). [online]. In: *OECD*, 2020. [Citované 24. 4. 2020.] Dostupné na internete: <http://www.oecd.org/dac/development-assistance-committee/>
26. PHAM, N. S. - PHAM, T. K. C. (2020): Effects of foreign aid on the recipient country's economic growth. In: *Journal of Mathematical Economics*, 2020, roč. 86, s. 52-68.
27. PRZEWORSKI, A., et al. (2000): *Democracy and development: Political institutions and well-being in the world, 1950-1990*. Cambridge: Cambridge University Press, 2000. ISBN 9780521793797.
28. WHITE, H. (2007): The macroeconomic impact of development aid: A critical survey. In: *The Journal of Development Studies*, 2007, roč. 28, č. 2, s. 163-240.
29. Zmluva o fungovaní Európskej únie.

Kontakt:

Ing. Natália Zagoršková, PhD.

Fakulta medzinárodných vzťahov

Ekonomická univerzita v Bratislave

Dolnozemska cesta 1/b

852 35 Bratislava 5

Slovenská republika

e-mail: natalia.zagorsekova@euba.sk

